ОСНОВИ РОБОТИ ПРАЦІВНИКА/ЦІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Матеріали підготовлено МБФ «Українська фундація громадського здоров'я»
в рамках реалізації проєкту
«ПІДТРИМКА РЕФОРМИ КРАЩОГО ДОГЛЯДУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ШЛЯХОМ ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА СИСТЕМИ ДОГЛЯДУ ЗА ДІТЬМИ» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Міністерства закордонних справ Швеції.

Київ – 2025

УДК 364.63-053.2(477)(072)
П 77

Посібник з реформи Кращого догляду для фахівців/чинь служб у справах дітей

Автори-упорядники:

Онищук А. М. – керівниця Волинської обласної служби у справах дітей, фахівчиня у сфері захисту прав дитини та розвитку сімейних форм виховання.

Скіпальська Г. Б. – докторка філософії, виконавча директорка Міжнародного благодійного фонду «Українська фундація громадського здоров'я», експертка з розвитку соціальних та психосоціальних послуг, захисту прав дитини, підтримки вразливих сімей і громад.

Лопушанська О. В. – кандидатка юридичних наук, заступниця директора з програмних питань, МБФ «Українська фундація громадського здоров'я».

Лучинська О. В. – кандидатка наук з державного управління, лікарка-психологиня, експертка з розвитку соціальних послуг і міжвідомчої взаємодії.

Кіріяк А. І. – фахівчиня з соціальної роботи та розвитку послуг для дітей і сімей, експертка з впровадження практичних інструментів реформи деінституціалізації, підтримки сімей у складних життєвих обставинах та посилення спроможності громад.

Рецензент:

Волинець Людмила Семенівна — експертка у сфері захисту прав дитини та сімейної політики, колишня керівниця офісу Уповноваженого Президента України з прав дитини, фахівчиня з питань розвитку сімейних форм виховання, авторка та співавторка аналітичних, наукових і методичних матеріалів у сфері захисту прав дитини, учасниця розробки та впровадження міжвідомчих і законодавчих ініціатив у сфері дитячої політики.

Бібліографічний опис:

Посібник з реформи Кращого догляду для фахівців/чинь служб у справах дітей / А. Онищук, Г. Скіпальська, О. Лопушанська, О. Лучинська, А. Кіріяк. — Київ : МБФ «Українська фундація громадського здоров'я», 2025. — 189 с.

АНОТАЦІЯ:

Цей методичний посібник присвячений трансформації системи захисту дітей в Україні та переходу від інституційних форм догляду до сімейних і громадоцентричних моделей підтримки. Він створений як практичний інструмент для фахівців/чинь служб у справах дітей та міжвідомчих партнерів, які щодня ухвалюють рішення в найкращих інтересах дитини.

Посібник ґрунтується на чинному законодавстві України, міжнародних стандартах, зокрема Конвенції ООН про права дитини, а також на практичному досвіді роботи в громадах. Матеріал містить чіткі алгоритми дій, практичні рекомендації, приклади документів і кейси, що допомагають фахівцям/чиням діяти впевнено, професійно та злагоджено.

Посібник орієнтований на щоденне використання та покликаний стати надійною методичною опорою для спеціалістів/ок у процесі впровадження реформи деінституціалізації, розвитку сімейного виховання та посилення захисту прав кожної дитини.

Видавнича інформація:

Матеріали підготовлено МБФ "Українська фундація громадського здоров'я" в межах проєкту "Підтримка реформи Кращого догляду у Волинській області шляхом посилення соціальних послуг та системи догляду за дітьми", що впроваджується Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та Консорціумом партнерських організацій за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Швеції. В Консорціум входять: ГС "Українська мережа за права дитини", МБО «БФ "СОС Дитячі Містечка" Україна», МБФ "Українська фундація громадського здоров'я".

Будь-яке відтворення, копіювання чи поширення матеріалів цього посібника без письмового дозволу правовласника заборонено.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні представники територіальних громад, фахівці/чині служб у справах дітей, партнери!

Система захисту прав дитини в Україні сьогодні проходить важливий етап трансформації — глибокої, комплексної та необхідної. Україна послідовно вибудовує систему захисту дітей, в центрі якої — дитина та її сім'я. Це перехід від реагування на кризові ситуації — до їх запобігання, від фрагментарних рішень — до узгоджених дій на рівні громади, від розрізнених практик — до єдиних стандартів, зрозумілих і застосовних для всіх учасників системи.

Добробут і благополуччя дітей значною мірою залежить від фахівців/чинь, які працюють із дітьми та їхніми сім'ями. Саме тому важливо, щоб у кожній громаді була спроможна служба у справах дітей, яка має у своєму розпорядженні практичні методичні інструменти, які підтримують у прийнятті рішень, забезпечують їх сталість та відповідність інтересам дітей.

Цей посібник розроблено з метою підвищення фахового рівня працівників/ць служб у справах дітей за підтримки Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей. Він об'єднує структуровані рекомендації, алгоритми дій та практичні поради, що ґрунтуються на законодавстві України, міжнародних стандартах і практичному досвіді фахівців/чинь на місцевому рівні.

Професійний розвиток фахівців/чинь є безперервним процесом, що включає навчання, аналіз практичних випадків та вдосконалення навичок прийняття рішень з урахуванням найкращих інтересів дитини. Саме тому цей посібник створено як практичний робочий інструмент для щоденного використання — від первинної оцінки ситуації до визначення оптимальних шляхів підтримки дитини та її сім'ї.

Координаційний центр і надалі залишатиметься надійним партнером для територіальних громад, служб у справах дітей та інших партнерів, які працюють в інтересах дітей. Ми переконані, що спільні зусилля, узгоджені дії та високий рівень професійності стануть основою системи, у якій кожна дитина має можливість зростати в сімейному середовищі, отримувати належний догляд, захист і підтримку.

Щиро дякуємо всім, хто долучився до розробки цього посібника. Разом ми формуємо сталі зміни, що забезпечують довгостроковий вплив для дітей, громад і країни.

З повагою,

Ірина ТУЛЯКОВА, голова Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги та партнери!

Ми працюємо в час, коли перед Україною стоїть особлива відповідальність — створити таку систему захисту дітей, у якій кожна дитина відчуватиме себе в безпеці, у турботливому середовищі, поруч із людьми, які здатні її підтримати. Реформа деінституціалізації — це не просто зміна форм чи структур. Це зміна культури, підходів і мислення. Це перехід від реагування на кризи — до ранньої підтримки, від ізоляції — до сімейного виховання, від формального супроводу — до справжньої турботи.

Щодня фахівці/чині служб у справах дітей у Волинській області стикаються з непростими викликами: працюють із сім'ями в кризі, ухвалюють рішення, які впливають на долі дітей, координують взаємодію між установами, громадами та партнерами. Часто це робота, непомітна широкому загалу, але саме вона визначає, чи буде дитина захищеною, чи матиме шанс на стабільність, турботу і розвиток.

Саме тому так важливо, щоб кожен спеціаліст/ка мав доступ до сучасних знань, зрозумілих алгоритмів, практичних інструментів та актуальної нормативної бази. Адже підготовлений фахівець/чиня — це найсильніший захист дитини.

Цей посібник — результат спільної роботи, діалогу та професійного пошуку між фахівцями/чинями Волині, Українською фундацією громадського здоров'я та партнерами реформи. Ми створювали його, спираючись не лише на стандарти, законодавство й досвід, а й на реальні ситуації, з якими щодня стикаєтеся ви. Це не просто збірник матеріалів — це інструмент, який допоможе діяти впевнено навіть тоді, коли обставини непрості.

У ньому ви знайдете практичні рекомендації, кейси, алгоритми та інструменти, які можна застосувати вже сьогодні у роботі з дітьми, сім'ями, громадами. Ми прагнули, щоб цей посібник став вашим помічником, підтримкою та ресурсом у щоденній професійній діяльності.

Ми всі працюємо заради спільної мети — щоб жодна дитина не залишилася без уваги, підтримки і захисту. І кожен ваш крок, кожне професійне рішення, кожен непростий діалог — це внесок у майбутнє наших дітей і нашої країни.

Щиро дякую вам за відданість, чуйність та величезну щоденну працю. Разом ми можемо більше. Разом ми рухаємо реформу вперед.

З повагою,

Алла ОНИЩУК, Керівниця Волинської обласної служби у справах дітей

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги, партнери та фахівці/чині , які щодня стоять на варті прав дитини!

Ми живемо у час, коли перед системою захисту дітей в Україні стоїть надзвичайно важливе завдання — не просто оновити підходи, а переосмислити саму філософію догляду та підтримки. Перехід від інституційних форм до сімейних і громадоцентричних моделей супроводу — це про відповідальність, професіоналізм і сміливість змінювати середовище, у якому зростають діти.

Цей методичний посібник створений як практичний інструмент для фахівців/чинь служб у справах дітей, а також для всіх міжвідомчих партнерів: соціальних працівників/ць, юристів/ок, педагогів/инь, психологів/инь, представників місцевої влади та громадських організацій. Він ґрунтується на вичерпному аналізі потреб спеціалістів/ок , чинному законодавстві, міжнародних стандартах, зокрема Конвенції ООН про права дитини та глобальних стандартах догляду, а також на нашому практичному досвіді роботи в громадах.

Ми прагнули зробити цей посібник не просто збіркою рекомендацій, а реальним ресурсом для щоденної роботи: з алгоритмами дій, прикладами документів, кейсами та зрозумілими кроками, що допомагають приймати рішення — вчасно, впевнено і в найкращих інтересах дитини.

Окрема подяка всій команді консультантів: експертам, які працювали над змістовим наповненням, структуруванням матеріалу, інтерактивними елементами та нормативною базою. Завдяки їхній професійності та відданості цей посібник став водночас і практичним, і зручним, і естетично оформленим ресурсом.

Вірю, що ця робота стане вашим надійним помічником і підтримкою в ухваленні рішень, у складних діалогах, у взаємодії між службами, у щоденній роботі з дітьми та сім'ями. Адже наша спільна мета — щоб кожна дитина в Україні була захищеною, почутою та зростала в умовах, які відповідають її потребам і гідності.

Щиро дякую кожному з вас за професіоналізм, людяність та відданість своїй справі. Нехай цей посібник допоможе вам працювати ще впевненіше, ефективніше і сміливіше — завжди в інтересах дитини.

З повагою,

Галина СКІПАЛЬСЬКА,
Виконавча директорка МБФ "Українська фундація громадського здоров'я"

ОСНОВИ ЗНАНЬ ДЛЯ ПРАЦІВНИКА/ЦІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

ВСТУП

Дитинство є найважливішим етапом у житті людини, і забезпечення її прав та безпеки є пріоритетом для будь-якого цивілізованого суспільства. В умовах, коли Україна переживає найскладніші випробування у своїй новітній історії, захист прав та інтересів дитини набуває особливого, першочергового значення.

Повномасштабна війна не лише руйнує міста та інфраструктуру, але й завдає непоправної шкоди психіці дітей, позбавляючи їх відчуття безпеки, стабільності та звичного дитинства. Вимушене переселення, втрата близьких, життя під постійною загрозою – це реалії, з якими стикаються мільйони українських дітей. За даними ЮНІСЕФ, кожна п'ята дитина в Україні втратила близьку людину чи друга з початку війни. Кількість дитячих смертей чи поранень зросла на понад 50 % у 2024 році порівняно з попереднім роком. Загалом на початок 2025 року постраждало понад 2 520 дітей.

Водночас, актуальними залишаються й інші виклики захисту прав дитини в Україні, у т.ч. пов'язані з реформою децентралізації, зокрема:

- у багатьох громадах служби у справах дітей працюють у складі однієї особи із значним перевантаженням: один працівник/ця відповідає за десятки, а іноді й сотні справ, виконуючи різнопланові функції та завдання;
- спеціалістам/кам служб у справах дітей бракує професійних знань, юридичної чи психологічної освіти, що ускладнює якісне реагування на випадки насильства та призводить до нехтування інтересів дитини;
- служби у справах дітей часто не мають належного транспорту, техніки, окремих приміщень для роботи з дітьми та батьками;
- обмежені можливості громад для надання якісних соціальних послуг сім'ям з дітьми, створення та утримання спеціалізованих сервісів для надання допомоги постраждалим від домашнього насильства тощо; чимало громад не мають бодай одного фахівця/чині із соціальної роботи;
- кількість патронатних, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу не зростає, а подекуди навіть зменшується внаслідок повномасштабної війни, невпевненості у завтрашньому дні, низький рівень соціальних гарантій;
- у багатьох громадах не працюють чіткі міжвідомчі алгоритми взаємодії між суб'єктами сфери захисту прав дитини;
- часто випадки домашнього насильства кваліфікуються як "сімейні конфлікти", що призводить до безкарності кривдників, а діти залишаються "невидимими", і не визнаються постраждалими, якщо вони стали свідками домашнього насильства.

Щодня зростає кількість дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, потерпають від насильства у власних сім'ях, опинилися в умовах бідності, безробіття батьків, втрати житла, що призводить до втрати біологічної родини та влаштування в інституційні заклади.

Таким чином, основним завданням для держави та громад є формування ефективної, ресурсно забезпеченої та професійної системи захисту дітей, яка ґрунтується на принципах найкращих інтересів дитини, міжвідомчій співпраці та розвитку сімейних форм виховання.

Служби у справах дітей відіграють ключову роль у цій системі: від їхньої професійної компетентності, здатності взаємодіяти з іншими структурами та рівня довіри з боку населення залежить своєчасність та якість допомоги.

Цей посібник містить систематизований виклад законодавства, його аналіз, практичні рекомендації та інструментарій для служб у справах дітей, покликаний допомогти громадам будувати цю систему навіть у найскладніших умовах. Він не є статичним документом, а живим ресурсом, що враховує динаміку суспільних змін та реалії воєнного часу. Посібник систематизує важливі аспекти діяльності служб у справах дітей і побудований таким чином, щоб забезпечити комплексний підхід до вирішення будь-якої ситуації, яка виникає у процесі захисту прав дитини.

Розділи посібника схематизують роботу служб, описують практичну роботу служби у справах дітей (ССД) щодо захисту прав дитини. Водночас, автори сподіваються, що під час ухвалення будь-якого рішення працівники/ці служб у справах дітей будуть діяти лише у найкращих інтересах дитини протягом усього періоду її дорослішання. Також сподіваємося, що матеріали посібника не послаблять бажання кожного працівника/ці ССД знати законодавство з питань захисту прав дитини та вміти його застосовувати.

Розділ 1. ПРАВА ДИТИНИ починається з інформації про Конвенцію ООН про права дитини, її ухвалення, ратифікацію Україною, а також ключові положення. Далі йдеться про відповідні статті Конституції України та Закон України "Про охорону дитинства". В розділі виділені основні права, з поділом на три групи: забезпечення, захист, участь. Також детально описані потреби дитини, розкрите поняття "найкращих інтересів дитини". Розділ пояснює функції та повноваження органу опіки і піклування та служби у справах дітей в забезпеченні, дотриманні та захисті прав дитини, в тому числі їхню участь у судових процесах та ухваленні рішень. Таким чином, цей розділ слугує повним оглядом правової та інституційної бази щодо прав дитини в Україні з акцентом на їх практичне застосування.

Розділ 2 "ДИТИНА і БАТЬКИ: РОЛЬ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ТА СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ В ПИТАННЯХ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ТА СПОРІВ" присвячений правовим відносинам між дитиною та її батьками, а також іншими родичами. Розділ детально розглядає такі питання:

- визначення походження дитини, включно з випадками, коли її батьки невідомі;
- права та обов'язки батьків;
- права інших родичів: розглядаються права та обов'язки баби, діда, інших родичів щодо дитини;
- як вирішуються спори між батьками щодо дитини, та відповідальність батьків за невиконання рішень органів опіки та піклування;
- майнові та житлові права дитини;
- правочини з майном: порядок надання дозволу органом опіки та піклування на вчинення правочинів щодо житла та майна, що належать дітям, а також підстави для відмови в наданні такого дозволу.

Розділ 3: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ присвячений організації роботи з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та, зокрема, захисту дітей від жорстокого поводження та домашнього насильства. Він пояснює сутність цих понять, повноваження ССД у протидії насильству та організацію роботи з дитиною, яка постраждала, або яка є кривдником. Також тут описаний порядок міжвідомчої взаємодії, процедури виявлення та обліку таких дітей, заходи щодо їх негайного відібрання з небезпечних умов та складання індивідуального плану соціального захисту. Розділ містить інформацію про підстави для позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення прав.

Розділ 4: ЗДІЙСНЕННЯ СЛУЖБОЮ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ фокусується на роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Він розглядає процедури ведення первинного обліку, надання та втрати статусу, а також державні соціальні гарантії для таких дітей. Особлива увага приділена пріоритетним формам влаштування, зокрема – усиновленню, опіці, піклуванню, прийомним сім'ям та дитячим будинкам сімейного типу. Також тут описані принципи роботи з кандидатами в усиновлювачі, опікуни, прийомні батьки та батьки-вихователі.

Сподіваємося, що цей посібник стане надійною опорою у важливій роботі служб у справах дітей, адже він містить не лише теоретичні знання, а й практичні поради, які допоможуть спеціалістам/кам діяти компетентно, відповідально та в найкращих інтересах кожної дитини.

ВАЖЛИВО!

Викладений у цьому посібнику матеріал містить посилання на норми законодавства та підзаконних актів, чинних на момент його написання. Ми доклали максимум зусиль для забезпечення його актуальності. У зв'язку із динамічним розвитком законодавства України, особливо у сфері соціального захисту та прав дитини, а також частими змінами нормативних документів в умовах воєнного стану та реформи децентралізації, наполегливо рекомендуємо перед практичним застосуванням будь-яких рекомендацій та алгоритмів:

- *переглянути чинні норми законодавства (закони, постанови КМУ, накази профільних міністерств) та пересвідчитись, що вони не зазнали змін, особливо в частині строків, повноважень та процедур;*
- *звернути особливу увагу на локальні нормативно-правові акти вашої територіальної громади, які можуть уточнювати процедури міжвідомчої взаємодії.*

Під час практичного застосування алгоритмів, наведених у посібнику, варто пам'ятати, що ситуація та потреби кожної дитини є унікальними. І жоден алгоритм не може замінити професійне судження.

Саме тому, для ухвалення зваженого, законного та етичного рішення необхідно:

- *провести ґрунтовну оцінку потреб конкретної дитини та ситуації, у якій вона перебуває, з урахуванням її віку, стану здоров'я та думки;*
- *керуватися пріоритетом принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, як це визначено Конвенцією ООН про права дитини та національним законодавством;*
- *застосовувати міжвідомчий підхід, оскільки лише комплексний аналіз (із залученням фахівців/чинь соціальної роботи, медиків, психологів) дасть змогу обрати найефективніший шлях захисту дитини.*

Варто пам'ятати: *професійність спеціаліста/ки служби у справах дітей полягає не лише у знанні закону, але й у здатності застосувати його гнучко та гуманно, визначаючи пріоритетом безпеку та розвиток дитини.*

ЗМІСТ

ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ **11**

СКОРОЧЕННЯ **14**

РОЗДІЛ 1. ПРАВА ДИТИНИ **16**

1.1. **Імплементація Україною Конвенції ООН про права дитини** **16**

1.2. Права дитини, потреби дитини, забезпечення найкращих інтересів дитини **18**

1.3. Орган опіки і піклування: функції та повноваження у сфері забезпечення, дотримання та захисту прав дитини **20**

РОЗДІЛ 2. ДИТИНА і БАТЬКИ: роль органу опіки та піклування та служби у справах дітей в питаннях врегулювання відносин та спорів **28**

2.1. Дитина. Визначення походження дитини. Визначення походження дитини, батьки якої невідомі **28**

2.2. Права та обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини **32**

2.3. Права та обов'язки баби, діда, інших родичів щодо дитини (глава 21 СКУ) **34**

2.4. Вирішення спорів між батьками щодо дитини **35**

2.5. Відповідальність батьків за невиконання рішень органу опіки та піклування та перешкоджання діяльності посадових осіб **36**

2.6. Право дитини на утримання від батьків. Контроль за цільовим витрачанням аліментів на дитину **37**

2.7. Майнові та житлові права дитини. Спадкування майна **39**

2.8. Надання дозволу органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо житла та майна дітей. Підстави для відмови у наданні дозволу **43**

РОЗДІЛ 3. Особливості здійснення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах **47**

3.1. Жорстоке поводження з дитиною та домашнє насильство щодо дитини: сутність понять **47**

3.2. Захист дитини від жорстокого поводження та домашнього насильства. Повноваження ССД у сфері протидії домашньому насильству, організація роботи з

дитиною-постраждалою та дитиною-кривдником. Суб'єкти реагування на випадки насильства щодо дитини 53

3.3. Робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ознаки, виявлення, оцінка рівня безпеки, облік. Практичні аспекти роботи щодо відвідування сімей. Заходи щодо негайного відібрання дитини з умов, що загрожують її життю та здоров'ю. Тимчасове влаштування дитини 59

3.4. Організація роботи міждисциплінарної команди. Індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах..... 67

3.5. Позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав: підстави, завдання ССД у підготовці документів 71

РОЗДІЛ 4. ЗДІЙСНЕННЯ СЛУЖБОЮ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ..... 76

4.1. Діти, які залишились без батьківського піклування 76

4.3. Надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Зміна статусу, втрата статусу..... 97

4.4. Державні соціальні гарантії для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування 100

4.7. Загальні правила роботи ССД з кандидатами в усиновлювачі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі 149

4.8. Опіка. Піклування. Створення та забезпечення функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Нагляд за станом утримання дітей. Складання щорічних звітів про стан утримання дітей..... 159

4.9. Робота з персональними даними..... 186

ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

ДИТИНА – особа віком до 18 років (повноліття), якщо, згідно із законом, що застосовується до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ДИТИНСТВО – період розвитку людини до досягнення повноліття; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ДИТИНА-СИРОТА – дитина, в якої померли чи загинули батьки; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства" та ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ОХОРОНА ДИТИНСТВА – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності, та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав; відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав; визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства; розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцеперебування; тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі; діти, від яких відмовились батьки; діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення бойових дій, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; безпритульні діти; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства" та ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

СТАТУС ДИТИНИ-СИРОТИ ТА ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ – визначене згідно із законодавством становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг, та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ОСОБИ ІЗ ЧИСЛА ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ – особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ПРИЙОМНА СІМ'Я – сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ПРИЙОМНІ БАТЬКИ – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, котрі взяли на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ПРИЙОМНІ ДІТИ – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ – окрема сім'я, яка створена за бажанням подружжя або окремої особи, котра не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (загальна кількість дітей у дитячому будинку сімейного типу не повинна перевищувати 10 осіб, включно з рідними); ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

БАТЬКИ-ВИХОВАТЕЛІ – особи, які беруть на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (вихованці); ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

ДІТИ-ВИХОВАНЦІ – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу; ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

УСИНОВЛЕННЯ – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду; ст. 207, Сімейний кодекс України, ст. 1, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно; ст. 1, Закон України "Про соціальні послуги".

ДИТИНА, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема – домашнім насильством, ухиленням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ – дитина,

яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, була залучена до участі у військових формуваннях або яку незаконно утримували, у тому числі в полоні; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ – це послуга тимчасового догляду, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин; ст. 252, Сімейний кодекс України.

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною**,** зокрема **–** домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема – вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини; ст. 1, Закон України "Про охорону дитинства".

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь; ст. 1, Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

ДИТИНА-КРИВДНИК – особа, яка не досягла 18 років, та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі; ст. 1, Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі, або стала свідком (очевидцем) такого насильства; ст. 1, Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

БУЛІНГ (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого; ст. 1, Закон України "Про освіту".

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ – районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад. Права та обов'язки органів опіки та піклування щодо забезпечення прав та інтересів дитини встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами; ст. 56 Цивільний кодекс України, пункт 2*;* Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 №866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини".

СКОРОЧЕННЯ

Виконком – виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради.

ДМС – Державна міграційна служба.

ЄІАС "Діти" – єдиний банк даних про дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.

ЕОК – електронна обліково-статистична картка дитини, що створюється у ЄІАС "Діти".

ІП – індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває в складних життєвих обставинах; дитини, яка залишилася без батьківського піклування; дитини-сироти; дитини, позбавленої батьківського піклування.

ККУ – Кримінальний Кодекс України.

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення.

МДК – міждисциплінарна команда, яка створюється ООП для розроблення та перегляду індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває в складних життєвих обставинах.

Місцевий облік – облік дітей, які мають правові підстави для усиновлення, що ведеться ССД ТГ.

МСП – Міністерство соціальної політики та єдності України.

ООП – орган опіки та піклування.

Первинний облік – облік дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Постанова 226 – Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 №226 "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування" (зі змінами).

Постанова 585 – Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 р. №585 (зі змінами).

Постанова 866 – Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. №866 (зі змінами).

Постанова 905 – Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 р. №905 (зі змінами).

СЖО – складні життєві обставини.

СКУ – Сімейний Кодекс України.

СФВ – сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (опіка/піклування/ПС/ДБСТ).

ССД – служба у справах дітей.

ЦКУ – Цивільний кодекс України.

ЦПКУ – Цивільний процесуальний кодекс України.

ЦСС – центр соціальних служб.

ФСР – фахівець/чиня із соціальної роботи.

ЗОЗ – заклад охорони здоров'я.

РОЗДІЛ 1. ПРАВА ДИТИНИ

1.1. Імплементація Україною Конвенції ООН про права дитини

Конвенція ООН про права дитини ухвалена резолюцією 44/25 від 20 листопада 1989 року на 44-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (до 30-ї річниці схвалення та проголошення Декларації прав дитини, яка стала основою конвенції) та набула чинності 2 вересня 1990 року.

"Із набранням чинності Конвенції те, що вважалося потребами дитини, було підвищено до рівня прав – а це вже складніше ігнорувати". Керолл Белламі, виконавчий директор Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) (1995-2005 рр.)

У лютому 1991 року Конвенція ООН про права дитини ратифікована постановою Верховної Ради України № 789XII (78912) та набула чинності для України 27 вересня 1991, а, отже, цей документ став частиною національного законодавства.

Документ складається з 54 статей, що деталізують індивідуальні права осіб від народження до 18 років (якщо, згідно із застосовуваними законами, повноліття не настає раніше).

Конвенція визнає, що кожна дитина має основні фундаментальні права:

- життя, виживання та розвиток;
- захист від насильства, жорстокого поводження чи зневаги;
- освіта, яка дозволяє дітям реалізувати свій потенціал;
- виховуватись своїми батьками або мати стосунки з ними;
- висловлювати свою думку та бути вислуханим.

Права дитини, викладені у Конвенції, умовно можна розділити на 3 частини:

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Право володіти певними речами, отримувати певні послуги та мати доступ до певних благ: ім'я та громадянство, медичний догляд, освіту, відпочинок, сімейний догляд.

ЗАХИСТ

Право бути захищеною від дій, що завдають шкоди дитині: розлучення з батьками, фізичного чи психологічного насильства, експлуатації, втягнення у збройні конфлікти.

УЧАСТЬ

Дитина має бути почута, коли ухвалюються рішення, що стосуються її життя. Підростаючи, дитина повинна мати дедалі більше можливостей брати участь у житті суспільства, готуватися до самостійного життя, користуватися правами свободи думки та слова, вибору культури, релігії, мови.

ПРИНЦИПИ, на яких базується Конвенція ООН про права дитини:

- принцип благополуччя дитини;
- принцип рівності;
- принцип поваги прав та відповідальності обох батьків;
- принцип допомоги з боку держави.

ВАЖЛИВО!

Конвенція ООН визначає права ДИТИНИ, а не ДІТЕЙ.

КОНВЕНЦІЯ встановлює статус дитини, з огляду на такі положення:

- **ДИТИНА** є самостійним суб'єктом і з причин фізичної та розумової незрілості потребує особливої турботи та захисту;
- **ДИТИНА** як людська істота потребує поваги до її індивідуальності, гідності та недоторканості особистого життя;
- **СІМ'Я** є найкращим середовищем для виховання дитини;
- **ДЕРЖАВА** має підтримувати сім'ю та забезпечувати збереження для дитини сімейного середовища.

Конституція України

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.

Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

2001 року – ухвалений Закон України "Про охорону дитинства", що визначив охорону дитинства в Україні як загальнонаціональний пріоритет, з метою забезпечення прав дитини на життя, освіту, охорону здоров'я та соціальний захист.

ОХОРОНА ДИТИНСТВА – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення **ПОВНОЦІННОГО ЖИТТЯ**, всебічного виховання, розвитку дитини та захисту її прав.

"Всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи".

ПРАВА ДИТИНИ ЯК ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

Передбачені чинними законами і нормативними актами повноваження служб у справах дітей включають:

- безпосередні повноваження: норми 1-22, 25, 27, 32 статей Конвенції ООН про права дитини;
- повноваження спільного виконання: норми статей 23-24, 28-31,33-40.

1.2. Права дитини, потреби дитини, забезпечення найкращих інтересів дитини

ДИТИНА – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, що застосовується до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

ДИТИНСТВО – період розвитку людини до досягнення повноліття.

ПРАВА ДИТИНИ – це права людини, які випливають із гідності і неповторності дитини як людської особистості.

ВАЖЛИВО!

Права дитини, так само як і права людини, належать кожній дитині. Не можна позбавити прав, так само як не можна призупинити їхню дію.

Якщо дитина має ПРАВО, значить, ДЕРЖАВА ЗОБОВ'ЯЗАНА забезпечити їй можливість цим правом скористатися.

ОСНОВНІ ПОТРЕБИ ДИТИНИ:

- фізіологічні потреби (в їжі, сенсорній стимуляції);
- потреба в безумовній любові;
- потреба в безпеці;
- потреба в повазі або визнанні.

ВАЖЛИВО!

Задоволення потреб дитини є запорукою її розвитку і формування особистості.

ПОТРЕБИ ДИТИНИ – динамічна концепція. Тому рішення, які ухвалюються для забезпечення потреб дитини, будуть змінюватись із її дорослішанням.

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому **ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ** (ст. 3 Конвенції ООН про права дитини).

Згідно зі ст. 1 Закону України "Про охорону дитинства", ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ – **ДІЇ ТА РІШЕННЯ**, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини та враховують думку дитини.

ВАЖЛИВО!

Для того, щоб забезпечити **НАЙКРАЩІ ІНТЕРЕСИ ДИТИНИ**, потрібно вивчити її **ПОТРЕБИ**. Кожна дитина має свої індивідуальні потреби, тому дії та рішення щодо кожної дитини мають бути індивідуальними.

Для того, щоб допомогти ДИТИНІ, варто визначити **ПОТРЕБИ** дитини, а не орієнтуватись на можливість громади надати їй послуги.

Громада, визначаючи потреби **ДИТИНИ**, має формувати у себе відповідні **ПОСЛУГИ** для забезпечення цих потреб.

ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ДИТИНИ ПРОВОДИТЬСЯ З МЕТОЮ:

- отримання вичерпної інформації про дитину та її відчуття;
- визначення послуг, яких потребує дитини і її сім'я: цивільно-правових, соціальних;
- визначення конкретних заходів та мети втручання.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ:

- важливість збереження цілісності родини та утримання від вилучення дитини з родини, яке має бути крайнім заходом;
- здоров'я, безпека та захист дитини;
- якщо дитина все ж вилучена з родини, вона має отримувати необхідну опіку та допомогу для розвитку у самодостатню особистість.

ВРАХУВАННЯ ДУМКИ ДИТИНИ

Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини надається належна увага, згідно з її віком і зрілістю.

З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою під час будь-якого судового чи адміністративного розгляду щодо неї безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства (стаття 12 Конвенції ООН про права дитини).

Дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Дитина, яка може висловити свою думку, **МАЄ БУТИ** вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном *(стаття 171 СКУ).*

ВАЖЛИВО!

В усіх нормативних документах, які сьогодні є чинними в Україні і стосуються процедури ухвалення рішень щодо дитини, передбачено ОТРИМАННЯ ЗГОДИ ДИТИНИ.

- Розв'язання спорів між батьками щодо участі у вихованні дитини та визначенні місця її проживання.
- Тимчасове влаштування дитини.
- Усиновлення, встановлення опіки/піклування, влаштування у прийомну сім'ю/ ДБСт.
- Вирішення майнових спорів.
- Розпоряджання майном дитини, що належить їй за правом власності.
- Інші.

1.3. Орган опіки і піклування: функції та повноваження у сфері забезпечення, дотримання та захисту прав дитини

Орган опіки та піклування є одним із ключових інститутів у системі захисту прав дітей в Україні. Діяльність органу опіки та піклування охоплює широкий спектр забезпечення і захисту прав дитини: від встановлення статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей в сімейні форми виховання – до захисту їх майнових та житлових прав. Ключову роль ООП відіграє у судовому процесі, де його участь є обов'язковою у спорах, що стосуються прав та інтересів дитини. Крім того, ООП наділений унікальним повноваженням щодо оперативного захисту дитини, яке дозволяє обмежувати права дорослих (наприклад, негайне відібрання у зв'язку із загрозою життю та здоров'ю дитини) до винесення судового рішення.

На сьогодні, у зв'язку з процесами децентралізації та передачею повноважень до територіальних громад, робота органу опіки та піклування набуває особливої актуальності та складності. Велика частина обов'язків щодо захисту прав дитини, забезпечення її права на виховання у сім'ї, перейшла до виконавчих органів місцевих рад. Складність практичної роботи полягає у відсутності єдиного вичерпного законодавчого акту, що містив би повний перелік усіх повноважень. Через це у повсякденній діяльності фахівцям/чиням доводиться оперувати нормами та положеннями, що розкидані по різних законах та підзаконних актах, зокрема Сімейному кодексу України та Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

Розуміння механізму ухвалення та обов'язковості виконання рішень ООП, що оформлюються рішеннями виконавчого комітету відповідної ради, є критично важливим для ефективної роботи служб у справах дітей.

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ – це цивільно-правовий інститут представлення прав та захисту прав і свобод громадян, які не можуть самостійно їх реалізувати через вік або стан здоров'я.

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ – районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад. *(ст. 56 ЦКУ)*

Найвичерпніше **ПОВНОВАЖЕННЯ** органу опіки та піклування окреслені у **ст. 11 ЗУ "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей- сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування":**

- встановлення статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;
- застосування форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- соціальний захист і захист особистих, майнових, житлових прав та інтересів дітей;
- забезпечення пріоритетних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- притягнення до відповідальності осіб, які порушують права дитини;
- надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) та іншого майна, власником якого є дитина;
- подання заяв, клопотань, позовів про захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- право перевіряти умови влаштування, утримання, виховання, навчання дітей;
- участь у судових засіданнях в разі, якщо розглядається справа стосовно дитини або з питань, що зачіпають права дитини.

ст. 17 СКУ "Орган опіки та піклування надає допомогу особі у здійсненні нею своїх сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків….";

ст. 19 СКУ "Участь органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів":

- особа **має право на звернення** за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування;
- звернення за захистом до органу опіки та піклування **не позбавляє особу права на звернення до суду**;
- при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним – **обов'язковою є участь органу опіки та піклування**;

• орган опіки та піклування **надає суду** письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

ВАЖЛИВО!

Орган опіки та піклування наділений повноваженнями обмежувати права дорослих з метою захисту дитини до рішення суду (рішення про негайне відібрання дитини, визначення місця проживання, способів участі батьків у вихованні дитини тощо).

РІШЕННЯ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

Оформляється рішенням **ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ВІДПОВІДНОЇ РАДИ.**

РІШЕННЯ є обов'язковим до виконання, якщо протягом десяти днів від часу його винесення зацікавлена особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду.

У разі якщо особа звернулась за захистом своїх прав з тих самих питань до ООП та до суду, **ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ПРИПИНЯЄ РОЗГЛЯД ПОДАНОЇ ЙОМУ ЗАЯВИ.**

РІШЕННЯ, які уповноважений приймати ООП з питань захисту прав дитини:

• про надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування;

• про надання статусу дитини, що постраждала внаслідок військових дій та збройних конфліктів;

• створення/припинення функціонування ПС, ДБСТ;

• влаштування/ виведення дітей з ПС, ДБСТ;

• про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату;

• про влаштування/вибуття дитини в/з сім'ю (ї) патронатного вихователя;

• встановлення/припинення опіки/піклування;

• про реєстрацію народження дитини, батьки якої невідомі; знайденої, підкинутої дитини; дитини, покинутої у пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я;

• надання дозволу бабі, діду, іншим родичам дитини забрати її з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, якщо цього не зробили батьки дитини;

• вирішення спорів між батьками щодо визначення або зміни прізвища та імені дитини;

• визначення місця проживання дитини з одним із батьків (у разі, якщо рішення приймає орган опіки та піклування);

• визначення способів участі того з батьків, хто проживає окремо, у вихованні дитини (у разі, якщо рішення ухвалює орган опіки та піклування);

• надання дозволів на вчинення правочинів щодо житла, право власності або право користування яким мають діти;

• влаштування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, до закладу інституційного догляду;

• про доцільність виплати допомоги на дітей під опікою за минулий період (за наявності поважних причин, у зв'язку з якими опікун чи піклувальник несвоєчасно подали заяву для продовження виплати допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням);

• встановлення/припинення опіки над майном, право власності на яке мають діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування;

• призначення особи, яка буде представляти інтереси дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування на час здійснення права на спадкування;

• надання дозволу органу опіки та піклування на проведення психіатричного обстеження/ лікування дитини;

• надання дозволу опіки та піклування на проведення лікування дитини за умови загрози її життю та здоров'ю та відсутності згоди законних представників.

ВИСНОВКИ, які уповноважений видавати ООП з питань захисту прав дитини (затверджуються рішенням виконкому):

• доцільність позбавлення батьківських прав (для подання до суду, незалежно від того, хто є позивачем у справі);

• доцільність/недоцільність поновлення батьківських прав (для подання до суду);

• щодо неналежного виконання опікунами/піклувальниками обов'язків з виховання, утримання та розвитку дітей (для подання до суду разом з позовом про звільнення опікуна/піклувальника від виконання обов'язків);

• з питань вирішення спорів між батьками щодо дитини (визначення місця проживання, участь у вихованні) – для подання до суду у разі, якщо справа слухається у судовому порядку;

• способів участі баби, діда, прабаби, прадіда у вихованні дитини (для подання до суду);

• доцільність/недоцільність побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав (для подання до суду);

• про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері чи батькові, які повернулись з місць позбавлення волі;

• про можливість передачі батькам (або одному з них) дитини, якій надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування, на підставі невиконання батьками свої обов'язків з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території, у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин;

• про можливість передачі батькам (або одному з них) дитини, якій надано статус позбавленої батьківського піклування через розлучення із сім'єю; дитини, визнаної біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, згідно із Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту".

ВАЖЛИВО!

Висновок ООП про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини не затверджується рішенням виконавчого комітету та не розглядається на засіданні комісії із захисту прав дитини з метою збереження таємниці усиновлення. Такий висновок підписується сільським/селищним/міським головою та надається заявникам для подання до суду разом із позовом про усиновлення.

РІШЕННЯМ ООП затверджуються висновки ССД про:

- підтвердження місця проживання дитини у разі короткотермінового виїзду за кордон без згоди одного з батьків;

- про надання дозволу на спілкування з дитиною батьків, які залишили дитину в пологовому будинку або іншому закладі охорони здоров'я на підставах, передбачених частиною третьою статті 143 СКУ.

КОМІСІЯ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Робота Комісії з питань захисту прав дитини є важливим механізмом реалізації повноважень ООП щодо забезпечення прав дітей на рівні територіальної громади. Її робота допомагає ухвалюваи зважені, об'єктивні рішення у складних життєвих ситуаціях, коли потрібно захистити інтереси дитини, визначити найкращу форму її влаштування чи підтримки сім'ї.

Такий міжвідомчий підхід, залучення працівників/ць різних сфер дає змогу не лише ухвалювати справедливі рішення, а й забезпечувати подальший супровід і контроль за їх виконанням. Рішення комісії допомагають знайти найкращий вихід із ситуації: визначити, як захистити дитину від небезпеки, як підтримати родину, щоб вона могла виконувати свої обов'язки, або яку форму влаштування обрати, якщо батьки не можуть про неї піклуватися.

Завдяки роботі комісії громада може своєчасно реагувати на порушення прав дітей, запобігати насильству, занедбаності чи вилученню дитини з сім'ї, а у випадку, коли це необхідно – забезпечити їй безпечні умови проживання та підтримку.

Отже, діяльність комісії – це не просто адміністративна процедура. Це реальний механізм захисту дитини, який допомагає громадам виконувати одну з найважливіших своїх функцій – забезпечити потреби та захистити права кожної дитини.

Типове Положення про Комісію затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. №866 (зі змінами):

- утворюється головою районної у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі утворення), селищної, сільської ради;

- є **ДОРАДЧИМ** органом;

- рішення Комісії носять виключно рекомендаційний характер; на підставі рекомендацій комісії, ООП приймає рішення, які є обов'язковими до виконання, або готує висновок для подання його до суду;

- затверджує індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та контролює виконання уповноваженими суб'єктами заходів цього плану, відповідно до їх компетенції, забезпечує його перегляд та коригування.

Розглядає питання щодо:

• подання службою у справах дітей заяви та документів для реєстрації народження дитини, батьки якої невідомі;

• доцільності надання дозволу органом опіки та піклування бабі, діду, іншим родичам дитини забрати її з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, якщо цього не зробили батьки дитини;

• доцільності підготовки та подання до суду позову чи висновку органу опіки та піклування про позбавлення, поновлення батьківських прав, відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав;

• вирішення спорів між батьками щодо визначення або зміни прізвища та імені дитини;

• вирішення спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини;

• вирішення спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини та визначення способів такої участі;

• підтвердження місця проживання дитини для її тимчасового виїзду за межі України;

• доцільності побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав;

• визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;

• доцільності встановлення, припинення опіки, піклування;

• стану утримання і виховання дітей у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу та виконання покладених на них обов'язків;

• стану збереження майна, право власності на яке або право користування яким мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;

• розгляду звернень дітей щодо неналежного виконання батьками, опікунами, піклувальниками обов'язків з виховання або щодо зловживання ними своїми правами;

• доцільності продовження строку перебування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, у закладі охорони здоров'я, освіти, іншому закладі або установі, в яких проживають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;

• надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;

• забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, сімейне виховання та всебічний розвиток.

• розглядає підготовлені уповноваженими суб'єктами матеріали про стан сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, у тому числі сім'ї, в якій батьки не виконують батьківських обов'язків (існує ризик відібрання дитини чи дитину вже відібрано у батьків без позбавлення їх батьківських прав); сім'ї, дитина з якої влаштовується до закладу інституційного догляду та виховання дітей на цілодобове перебування за заявою батьків; сім'ї, в якій вчинено домашнє насильство щодо дітей та за участю дітей, і за результатами розгляду цих матеріалів подає уповноваженим суб'єктам рекомендації щодо доцільності:

1. обов'язкового надання соціальних послуг особам, які не виконують батьківських обов'язків, вчинили домашнє насильство чи жорстоке поводження з дитиною;

2. направлення (в разі потреби) батьків, які неналежно виконують батьківські обов'язки, для проходження індивідуальних корекційних програм до уповноважених суб'єктів, які, відповідно до компетенції, розробляють і виконують такі програми;

• розглядає питання щодо забезпечення прав і найкращих інтересів дітей, влаштованих/зарахованих на цілодобове перебування до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, і соціальної підтримки їх сімей відповідно до визначених потреб із забезпеченням:

1. врахування думки дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити, та підстав для її влаштування/зарахування на цілодобове перебування до зазначеного закладу, умов проживання сім'ї дитини;

2. розроблення та здійснення заходів щодо забезпечення надання дітям, влаштованим/зарахованим на цілодобове перебування до зазначених закладів, та їх сім'ям необхідних освітніх, медичних, соціальних, реабілітаційних послуг;

3. розроблення та схвалення рекомендацій сім'ям дітей, влаштованих/зарахованих на цілодобове перебування до зазначених закладів, щодо подолання причин виникнення потреби в такому влаштуванні/зарахуванні;

• розглядає питання щодо обґрунтованості наявності поважних причин, у зв'язку з якими опікун чи піклувальник несвоєчасно подали заяву для продовження виплати допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (поважними причинами є перебування на лікуванні; причини, через які фізично неможливо своєчасно подати заяву, або наявність об'єктивних обставин, коли опікун чи піклувальник не могли звернутися із заявою; інші причини, визначені комісією), а також приймає рішення про доцільність виплати допомоги за минулий період.

СЛУЖБА У СПРАВАХ ДІТЕЙ

Служба у справах дітей (ССД) є ключовим органом системи захисту прав дитини в громаді, наділеним широкими повноваженнями щодо виявлення, обліку та захисту дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Її діяльність регулюється низкою законодавчих актів, зокрема, Законом України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей", який визначає організаційно-правові засади роботи служби. Саме ССД координує взаємодію суб'єктів соціальної роботи з дітьми, забезпечує ведення справ дітей, організовує роботу органу опіки та піклування, здійснює контроль і моніторинг умов утримання, виховання та захисту дітей, сприяючи реалізації їхніх прав і найкращих інтересів. Повноваження ССД передбачені низкою законодавчих та нормативних актів.

Згідно зі ст. 4 Закону України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей"

ЗАБЕЗПЕЧУЄ:

• безпосереднє ведення справ дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

• облік кандидатів в усиновлювачі, опікуни/піклувальники, прийомні батьки/батьки-вихователі, патронатні вихователі;

• попередній розгляд та вивчення заяв та документів з питань, що стосуються захисту прав дітей, які надходять до ООП;

• підготовку матеріалів на засідання комісії із захисту прав дитини, ведення протоколів комісії, підготовка рішень комісії;

• підготовку проєктів рішень та висновків до суду ООП з питань, що стосуються захисту прав дитини;

• підготовка та проведення засідань міждисциплінарної команди, ведення протоколів;

• розробка на підставі пропозицій суб'єктів індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, узагальнення інформації щодо виконання уповноваженими суб'єктами заходів цього плану відповідно до їх компетенції, забезпечення його перегляду та коригування;

• проведення оцінки рівня безпеки дитини;

• негайне відібрання дитини з умов, що загрожують її життю та здоров'ю;

• тимчасове влаштування дитини, **яка залишилась без опіки законних представників**;

• попередній розгляд документів та проведення перевірки щодо заяв про надання дозволу ООП на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким має дитина;

• готує документи для реєстрації народження підкинутої, знайденої дитини, покинутої в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я, а також дитини, мати якої померла, чи місце проживання матері встановити неможливо, та подає їх органам реєстрації актів цивільного стану;

• здійснює контроль за виконанням рішень ООП, ухваленими з питань, що стосуються захисту прав дитини;

• здійснює контроль за станом утримання дітей у сім'ях та закладах;

• щорічно готує висновки про стан утримання, навчання та виховання дитини, над якою встановлено опіку, піклування, яка влаштована до ПС/ДБСТ;

• здійснює нагляд за станом утримання та виховання усиновленої дитини;

• здійснює контроль за цільовим витрачанням аліментів на дитину;

• подає висновки органу опіки та піклування для ухвалення рішення:

  - про доцільність встановлення опіки/піклування та відповідність його інтересам дитини;
  - про доцільність створення/поповнення/припинення функціонування ПС/ДБСТ;
  - клопотання про невідкладне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють;
  - про надання згоди на спілкування дитини з батьками, які залишили її в пологовому будинку або іншому закладі охорони здоров'я на підставах, передбачених частиною третьою статті 143 СКУ;
  - про розв'язання спору між батьками щодо визначення або зміни імені, прізвища, по батькові дитини;

- про розв'язання спору між батьками щодо визначення місця проживання дитини;
- про підтвердження місця проживання дитини для її тимчасового виїзду за межі України;
- про розв'язання спору між батьками щодо участі у вихованні дитини одним із батьків, що проживає окремо від дитини.

ССД виконує також інші завдання, передбачені вимогами законодавства.

РОЗДІЛ 2. ДИТИНА і БАТЬКИ: роль органу опіки та піклування та служби у справах дітей в питаннях врегулювання відносин та спорів

2.1. Дитина. Визначення походження дитини. Визначення походження дитини, батьки якої невідомі

Правовий статус **ДИТИНИ** має особа до досягнення нею повноліття, якщо, згідно з законом, що застосовується до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше (набуття чи надання повної цивільної дієздатності).

МАЛОЛІТНЬОЮ вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років (СКУ).

НЕПОВНОЛІТНЬОЮ вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (СКУ).

Цивільний Кодекс України

ЦИВІЛЬНОЮ ДІЄЗДАТНІСТЮ фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

ЧАСТКОВУ ЦИВІЛЬНУ ДІЄЗДАТНІСТЬ має дитина, **яка не досягла чотирнадцяти років (ст. 31 ЦКУ):**

ПРАВА	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
• самостійно вчиняє дрібні правочини; • здійснює особисті права на результати інтелектуальної, творчої діяльності.	

НЕПОВНУ ЦИВІЛЬНУ ДІЄЗДАТНІСТЬ має дитина **у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (ст. 32,33 ЦКУ):**

ПРАВА	ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
• самостійно розпоряджається своїми доходами; • самостійно здійснює права на результати інтелектуальної діяльності; • може бути засновником юридичних осіб; • може самостійно здійснювати банківські вклади; • вчиняє інші права за згодою батьків чи піклувальників; • має право вільно пересуватись територією України і вибирати місце проживання; • з 16 років – самостійно виїжджати за межі України (ст. 313 ЦКУ); • може за власним бажанням змінити прізвище, ім'я та по батькові (до 16 років – по батькові – за згодою батьків).	• не несе відповідальності за завдану нею шкоду; • особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного самостійно чи за згодою батьків; • несе відповідальність за завдану шкоду іншій особі.

МОЖЛИВЕ НАДАННЯ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ЗА РІШЕННЯМ ООП АБО СУДУ *(ст. 35 ЦКУ) (у випадку звернення дитини і законних представників):*

- неповнолітній особі (з 14 років), яка записана матір'ю або батьком дитини;
- неповнолітній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором;

ВАЖЛИВО!

У разі, якщо відсутнє звернення від дитини чи її законних представників, рішення про надання повної цивільної дієздатності НЕ УХВАЛЮЄТЬСЯ!

НАБУТТЯ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ В ІНШИХ ВИПАДКАХ *(окреме рішення не ухвалюється) (ст. 35 ЦКУ) (без звернення, за фактом):*

- реєстрація шлюбу – з моменту реєстрації шлюбу;
- неповнолітньою особою, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю – з моменту державної реєстрації неповнолітнього як підприємця.

ВАЖЛИВО!

У ВСІХ ВИПАДКАХ НА НАБУТТЯ ЧИ НАДАННЯ ПОВНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ПОТРІБНА ЗГОДА БАТЬКІВ ЧИ ОПІКУНІВ/ ПІКЛУВАЛЬНИКІВ ДИТИНИ.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 121 СКУ).

Дитина, народжена у шлюбі, походить від **ПОДРУЖЖЯ** (ст. 121 СКУ).

ВАЖЛИВО!

Чоловік, який перебуває у шлюбі, буде записаний батьком дитини навіть у випадку, якщо на момент її зачаття чи/або народження він не проживає разом із дружиною.

Дитина, яка народжена до закінчення десяти місяців після смерті батька, припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від ПОДРУЖЖЯ.

У РАЗІ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ ЖІНКОЮ, ЯКА НЕ ПЕРЕБУВАЄ У ШЛЮБІ, відомості про батьків дитини можуть бути зазначені:

СТАТТЯ СКУ	ВІДОМОСТІ ПРО МАТІР	ВІДОМОСТІ ПРО БАТЬКА
125, 126	на підставі медичного свідоцтва про народження дитини;	заяви чоловіка та жінки *(у разі якщо шлюб не укладений, чоловік подає заяву за згодою* жінки) до органів РАЦС, у разі якщо жінка не дає згоди на визнання батьківства чоловіком, з яким не перебуває у шлюбі – рішення суду).
131	визнання материнства за рішенням суду, якщо запис про матір вчинено на підставі ч. 2 ст. 135;	
132	встановлення факту материнства за рішенням суду – у разі смерті жінки, яка вважала себе матір'ю дитини, якщо запис про матір вчинено на підставі ч. 2, ст. 135;	

128		визнання батьківства за рішенням суду, якщо запис про батька вчинено на підставі ч. 1, ст. 135;
130		встановлення факту батьківства за рішенням суду – у разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, якщо запис про батька вчинено на підставі ч. 1 ст. 135;
ч. 1 ст. 135	на підставі медичного свідоцтва про народження дитини.	за вказівкою матері (віртуальна особа).
	У разі смерті матері, а також за неможливості встановити місце її проживання чи перебування, запис про матір та батька дитини провадиться відповідно до цієї статті, за заявою родичів, інших осіб або уповноваженого представника ООП.	
ч. 2 ст. 135	Якщо батьки дитини невідомі, державна реєстрація її народження проводиться за рішенням органу опіки та піклування, яким визначається прізвище, власне ім'я, по батькові дитини і відомості про батьків.	

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІЗВИЩА ІМЕНІ ТА ПО БАТЬКОВІ ДИТИНИ

СТАТТЯ СКУ	Визначається	У разі виникнення спору
ПРІЗВИЩЕ ст. 145	• за прізвищем батьків; • якщо у батьків різні прізвища – за їх згодою – прізвище одного з батьків або подвійне прізвище, утворене шляхом з'єднання прізвищ батьків;	Спір між батьками може вирішуватися органом опіки та піклування або судом;
ІМ'Я ст. 146	• за погодженням між батьками;	Спір між батьками може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.
ПО БАТЬКОВІ ст. 147	• за іменем батька; • якщо дитину народила одинока жінка – за її вказівкою.	

ЗМІНА ПРІЗВИЩА ІМЕНІ ТА ПО БАТЬКОВІ ДИТИНИ

СТАТТЯ СКУ		У разі виникнення спору
ПРІЗВИЩЕ ст. 148-149	• у разі зміни прізвища обома батьками, змінюється прізвище дитини, яка не досягла семи років; у дитини, яка досягла семи років – за її згодою; • у разі зміни прізвища одного з батьків, прізвище дитини може бути змінене за згодою обох батьків та за згодою дитини, яка досягла семи років; • дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище;	Спір між батьками може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.
ІМ'Я ст. 146	• дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє ім'я;	.
ПО БАТЬКОВІ ст. 147	• дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє по батькові; • дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє ім'я за згодою батьків або опікуна/ піклувальника.	Спір між батьками і дитиною може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

2.2. Права та обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини

Мати, батько мають РІВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою.

ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ	ПРАВА БАТЬКІВ
ЗАБРАТИ ДИТИНУ З ПОЛОГОВОГО БУДИНКУ АБО ІНШОГО ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я. Якщо батьки не забрали дитину, забрати дитину мають право її баба, дід, інші родичі з дозволу органу опіки та піклування (ст. 143 СКУ);	**НА ОСОБИСТЕ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ (ст. 151 СКУ);**
ЗАРЕЄСТРУВАТИ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ не пізніше одного місяця від дня народження дитини (ст. 144 СКУ);	**БЕЗПЕРЕШКОДНЕ СПІЛКУВАННЯ,** крім випадків, коли таке право обмежене законом (ст. 153 СКУ);
ЗАБЕЗПЕЧИТИ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДИТИНИ: • здобуття дитиною повної загальної середньої освіти; • підготовку її до самостійного життя; • піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; • виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей; • зобов'язані поважати дитину; • забороняються будь-які види експлуатації дитини; • забороняються фізичні покарання дитини, а також застосування інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини (ст. 150 СКУ);	**САМОЗАХИСТ СВОЄЇ ДИТИНИ**: мають право звертатися до суду, органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій за захистом прав та інтересів дитини (ст. 154 СКУ);
ПЕРЕДАТИ У КОРИСТУВАННЯ ДИТИНИ МАЙНО, ЯКЕ МАЄ ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЇЇ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК (ст. 176 СКУ);	**ВІДІБРАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ВІД ІНШИХ ОСІБ**, які утримують її не на підставі закону; звернення розглядаються ЛИШЕ в судовому порядку (ст. 163 СКУ);
ЗАРЕЄСТРУВАТИ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ новонародженої дитини протягом трьох місяців з дня державної реєстрації її народження (ст. 6 Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні").	**УТРИМУВАТИ ДИТИНУ ДО ДОСЯГНЕННЯ НЕЮ ПОВНОЛІТТЯ**.

ВАЖЛИВО!

ДИТИНА МОЖЕ БУТИ ЗАЛИШЕНА БАТЬКАМИ У ПОЛОГОВОМУ БУДИНКУ АБО В ІНШОМУ ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ЯКЩО ВОНА МАЄ ІСТОТНІ ВАДИ ФІЗИЧНОГО І (АБО) ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (ч. 3 ст. 143 СКУ).

У такому випадку батьки мають право відвідувати дитину, забирати її на вихідні, канікули з дозволу органу опіки та піклування, ухваленого на підставі висновку ССД (п. 53.1, 53.2 Постанова 866).

1) **БАТЬКИ МАЮТЬ ПРАВО ЗАЛУЧАТИ ДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ІНШИХ ОСІБ, ПЕРЕДАВАТИ ЇЇ НА ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНИМ ТА ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ (ч. 3 ст. 151 СКУ).**

Передача дитини на виховання іншим особам чи установам не звільняє їх від обов'язку батьківського піклування щодо неї.

2) **ВІДМОВА БАТЬКІВ ВІД ДИТИНИ Є НЕПРАВОЗГІДНОЮ, СУПЕРЕЧИТЬ МОРАЛЬНИМ ЗАСАДАМ СУСПІЛЬСТВА.**

ССД ні за яких обставин не може користуватись у наданні статусу документом, що посвідчує ВІДМОВУ ВІД ДИТИНИ.

Права та обов'язки НЕПОВНОЛІТНІХ батьків (ст. 156 СКУ)

Неповнолітні батьки мають такі ж права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки, і можуть їх здійснювати самостійно.

Неповнолітні батьки, які досягли чотирнадцяти років, мають право **на звернення до суду** за захистом прав та інтересів своєї дитини.

2.3. Права та обов'язки баби, діда, інших родичів щодо дитини (глава 21 СКУ)

БАБА, ДІД, ПРАБАБА, ПРАДІД

- мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх вихованні;
- мають право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних внуків до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень.

Щодо ІНШИХ родичів – СКУ регламентує права на спілкування, участь у вихованні та самозахист дитини ЛИШЕ право мачухи, вітчима, братів, сестер.

УВАГА!

Варто враховувати, що згідно із СКУ мачуха/вітчим мають ПРАВО, а не ОБОВ'ЯЗОК щодо утримання своїх пасинків.

ВАЖЛИВО!

Питання про усунення перешкод у здійсненні прав на виховання дитини бабою, дідом прабабою, прадідом, мачухою, вітчимом, братами та сестрами розглядається ЛИШЕ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ (ст. 263 СКУ). ООП не має повноважень ухвалювати рішення з цих питань.

2.4. Вирішення спорів між батьками щодо дитини

СПОСОБИ вирішення батьками питань щодо дітей:

- спільно, за домовленістю між батьками; ч. 1 ст. 157 СКУ;
- укласти нотаріально посвідчений договір; ч. 4 ст. 157 СКУ;
- вирішення спорів ООП або судом.

СПОРИ між батьками, які ПІДЛЯГАЮТЬ вирішенню органом опіки та піклування чи судом

СТАТТЯ СКУ	ВИД СПОРУ
158, 159	Участь у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї.
161	Визначення місця проживання МАЛОЛІТНЬОЇ дитини.
145, 146, 148	Визначення/зміна прізвища. Визначення імені дитини.
149	Зміна по батькові (спір між батьками та дитиною).
ч. 7 ст. 177	Управління майном дитини.

ВАЖЛИВО!

ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СУДОМ питань щодо дитини, у тому числі СПОРІВ, обов'язковою є участь ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ.

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ НАДАЄ СУДУ ПИСЬМОВИЙ ВИСНОВОК щодо вирішення спорів.

ВАЖЛИВО – висновок ООП надається на виконання ухвали суду, а не на вимогу заявника.

СУД може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, ЯКЩО ВІН Є НЕДОСТАТНЬО ОБҐРУНТОВАНИМ, СУПЕРЕЧИТЬ ІНТЕРЕСАМ ДИТИНИ (ч. 6 ст. 19 СКУ).

ПОВНОВАЖЕННЯ ССД ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ЗАЯВ ПРО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ МІЖ БАТЬКАМИ

1. Отримує заяву та пакет документів;
2. Проводить бесіду з батьками;
3. Відвідує дитину за місцем проживання, складає акт обстеження;
4. З'ясовує думку дитини;
5. Звертається до ЦСС/ФСР щодо проведення оцінки потреб дитини та сім'ї (у випадку спору щодо визначення місця проживання дитини);
6. Складає висновок ССД щодо вирішення спору та подає його голові;
7. Готує матеріали на засідання комісії із захисту прав дитини, оформляє протокол та рішення комісії;
8. Готує проєкт рішення виконавчого комітету (з урахуванням висновку ССД та рішення комісії).

У разі, коли справа розглядається у суді – готує висновок ООП до суду, висновок затверджується рішенням виконкому.

2.5. Відповідальність батьків за невиконання рішень органу опіки та піклування та перешкоджання діяльності посадових осіб

НЕВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ УЧАСТІ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ ТА СПІЛКУВАННІ З НЕЮ ТОГО З БАТЬКІВ, ХТО ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО ВІД ДИТИНИ (Ч. 5, 6 ст. 184 КупАП):

- штраф – 100-150 неоподаткованих мінімумів;
- порушення, вчинене повторно упродовж року – 150-300 неоподаткованих мінімумів.

НЕВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПОСАДОВИХ ОСІБ ООП, НЕДОПУЩЕННЯ ТИМ ІЗ БАТЬКІВ АБО ТИМ З ІНШИХ ЧЛЕНІВ РОДИНИ, З ЯКИМ ПРОЖИВАЄ ДИТИНА, АБО ОСОБОЮ, ЯКА ПРОЖИВАЄ З ТАКИМ ІЗ БАТЬКІВ, ПОСАДОВИХ ОСІБ ООП ДО ОБСТЕЖЕННЯ УМОВ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ, СТВОРЕННЯ ПЕРЕШКОД ПОСАДОВИМ ОСОБАМ ООП ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІНШИХ ПОКЛАДЕНИХ НА НИХ ЗАКОНОМ ПОВНОВАЖЕНЬ; (ст. 188-50 КупАП):

- штраф – 50-100 неоподаткованих мінімумів;
- порушення, вчинене повторно упродовж року – 100-300 неоподаткованих мінімумів.

ПРОТОКОЛИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ за невиконання рішень органу опіки та піклування:

1. повноваження щодо складання адмінпротоколів надаються РІШЕННЯМ ВИКОНКОМУ працівникам/цям ССД чи іншим посадовим особам;

2. протокол складається не пізніше 24-х годин з моменту виявлення особи, що вчинила правопорушення;

3. порядок складання та форму протоколу затверджено наказом МІНСОЦПОЛІТИКИ від 06.08.2019 №120;

4. особа, яка склала протокол, наступного дня реєструє його в журналі, формує справу про адмінправопорушення та упродовж трьох днів направляє справу із супровідним листом до суду;

5. копія справи про адмінправопорушення зберігається три роки.

ВАЖЛИВО!

Рекомендується заповнювати бланк протоколу чітким, розбірливим почерком, не допускаються закреслення та виправлення. Зі змістом протоколу має бути ознайомлена особа, щодо якої він складений. У разі відмови особи, щодо якої складений адмінпротокол, від його підписання, про цей факт складається акт.

2.6. Право дитини на утримання від батьків. Контроль за цільовим витрачанням аліментів на дитину

ВАЖЛИВО!

Батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття

СПОСОБИ вирішення батьками питань утримання дітей (ст. 181 СКУ):

- спільно, за домовленістю між батьками;
- укласти нотаріально посвідчений договір;
- стягнення аліментів за рішенням суду.

Якщо місце проживання чи перебування батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину, дитині призначається тимчасова державна допомога. (Постанова КМУ від 22 лютого 2006 р. №189 зі змінами).

АЛІМЕНТИ НА ДИТИНУ СТЯГУЮТЬСЯ:

- у частці від доходу;
- у твердій грошовій сумі.

МІНІМАЛЬНИЙ ГАРАНТОВАНИЙ розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.	**МІНІІМАЛЬНИЙ РЕКОМЕНДОВАНИЙ розмір аліментів на одну дитину становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку і може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів.**

ВАЖЛИВО!

Справи про стягнення аліментів можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача (ст. 28 ЦПКУ).

Той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, З ДОЗВОЛУ ООП, можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) (ст. 190 СКУ).

Той із БАТЬКІВ, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той із батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, ЗОБОВ'ЯЗАНІ брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо) (ст. 185 СКУ).

КОНТРОЛЬ за цільовим витрачанням аліментів здійснюється органом опіки та піклування (ст. 186 СКУ).

Повноваження щодо проведення інспекційних відвідувань покладаються на ССД.

1. Інспекційні відвідування проводяться у разі відсутності у заявника заборгованості по сплаті аліментів не частіше 1 разу на 3 місяці.

2. Порядок здійснення контролю затверджено наказом МІНСОЦПОЛІТИКИ від 15.11.2018 року №1713.

3. ССД попередньо повідомляє про проведення інспекційного відвідуваннями та за його результатами складає ВИСНОВОК.

4. У разі нецільового витрачання аліментів ПЛАТНИК аліментів має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Ощадбанку.

ВАЖЛИВО!

У разі якщо розмір аліментів, що сплачується на дитину, не перевищує розміру двох прожиткових мінімумів для дитини відповідного віку (на кожну дитину), під час інспекційних відвідувань оцінюється рівень забезпечення базових потреб дитини, а саме: забезпечення харчуванням, необхідними ліками у разі потреби, одягом та взуттям відповідно до сезону, іграшками та іншими засобами для розвитку та навчання дитини відповідно до її віку.

У разі якщо розмір аліментів складає понад два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку (на кожну дитину), під час інспекційних відвідувань підтвердженням цільового використання аліментів на дитину можуть бути: наявність облаштованих відповідними меблями та речами місць для сну та відпочинку дитини; її розвитку та навчання; приміщень для прийняття їжі та санітарно-гігієнічних потреб; обладнання для занять спортом; музичних інструментів; відвідування дитиною навчальних курсів, гуртків та секцій; відкриття на ім'я дитини банківського рахунку; витрати на оздоровлення та лікування дитини, придбання засобів реабілітації тощо.

Позбавлення батьків батьківських прав НЕ ЗВІЛЬНЯЄ їх від обов'язку сплачувати аліменти на дитину.

Під час подання до суду позову про позбавлення батьківських прав/відібрання дитини без позбавлення батьківських прав **заявлення позовних вимог про стягнення аліментів на дитину є ОБОВ'ЯЗКОВИМ.**

Аліменти на дитину віднімаються від суми державної соціальної допомоги, яка виплачується на дитину під опікою/піклуванням, у ПС/ДБСт. У разі відсутності рішення про стягнення аліментів, опікунам/піклувальникам/прийомним батькам/батькам-вихователям може бути відмовлено у призначенні допомоги на дитину.

2.7. Майнові та житлові права дитини. Спадкування майна

Забезпечення майнових та житлових прав дитини є важливою складовою системи захисту прав дитини, оскільки вони безпосередньо впливають на рівень її безпеки, добробуту та соціальної стабільності. Спеціалісти/ки служби у справах дітей повинні володіти чітким розумінням норм законодавства, що регулюють право власності, користування, управління та спадкування майна дитиною, а також механізмів захисту цих прав. Знання правових засад у цій сфері дає змогу своєчасно попереджати випадки порушення інтересів дитини, ухвалювати обґрунтовані рішення під час розгляду питань щодо нерухомого майна, спадкування, управління дитячими коштами та надання дозволів органом опіки і піклування.

ДОВІДКОВО:

МАЙНОМ вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

ПОДІЛЬНЕ МАЙНО – майно, яке можна поділити без втрати цільового призначення. НЕПОДІЛЬНЕ МАЙНО – майно, яке не можна поділити без втрати цільового призначення.

НЕРУХОМЕ МАЙНО – земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. РУХОМЕ МАЙНО – речі, які можна вільно переміщувати у просторі.

ВАЖЛИВО!

Майно, придбане батьками або одним із них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини (одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичні інструменти, спортивне обладнання тощо), є ВЛАСНІСТЮ ДИТИНИ.

ВАЖЛИВО!

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, вважається ВЛАСНІСТЮ ДИТИНИ (ст. 16 ЗУ "Про державну допомогу сім'ям з дітьми").

ЩОДО МАЙНА/ЖИТЛА ДИТИНА МОЖЕ МАТИ ТАКІ ВИДИ ПРАВ:

- самостійний власник;
- спільна сумісна власність;
- користування (якщо дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування має право користування житлом опікуна/піклувальника, то таке право завершується після досягнення повноліття і припинення піклування).

Право ВЛАСНОСТІ та інші речові права на нерухомі речі підлягають державній реєстрації.

ВАЖЛИВО!

Нерухоме майно/житло можна вважати власністю дитини лише у випадку наявності документів, які підтверджують право власності.

Батьки управляють майном, що належить МАЛОЛІТНІЙ дитині, без спеціального на те повноваження.

Дохід, одержаний від використання майна МАЛОЛІТНЬОЇ дитини, батьки мають право використовувати на виховання та утримання інших дітей та на невідкладні потреби сім'ї.

НЕПОВНОЛІТНЯ дитина самостійно розпоряджається доходом від свого майна згідно з ЦКУ (глава 14 ЦКУ).

ДОВІДКОВО:

СПАДКУВАННЯМ є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла, (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців).

СПАДКУВАННЯ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ:

- за заповітом;
- за законом (5 черг спадкоємців);
- за правом представлення (внуки спадкодавця спадкують частку, що належала їх померлим батькам).

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

ВАЖЛИВО!

До складу спадщини входять УСІ права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини, у тому числі боргові зобов'язання.

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

ВАЖЛИВО!

Спадщину не можна прийняти частково.

У разі якщо спадщина обтяжена боргами спадкодавця, варто врахувати, що боргові зобов'язання спадкодавця відшкодовуються спадкоємцями у межах вартості успадкованого майна.

ВІДМОВА ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ (ст. 1274 ЦКУ)

Батьки (усиновлювачі), опікун можуть відмовитися від прийняття спадщини, що належить малолітній особі, лише з дозволу органу опіки та піклування.

Неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може відмовитися від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів**), піклувальника і органу опіки та піклування**.

Відмова від прийняття спадщини є БЕЗУМОВНОЮ І БЕЗЗАСТЕРЕЖНОЮ.

ВАЖЛИВО!

У випадку розгляду заяви про відмову дитини від спадщини, варто врахувати загальну норму законодавства про те, що вчинення правочинів щодо житла/майна, право на яке мають діти, не може призвести до звуження майнових прав дитини. У зв'язку із цим варто вивчити наступні питання:

- чи не перевищує сума боргових зобов'язань спадкодавця суму вартості майна, що належить дитині;
- чи не відмовляється дитина від спадщини/частки у спадщині на користь інших осіб.

Заява законних представників дитини щодо надання згоди ООП на відмову дитини від прийняття спадщини розглядається за процедурою, визначеною п. 66-68 Постанови 866.

Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними.

Спадкоємці за письмовою угодою між собою, посвідченою нотаріусом, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

ВАЖЛИВО!

У випадку зміни частки дитини під час розподілу спадкового майна, обов'язковою є ЗГОДА ООП.

У разі розгляду заяви про зміну частки дитини у спадщині, варто врахувати загальну норму законодавства про те, що вчинення правочинів щодо житла/майна, право на яке мають діти, не може призвести до звуження майнових прав дитини. **У зв'язку із цим варто вивчити наступні питання:**

- чи не є вартість частки спадкового майна, яке буде приймати дитина в результаті зміни розміру частки, меншою за вартість майна, яке вона могла б успадкувати за законом (розподіл рівними частинами);
- чи не відмовляється дитина від спадщини/частки у спадщині на користь інших осіб.

Заява законних представників дитини щодо надання згоди ООП на зміну розміру частки дитини у спадщині розглядається за процедурою, визначеною п. 66-68 Постанови 866.

Спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно та інше майно, щодо якого здійснюється державна реєстрація, **ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ** звернутися за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на таке майно.

ВАЖЛИВО!

Щодо дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, ООП зобов'язаний проконтролювати питання щодо отримання свідоцтва про право на спадщину на майно та проведення державної реєстрації такого майна.

ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ДИТИНОЮ

Заяву про прийняття спадщини від імені МАЛОЛІТНЬОЇ особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун, прийомні батьки чи батьків-вихователі.

НЕПОВНОЛІТНЯ особа має право подати заяву про прийняття спадщини **без згоди своїх батьків або піклувальника**.

Малолітня, неповнолітня особа вважається такою, що прийняли спадщину (навіть якщо вона не подавала заяви, але має право на спадкування).

Внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини.

У разі спадкування, за законом, усиновлений та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі – з іншого, прирівнюються до родичів за походженням.

ВАЖЛИВО!

Усиновлена дитина має право на успадкування майна біологічних батьків.

2.8. Надання дозволу органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо житла та майна дітей. Підстави для відмови у наданні дозволу

Є особливості вчинення правочинів щодо житла та майна, яке належить малолітнім та неповнолітнім дітям. Від цього залежить формулювання рішення ООП про надання дозволу на вчинення правочину:

- «надати дозвіл батькам на вчинення правочину від імені малолітньої дитини»;
- «надати дозвіл на вчинення правочину неповнолітнім/нею за згодою батьків».

Малолітні діти (до 14 років)

Від імені дитини до 14 років правочини вчиняють батьки.

Батьки МАЛОЛІТНЬОЇ дитини не мають права без дозволу ООП вчиняти такі правочини щодо її майнових прав (ч. 2 ст. 177 СКУ):

- видавати письмові зобов'язання від імені дитини;
- відмовлятися від майнових прав дитини;
- вчиняти правочини щодо:
  - об'єкта житлової нерухомості та/або земельної ділянки, на якій розміщений такий об'єкт, власником або користувачем яких є їхня малолітня дитина;
  - відчуження (у тому числі шляхом продажу, дарування, міни або внесення (передачі) до статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) юридичної особи чи як вступного, членського та/або цільового внеску члена кооперативу), поділу, виділу, передачі в заставу, іпотеку нерухомого майна, об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості, іншого цінного майна, зокрема транспортних засобів, власником якого є їхня малолітня дитина.

Неповнолітні діти (14–18 років)

Неповнолітні діти вчиняють правочини самостійно.

На вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків і дозвіл органу опіки та піклування (ч. 2 ст. 32 ЦКУ, ч. 3 ст. 177 СКУ).

Вимога нотаріально засвідченої згоди батьків не застосовується у разі подання заяви про прийняття спадщини та набуття майна у власність безоплатно.

ВАЖЛИВО!

На вчинення правочинів щодо майна дитини повинна бути згода ОБОХ батьків. Якщо правочин вчиняє один із батьків, має бути письмова нотаріально посвідчена згода другого з батьків. Якщо один із батьків (усиновлювачів) захоплений у полон або заручники, інтернований у нейтральні держави або зник безвісти за особливих обставин, визнаний безвісно відсутнім, проживає окремо від дитини протягом не менше шести місяців поспіль та не бере участі у вихованні та утриманні дитини або якщо місце його проживання невідоме, правочини, зазначені у частині другій статті 177 СКУ, можуть бути вчинені без його згоди.

Батьки (усиновлювачі) або опікун зобов'язані дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах.

Орган опіки та піклування здійснює контроль за виконанням цих обов'язків і приймає рішення про надання дозволу або відмову у його наданні на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, право власності чи право користування яким належить дитині.

Посадові особи органів опіки та піклування несуть персональну відповідальність за захист прав та інтересів дітей під час надання дозволу на вчинення правочинів.

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ (положення законодавства)

НАДАННЯ ДОЗВОЛУ на вчинення правочинів	КОНТРОЛЬ
ч. 4 ст. 177 СКУ	*ч. 5 ст. 177 СКУ*
ч. 4 ст. 12 ЗУ "Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей"	*ч. 4 ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»*
ст. 17 ЗУ "Про охорону дитинства"	*ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства»*

Важливо розуміти, що йдеться не лише про право власності дитини, а й про її право користування житлом. Оскільки діти мають право користування житлом своїх батьків, батьки не мають права без дозволу органу опіки та піклування продати власну квартиру чи будинок, навіть якщо дитина не є співвласником житла, а лише має право ним користуватися.

ВАЖЛИВО!

Правочини, за якими дитина безоплатно набуває майно у власність, у тому числі нерухоме майно, користувачем якого вона є, можуть вчинятися без дозволу органу опіки та піклування. Тобто для дарування дитині квартири дозвіл ООП не потрібен. Але такий дозвіл потрібен у разі придбання квартири на користь дитини або продажу квартири, яка належить дитині на праві власності.

ПОВНОВАЖЕННЯ ССД ЗА МІСЦЕМ ЗНАХОДЖЕННЯ МАЙНА

(розгляд заяв про вчинення правочинів щодо майна, право власності чи право користування яким мають діти***;*** *п. 66-68 Постанови 866)*

Для отримання дозволу на вчинення правочинів щодо майна малолітньої дитини обом батькам необхідно подати заяву до органу опіки та піклування. Якщо дитина неповнолітня — заява подається від її імені, а батьки додають нотаріально посвідчену згоду на вчинення правочину.

До заяви додаються:

- копія паспорта громадянина України, тимчасового посвідчення громадянина України або паспортного документа іноземця кожного із заявників;
- копія реєстраційного номера облікової картки платника податків (за наявності);
- документ, що підтверджує право власності або право користування дитини на майно, щодо якого вчиняється правочин;
- витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;
- копія свідоцтва про народження дитини;
- довідка про місце проживання, склад сім'ї та реєстрацію або витяг з домової книги;
- копія рішення про встановлення опіки над дитиною та копія рішення про встановлення опіки над майном дитини (для опікунів і піклувальників);
- копія свідоцтва про укладення або розірвання шлюбу між батьками дитини (за наявності).

У разі виїзду сім'ї на постійне місце проживання за кордон до зазначених документів додається довідка управління (відділу) у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб за місцем реєстрації сім'ї.

Порядок дій ССД:

1. Розглядає заяву та пакет документів.
2. Протягом 10 днів проводить перевірку документів і вивчає обставини справи.

3. Виносить питання на розгляд комісії із захисту прав дитини, готує проєкт рішення.

4. Готує подання голові територіальної громади та проєкт рішення виконкому про надання дозволу або відмову у його наданні.

5. Видає заявникам копію рішення ООП про надання дозволу на вчинення правочину або відмову у його наданні.

Контролює виконання рішення ООП.

Якщо батьки чи законні представники не виконують рішення, подає голові територіальної громади клопотання про необхідність звернення до суду з метою захисту майнових прав дитини.

ПІДСТАВИ ВІДМОВИ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ У НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНІВ (ч. 5 ст. 177 СКУ):

1. мати та/або батько дитини, які (яка, який) звернулися по дозвіл, позбавлені судом батьківських прав;

2. судом, органом опіки та піклування або прокурором постановлено (ухвалено) рішення про відібрання дитини від батьків (або того з них, який звернувся за дозволом) без позбавлення їх батьківських прав;

3. до суду подано позов про позбавлення батьків дитини (або того з них, який звернувся за дозволом) батьківських прав;

4. особа, яка звернулася за дозволом, повідомила про себе неправдиві відомості, що мають суттєве значення для вирішення питання про надання дозволу чи відмову в його наданні;

5. між батьками дитини немає згоди стосовно вчинення правочину щодо нерухомого майна дитини;

6. між батьками дитини або між одним з них та третіми особами існує судовий спір стосовно нерухомого майна, за дозволом на вчинення правочину щодо якого звернулися батьки дитини (або один з них);

7. вчинення правочину призведе до звуження обсягу чинних майнових прав дитини та/або порушення інтересів дитини.

РОЗДІЛ 3. Особливості здійснення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах

3.1. Жорстоке поводження з дитиною та домашнє насильство щодо дитини: сутність понять

Захист дітей від жорстокого поводження та домашнього насильства є одним із головних завдань системи захисту прав дитини. Працівники/ці служб у справах дітей мають розуміти сутність і прояви насильства, його види, форми та наслідки, адже саме вони часто стають першими, хто може виявити факти жорстокого поводження, втрутитися та організувати належний захист дитини. Усвідомлення сутності цих явищ допомагає фахівцям/чиням своєчасно реагувати, координувати міжвідомчу взаємодію та забезпечувати дотримання принципу найкращих інтересів дитини.

НАСИЛЬСТВО – умисне застосування фізичної сили або влади, виконане реально або здійснене у вигляді погрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом є (або з високою ймовірністю може настати) отримання тілесних ушкоджень, смерті, психологічної травми, відхилення в розвитку або різного виду шкода (визначення ВООЗ).

НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ – це фізичне, психологічне, сексуальне насильство або нехтування вихованням і піклуванням, що призводить до фактичної чи потенційної шкоди дитині.

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінгу (цькування), мобінгу (цькування), а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Види жорстокого поводження з дітьми: з боку сторонніх осіб

В сім'ї:	**Поза сім'єю:**
• домашнє насильство з боку батьків, законних представників дітей, інших членів сім'ї).	• булінг – у закладі освіти, з боку учасників освітнього процесу; • насильство (жорстоке поводження) з боку сторонніх осіб (повнолітніх чи неповнолітніх).

Жорстоке поводження з дитиною **є всеохопним поняттям** та може мати місце як у приватній, так і в публічній сфері**.**

Жорстоке поводження з дитиною – широкий термін, який включає у себе усі форми насильства щодо дитини, у тому числі, домашнє насильство та булінг**.**

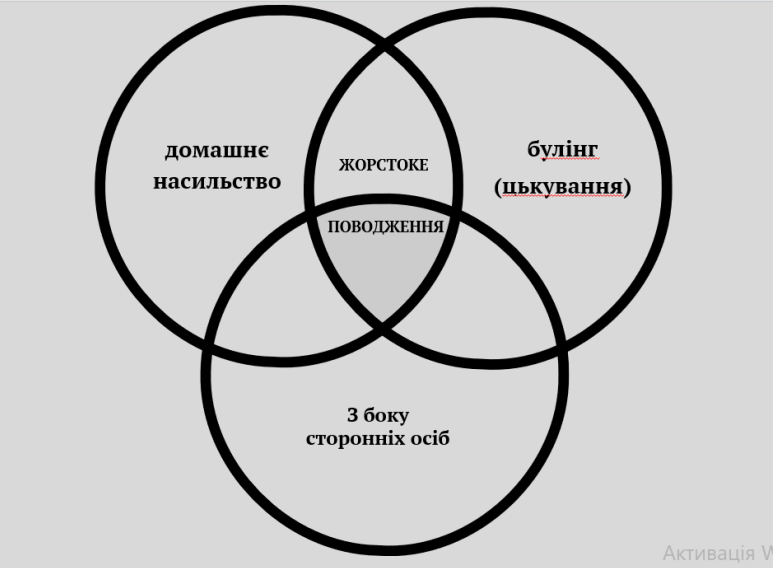

БУЛІНГ (ЦЬКУВАННЯ) – психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу, та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов'язків.

Учасники освітнього процесу:

- здобувачі освіти;
- педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники/ці;
- батьки здобувачів освіти;
- фізичні особи, які провадять освітню діяльність;
- інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти.

(Закон України "Про освіту" ст. 52)

БУЛІНГ МОЖЕ ВІДБУВАТИСЯ:	**ХТО МОЖЕ БУТИ КРИВДНИКОМ (БУЛЕРОМ):**
• у приміщенні закладу освіти й на прилеглих територіях; • за межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою/ планом роботи та інших освітніх заходів, що організовано за згодою керівника; • дорогою до (із) закладу освіти.	• учень або група учнів; • вчитель; • батьки інших дітей.

Варто пам'ятати, що існує різниця між конфліктом і булінгом!

КОНФЛІКТ – це зіткнення інтересів, суперечка; у молодших класах – це норма соціалізації.

БУЛІНГ – це систематичні, повторювані напади на одну й ту саму дитину, приниження її психологічно чи фізично.

Булінг (цькування) відрізняється від сварки або конфлікту між дітьми кількома типовими ознаками:

- **систематичність** (повторюваність) діяння – вчинення різних форм насильства (фізичного, економічного, психологічного, сексуального, також і за допомогою засобів електронної комунікації) двічі і більше разів стосовно однієї і тієї ж особи;
- майже завжди має **злий намір**, коли метою дій кривдника(-ці) є умисне заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страху, тривоги, бажання підпорядковувати потерпілого(-у) своїм інтересам та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого(-ої);
- **характерний дисбаланс сил** – владний дисбаланс між кривдником(-цею) і потерпілим(-ою) (асиметричні відносини), різниця у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптованості, соціальному статусі, стані здоров'я (наявність інвалідності чи особливих освітніх потреб), ментальному розвитку тощо.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – це завдання шкоди у сім'ї або між людьми, які проживають чи проживали разом, навіть якщо вони не є родичами.

Форми домашнього насильства щодо дитини:

- **фізичне** – побиття, штовхання, позбавлення сну або їжі;
- **психологічне** – приниження, крики, погрози, ізоляція від друзів;
- **економічне** – коли дитині не купують одяг за сезоном, відмовляють в медичній допомозі або примушують жебракувати;
- **сексуальне** – будь-які дії інтимного характеру щодо дитини.

ВАЖЛИВО!

Дитина може не лише безпосередньо постраждати від насильства, а й бути свідком таких подій.

Необхідно усвідомлювати: дитина-свідок також вважається постраждалою, адже вона переживає сильну психологічну травму, часто таку саму, як і той, хто зазнає насильства.

Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 7 грудня 2017 року №2229-VIII:

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала дитина) – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Важливо розрізняти домашнє насильство та конфлікт!

Конфлікт:

- виникає між рівними сторонами;
- кожен має можливість висловити свою позицію;
- обидві сторони можуть впливати на вирішення ситуації;
- мета – досягти домовленості чи компромісу;
- після завершення можливе відновлення довірливих стосунків.

Домашнє насильство має чіткі ознаки:

- умисність дій з боку кривдника;
- системність;
- асиметрія сил (неможливість ефективного самозахисту);
- порушення прав і свобод особи;
- шкода (фізична, психологічна, матеріальна).

Головна відмінність: у конфлікті сторони – рівні, а в ситуації насильства – одна сторона пригнічує іншу.

Типи домашнього насильства

Між подружжям:

домашнє насильство може здійснюватися як чоловіком щодо дружини, так і дружиною щодо чоловіка, хоча у більшості випадків кривдником виступає чоловік.

Між дорослими дітьми та батьками:

насильство може мати двосторонній характер: дорослі діти здатні чинити його щодо батьків, так само як і батьки щодо дітей. Проте поширенішим є перший варіант.

Між іншими членами сім'ї:

домашнє насильство може відбуватися у стосунках між тещею чи тестем і зятем, свекром або свекрухою та невісткою, а також між онуками та дідусем чи бабусею тощо.

Між батьками та неповнолітніми дітьми:

кривдниками можуть бути як батько, так і мати.

Між дітьми в одній родині:

така поведінка зазвичай виникає на тлі насильницьких стосунків між дорослими членами сім'ї. Вона

може мати різні типи: старші діти застосовують насильство до молодших; брати – до сестер; група дітей може об'єднуватися проти одного з братів чи сестер.

ВАЖЛИВО!

Будь-який вид насильства: чи-то фізичне, сексуальне, чи економічне – супроводжується психологічним, оскільки воно завжди містить елемент контролю, залякування та приниження, що впливає на психіку постраждалої дитини. Навіть якщо прямих словесних погроз немає, сам акт насильства є психологічним впливом, який підриває почуття безпеки, власну гідність та емоційну рівновагу, що значною мірою впливає на поведінку, емоційний стан дитини, її пізнавальну та мотиваційну сфери.

Як розпізнати насильство?

Не завжди насильство проявляється у вигляді синців чи шрамів. Психологічне, економічне або сексуальне насильство часто не має зовнішніх слідів. У таких випадках найважливішими сигналами стають зміни у поведінці та емоційному стані дитини.

Прояви насильства

1. Фізичні прояви:

- синці, опіки, порізи;
- переломи, травми голови;
- скарги на біль без медичних причин;
- ознаки недогляду.

2. Поведінкові сигнали:

- замкнутість або надмірна активність;
- агресивність чи надмірна слухняність;
- уникання контактів з іншими;
- низька самооцінка, негативні висловлювання про себе;
- самоушкодження, спроби самогубства;
- вживання алкоголю чи наркотиків.

3. Психоемоційні ознаки:

- постійна тривожність;
- відчуття безпорадності та провини;
- сильне прагнення догоджати;
- пригнічений настрій, депресія.

3.2. Захист дитини від жорстокого поводження та домашнього насильства. Повноваження ССД у сфері протидії домашньому насильству, організація роботи з дитиною-постраждалою та дитиною-кривдником. Суб'єкти реагування на випадки насильства щодо дитини

Конституція та закони України гарантують кожній дитині життя, вільне від насильства, приниження та страху. Жорстоке поводження та домашнє насильство завдають серйозної фізичної та психологічної шкоди, часто створюючи загрозу для життя і здоров'я дитини. Ці травми можуть призвести до тривалих наслідків, таких як тривожність, агресія, низька самооцінка, труднощі в навчанні та спілкуванні, а в найгірших випадках – скоєння самогубств. Захист дитини – головне завдання служби у справах дітей, яка діє в інтересах дитини і координує роботу інших установ.

Служба у справах дітей має чітко визначені функції у сфері протидії домашньому насильству та захисту дітей:

1. виявлення постраждалих дітей;
2. проведення оцінки рівня безпеки;
3. організація захисту (негайне відібрання, якщо існує загроза життю або здоров'ю дитини, її не лише тимчасове влаштування, але й забезпечення комплексного підходу, включаючи перенаправлення та взаємодію з іншими державними структурами та партнерами);
4. координація дій: взаємодія з поліцією, закладами освіти, охорони здоров'я, центрами соціальних служб, іншими суб'єктами;
5. представництво інтересів дитини, участь у судових справах;
6. організація роботи з постраждалою дитиною;
7. організація роботи з дитиною-кривдником.

Ключові документи, які гарантують захист дитини від насильства

Міжнародні документи:

- Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) встановлює основні права дитини, зокрема на захист від усіх форм насильства;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція);
- Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) – цей документ, ратифікований Україною, містить комплексні заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, включаючи захист дітей.

Конституція та закони України:

- Конституція України гарантує основні права та свободи людини і громадянина, включно з правом на захист життя та здоров'я:

- право дітей на захист від усіх форм насильства гарантується ст. 28, 52 Конституції України, згідно з якими ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню;

- Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" – основний спеціалізований закон, який визначає поняття домашнього насильства, повноваження суб'єктів, що здійснюють заходи у цій сфері, а також механізми захисту постраждалих осіб, у тому числі дітей;

- Закон України "Про охорону дитинства" регулює правові, соціальні та економічні основи державної політики щодо захисту прав дитини, включно із захистом від насильства.

ЗУ "Про охорону дитинства" встановлено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності (ст. 10);

Закон України **№3792-IX** ухвалений від 06.06.2024 "Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми" спрямований на посилення правових механізмів виявлення та реагування на факти насильства щодо дітей, а також на унеможливлення будь-яких форм жорстокого поводження з ними**.** Він вносить зміни до низки законів України: "Про охорону дитинства", "Про освіту", "Про оздоровлення та відпочинок дітей", "Про фізичну культуру і спорт", "Про культуру", що загалом посилює відповідальність за виявлення випадків в усіх закладах, де перебувають діти, та міжвідомчу взаємодію у сфері захисту прав дитини.

Закон України "Про освіту" закріплює обов'язок закладів освіти створювати безпечне середовище для учнів (ст. 25).

Сімейний кодекс України встановлює права та обов'язки батьків щодо виховання та захисту дитини, а також передбачає механізми позбавлення батьківських прав у разі жорстокого поводження з дитиною. Мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:

- жорстоко поводяться з дитиною;

- вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини;

- примушують її до жебракування та бродяжництва (ст. 164 СКУ).

Кримінальний кодекс України містить статті, що встановлюють кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані з насильством над дитиною, такі як побої, мордування, жорстоке поводження, зґвалтування тощо (ст. 126, 127, 126-1, 152, 153, 156, 137, 150, 150-1 ККУ).

Повноваження органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо дитини та за участю дитини:

1. захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;

2. безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

3. розгляд у порядку, встановленому СКУ питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;

4. розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;

5. надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

6. надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

7. влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

Повноваження ССД у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей:

1. розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;

2. розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;

3. прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

4. інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

5. інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

6. влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснення контролю за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі;

7. проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству щодо дітей та за участю дітей;

8. порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності, згідно із законом, посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;

9. взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

10. здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей чи за участю дітей.

Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 7 грудня 2017 року №2229-VIII.

Обмежувальний припис як форма захисту прав дитини, яка зазнала домашнього насильства

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

У разі вчинення домашнього насильства щодо дитини право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

- батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини в інтересах дитини;
- орган опіки та піклування в інтересах дитини;
- сама дитина або її представник.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

- заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Заява про видачу обмежувального припису має відповідати вимогам статті 350-4 Цивільного процесуального кодексу України, зокрема в ній мають бути зазначені:

- обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису;
- докази, що їх підтверджують (за наявності), у випадку, якщо докази відсутні, суд за клопотанням сторони може їх витребувати.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців та може бути продовжено на ще шість місяців.

За невиконання кривдником обмежувального припису настає кримінальна відповідальність згідно зі ст. 390-1 Кримінального кодексу України.

Подання заяви до суду органом опіки та піклування про видачу обмежувального припису є дієвим юридичним механізмом, що дає змогу оперативно втрутитися у ситуацію, забезпечити безпеку дитини та усунути загрозу її життю, здоров'ю чи психоемоційному стану. Це право органи опіки зобов'язані реалізовувати у випадках, коли:

- існують обґрунтовані підозри або підтверджені факти насильства над дитиною з боку будь-кого з членів сім'ї;
- батьки (опікуни) не вживають заходів захисту або самі є джерелом загрози;
- необхідно негайно обмежити контакт дитини з кривдником до з'ясування всіх обставин;
- існує ризик повторного насильства чи психологічного тиску на дитину.

Застосування обмежувального припису в таких випадках — не лише можливість, а обов'язок органу опіки та піклування діяти в інтересах дитини, згідно з принципом найкращого забезпечення її прав та потреб, закріпленим у Конвенції ООН про права дитини та національному законодавстві України.

ВАЖЛИВО!

Строк розгляду

Справа про видачу обмежувального припису розглядається не пізніше ніж 72 години після надходження заяви до суду.

Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. №658 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі" – визначає алгоритм дій для різних органів (поліції, соціальних служб, медичних закладів, освітніх установ) при виявленні випадків домашнього насильства та наданні допомоги постраждалим.

Суб'єкти реагування на випадки насильства щодо дитини

СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНА ОСОБА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ:	ІНШІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ, НА ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ ФУНКЦІЇ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ:	ЗАГАЛЬНІ СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ОСІБ:	СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ
• уповноважені особи (структурні підрозділи) районних, районних у м. Києві і Севастополі держадміністрацій; • відповідальні працівники/ці виконавчого комітету (структурний підрозділ) виконавчих органів рад територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад.	• служба у справах дітей усіх рівнів; • органи Національної поліції України; • навчальні заклади, установи та організації системи освіти; • установи та заклади охорони здоров'я; • центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; • суди; • прокуратура; • уповноважені органи з питань пробації.	• центри соціальних служб/ЦНСП; • притулки для дітей; • центри соціально-психологічної реабілітації дітей; • центри соціально психологічної допомоги; • територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); • інші заклади, установи, організації, їх структурні підрозділи, які надають соціальні послуги постраждалим особам.	• притулки для постраждалих осіб; • центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб; • кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; • мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам; • інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми, затверджена постановою КМУ від 4 червня 2025 р. №658.

ТАКА ПРОГРАМА та **ПОЛОЖЕННЯ** про запобігання та протидію насильству і жорстокому поводженню з дітьми має бути затверджена в усіх закладах освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, молодіжних центрах, дитячих та молодіжних громадських об'єднаннях, інших громадських об'єднаннях, що є суб'єктами молодіжної роботи, які контактують з дітьми.

Постановою КМУ від від 19 листопада 2025 р. №1513 затверджено **ПОРЯДОК** реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми, який визначає механізм реагування в закладах освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, молодіжних центрах, дитячих та молодіжних громадських об'єднаннях, інших громадських об'єднаннях, що є суб'єктами молодіжної роботи, у чиїх колективах перебувають діти, або які контактують з дітьми (незалежно від типу і форми власності) (далі - суб'єкти), які сталися у приміщенні, на території суб'єкта або під час заходів поза його межами, організатором (співорганізатором) яких є суб'єкт.

КОЖЕН ЗАКЛАД, за погодженням із службою у справах дітей за місцем розташування, формує склад КОМІСІЇ з розгляду випадків насильства та/або жорстокого поводження з дітьми. Працівники/ці ССД входять до складу цих комісій.

Повноваження ССД щодо розгляду випадків насильства та/або жорстокого поводження з дітьми у закладах передбачені Порядком реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми.

3.3. Робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ознаки, виявлення, оцінка рівня безпеки, облік. Практичні аспекти роботи щодо відвідування сімей. Заходи щодо негайного відібрання дитини з умов, що загрожують її життю та здоров'ю. Тимчасове влаштування дитини

Робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, є одним із надважливих напрямків діяльності служб у справах дітей, оскільки саме ці діти потребують посиленого захисту, підтримки та міжвідомчої взаємодії. Мета такої роботи – захист прав і найкращих інтересів дитини, попередження соціального сирітства та попередження негативних наслідків недогляду чи насильства.

Завдання фахівців/чинь полягає у своєчасному виявленні таких дітей, оцінці рівня їхньої безпеки, організації допомоги та контролю за дотриманням їхніх прав. Своєчасне виявлення та підтримка сімей допомагає уникнути ситуацій, коли дитина може бути влаштована до інтернатного закладу через безвідповідальність батьків. Робота із сім'єю дозволяє виявити ризики, скорегувати поведінку батьків і створити умови для належного догляду, запобігаючи травматизації дитини.

Важливим аспектом є здатність фахівців/чинь ССД оперативно реагувати на ситуації, що становлять загрозу життю чи здоров'ю дитини, у тому числі ініціювати її негайне відібрання та тимчасове влаштування у безпечні умови. Якщо не контролювати стан утримання дитини у сім'ї, яка опинилася у складних життєвих обставинах, наслідки можуть бути трагічними. Без уваги фахівців/чинь дитина може залишитися без належного догляду, медичної допомоги чи захисту від насильства. У деяких випадках це призводить не лише до погіршення її здоров'я, розвитку важких психологічних травм, але й до загрози життю.

Регулярний контроль дає змогу вчасно помітити небезпечні зміни, оцінити рівень ризику та надати сім'ї підтримку, щоб запобігти біді. Це не лише питання обов'язку ССД, а насамперед, спосіб зберегти життя та здоров'я дитини.

Ефективна діяльність у цій сфері вимагає не лише знання законодавчих норм і процедур, а й високого рівня емпатії, професійної чутливості, міжвідомчої координації та орієнтації на найкращі інтереси дитини.

Складні життєві обставини – обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті. *(*Закон України "Про соціальні послуги"*)*

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з:

- інвалідністю;
- тяжкою хворобою;
- безпритульністю;
- перебуванням у конфлікті із законом;
- залученням до найгірших форм дитячої праці;
- залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності;
- жорстоким поводженням, зокрема, домашнім насильством;
- ухиленням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків;
- обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф;
- воєнних дій чи збройних конфліктів тощо.

(Закон України "Про охорону дитинства", Постанова 585)

Факт перебування дитини у складних життєвих обставинах установлюється за результатами **ОЦІНЮВАННЯ її потреб.**

ВАЖЛИВО!

ССД не може складати акт оцінки потреб сім'ї/особи – це повноваження ЦСС/ФСР.

Повноваження щодо проведення оцінки потреб сім'ї/особи закріплено за надавачами соціальних послуг, до яких належвть центри соціальних служб / центри надання соціальних послуг. На рівні громади, це, як правило, фахівці/чині із соціальної роботи, які безпосередньо здійснюють оцінку потреб сімей з дітьми, осіб, що опинилися у складних життєвих обставинах, та визначають необхідні заходи підтримки. Це визначено у статті 13 Закону України "Про соціальні послуги".

Служба у справах дітей, згідно з постановою КМУ №866, відповідає за оцінку рівня безпеки дитини, а також забезпечує розроблення індивідуального плану соціального захисту дитини, на підставі пропозицій суб'єктів, на основі висновків про оцінку потреб, наданих ЦСС.

Факти, які можуть розцінюватись як загроза життю та здоров'ю дитини:

- незабезпечення дитини належним харчуванням, необхідною медичною допомогою, відповідним для її віку доглядом;
- залишення дитини віком до семи років або дитини у безпорадному стані (хворої, з обмеженням життєдіяльності тощо) в приміщенні, громадському або іншому місці без нагляду осіб, які досягли 14 років;
- залишення дитини віком до десяти років більше ніж на півгодини на вулиці без відповідного для природно-кліматичних умов одягу або без дотримання відповідного для віку температурного режиму;
- залишення дитини під наглядом осіб з наявними ознаками алкогольного чи наркотичного сп'яніння, перебування під дією психоактивних речовин, вираженого психічного розладу;
- невідкладний стан батьків дитини, що є прямою загрозою їх життю та здоров'ю або їх оточенню;
- обставини стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій, збройних конфліктів тощо;
- наявна у правоохоронних органів інформація про можливий та/або підтверджений факт вчинення злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності дитини, у тому числі викрадення, торгівлі дітьми.

(п. 5 Постанова 585)

Координацію діяльності щодо виявлення і захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах а також безпосереднє ведення їх справ здійснюють ССД *(п. 7 Постанова 585).*

Шляхи виявлення дитини, яка перебуває у СЖО:

- звернення дитини;
- звернення громадян, установ та організацій;
- отримання інформації про дитину під час виконання службових обов'язків.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ДІЙ ССД ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ДИТИНУ, ЯКА ЗАЗНАЛА НАСИЛЬСТВА, ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ

1. Реєструє в журналі обліку звернень і повідомлень про дітей, які перебувають в СЖО. (п. 6 постанови 585)

УВАГА!

Повідомлення можуть надходити від будь-якої установи організації, громадян.

2. Невідкладно **інформує** за фактами (п. 8 постанови 585):

- торгівля людьми, домашнє або сексуальне насильство – органи поліції, соціального захисту населення;
- жорстоке поводження поза сім'єю – органи поліції;
- стихія, техногенні катастрофи – органи ДСНС.

3. УПРОДОВЖ ДОБИ:

- обстеження умов проживання (спільно з ФСР/ЦССС, медичними працівниками/цями, поліцією);
- проведення оцінки рівня безпеки дитини;
- бесіда з дитиною.

Одним із важливих кроків після виявлення дитини або отримання повідомлення є складання Акта оцінки рівня безпеки дитини. Проведення такої оцінки є обов'язковим у разі виявлення умов та обставин насильства щодо дитини і загрози її життю або здоров'ю.

Основними завданнями оцінки є:

- оцінити наявний рівень небезпеки для дитини;
- виявити та зафіксувати факти завдання шкоди або факти, що свідчать про ймовірність завдання шкоди життю і здоров'ю дитини;
- оцінити здатність батьків та інших членів сім'ї гарантувати безпеку дитини і задовольняти її потреби;
- з'ясувати наявність захисних факторів;
- визначити оптимальний алгоритм дій для гарантування безпеки дитини;
- здійснити першочергові заходи для безпеки дитини.

На підставі Акта визначають рівень безпеки дитини та подальший алгоритм дій. Можуть бути визначені такі рівні безпеки та відповідні заходи реагування:

- **Дуже небезпечно** — негайне відібрання дитини у батьків, інших законних представників або осіб, які фактично здійснюють догляд за дитиною;
- **Небезпечно** — надання допомоги у межах сім'ї, зокрема проведення оцінювання потреб дитини та її сім'ї;
- **Ознаки небезпеки відсутні** — проведення оцінювання потреб дитини та її сім'ї;
- **Безпечно** — подальших дій не потрібно.

У ВИПАДКУ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ФАКТУ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю ДИТИНИ

4. НАПРАВЛЯЄ В ЛІКАРНЮ (п. 8 Постанови 866) для проведення обстеження, документування факту насильства.

ВАЖЛИВО!

Лікувальна установа ЗОБОВ'ЯЗАНА провести обстеження дитини (Наказ МОЗ від 01.02.2019 №278 "Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги").

5. ЗАБЕЗПЕЧУЄ НЕГАЙНЕ ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ.

ВАЖЛИВО!

Дитину, яка відібрана у зв'язку із загрозою її життю та здоров'ю. ССД ПОВИННА поставити на облік як дитину, яка залишилась без батьківського піклування.

6. ЗАБЕЗПЕЧУЄ ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ (п. 31 Постанови 866).

У випадку, якщо кривдником є один з батьків, дитина може бути тимчасово влаштована у безпечне місця з другим із батьків, *який не є кривдником.*

7. УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ ПРО НЕГАЙНЕ ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ (п. 8 Постанови 866):

- клопотання ССД до виконкому про ухвалення рішення;
- рішення виконкому;
- повідомлення прокуратури – у день прийняття рішення;
- через 7 днів – позов до суду (про позбавлення батьківських прав батьків чи відібрання дитини без позбавлення батьківських прав).

ДО ВІДОМА!

Згідно із Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", стосовно кривдника може бути ухвалено:

• терміновий заборонний припис – виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Виноситься за заявою особи чи з ініціативи працівника/ці поліції;

• обмежувальний припис – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Обмежувальний припис у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини виноситься судом на підставі звернення батьків або інших законних представників дитини, родичів дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачухи або вітчима дитини***, а також органу опіки та піклування.***

ПОСЛІДОВНІСТЬ ДІЙ ССД ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ДИТИНУ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ У СЖО (якщо фактів загрози життю та здоров'ю дитини не виявлено)

1. **РЕЄСТРУЄ** В ЖУРНАЛІ ОБЛІКУ ЗВЕРНЕНЬ І ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СЖО.

УВАГА!

Повідомлення можуть надходити від будь-якої установи організації, громадян (п. 6 Постанови 585).

2. **ІНФОРМУЄ ОРГАН СОЦЗАХИСТУ** ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ПОТРЕБ (орган соцзахисту ухвалює рішення про проведення оцінки потреб та передає його надавачу послуг):

   - оцінка проводиться упродовж 5 робочих днів;
   - у разі підтвердження наявності СЖО, акт передається ССД через 1 робочий день після підписання.

3. **ССД ПРОВОДИТЬ**:

   - обстеження умов проживання дитини (із залученням ФСР, працівників/ць ЗОЗ, поліції);
   - складає оцінку рівня безпеки дитини (додаток постанова 866);
   - бесіду з дитиною та з’ясовує обставини в яких перебуває дитина.

ВАЖЛИВО!

У випадку виявлення обставин, що загрожують життю та здоров'ю дитини, застосовується

послідовність розгляду повідомлень про дитину, яка зазнала жорстокого поводження.

ВЕДЕННЯ ССД ОБЛІКУ ДІТЕЙ, які перебувають у СЖО

1. **ЗБИРАЄ ІНФОРМАЦІЮ** ПРО ДИТИНУ (готує запити):
    - ЦСС/ФСР;
    - поліція;
    - заклади охорони здоров'я;
    - заклади освіти;
    - інші суб'єкти (за портеби) (наприклад, дитина з особливими освітніми потребами – запит ІРЦ).

ВАЖЛИВО!

Від якості підготовленого запиту буде залежати якість отриманої інформації, тому у запиті варто зазначати усі питання, на які ССД необхідно отримати відповідь.

2. **ВИДАЄ НАКАЗ** ПРО ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК дитини, яка перебуває у СЖО:
    - у випадку факту жорстокого поводження з дитиною – 7 робочих днів з дня отримання повідомлення про дитину;
    - дитина, яка перебуває у СЖО – 14 робочих днів з дня отримання повідомлення про дитину.

3. **ВНОСИТЬ ІНФОРМАЦІЮ** ПРО ДИТИНУ В ЖУРНАЛ ОБЛІКУ ДІТЕЙ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У СЖО ТА ЄІАС "ДІТИ".

4. **ФОРМУЄ ОСОБОВУ СПРАВУ ДИТИНИ**:
    - ЕОК;
    - документи щодо дитини;
    - інформація суб'єктів.

ВАЖЛИВО!

Особливості надання іншими суб'єктами допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, описані у пунктах 24-28 Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженого постановою КМУ №585.

ЗНЯТТЯ ОБЛІКУ ДІТЕЙ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Оформляється НАКАЗОМ ССД.

ПІДСТАВА для зняття	**ДОКУМЕНТ, за яким підтверджується (п. 18 Постанова 585)**
досягнення дитиною повноліття;	свідоцтво про народження;
набуття дитиною повної цивільної дієздатності;	рішення ООП чи суду/ або дата реєстрації шлюбу чи реєстрації підприємцем;
смерть дитини;	свідоцтво про смерть;
усунення умов та обставин, які стали підставою для взяття дитини на облік;	• копія акту оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах АБО • інформація про результати надання соціальних послуг дитині; АБО • висновок за результатами соціального супроводу сім'ї дитини; АБО • інформація суб'єктів щодо позитивної динаміки подолання складних життєвих обставин;
зміни місця проживання (перебування): • ССД за попереднім місцем проживання інформує про переїзд дитини ССД за новим місцем проживання (перебування) упродовж 10 робочих днів з дня отримання відомостей. • Відповідь ССД за новим місцем проживання (перебування) надається ССД за попереднім місцем проживання упродовж місяця.	• інформація ССД за новим місцем проживання (перебування) сім'ї про взяття на облік дитини АБО • інформація ССД за новим місцем проживання (перебування) про відсутність підстав для взяття дитини на облік з наданням копії акту за результатами оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах.

3.4. Організація роботи міждисциплінарної команди. Індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах

ВАЖЛИВО!

Від якості взаємодії усіх причетних відділів виконкому щодо дитини залежить якість роботи МДК, складання, виконання індивідуального плану, а насамперед – надання дитині послуг, які відповідають ЇЇ ПОТРЕБАМ.

СТВОРЕННЯ МДК

Заклади освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, служби у справах дітей, органи соціального захисту населення, надавачі соціальних послуг, поліція, органи пробації та первинної правничої допомоги — кожна з цих установ має визначені законодавством повноваження щодо захисту прав дитини.

Застосування мультидисциплінарного (командного) підходу у роботі дає змогу:

- всебічно вивчити ситуацію та врахувати індивідуальні особливості дитини;
- залежно від випадку, залучити до надання допомоги всіх необхідних фахівців/чинь;
- колегіально розробити комплексну стратегію допомоги;
- забезпечити застосування лише необхідних втручань.

Міждисциплінарна каманда (МДК) є механізмом координації дій для забезпечення захисту прав та інтересів дитини, з урахуванням потреб конкретної дитини та її становища.

МДК об'єднує представників ССД, соціальних служб, закладів освіти, медицини, поліції, старост та інших зацікавлених структур ООП для своєчасного обміну інформацією та ухвалення зважених рішень щодо дітей у складних життєвих обставинах.

Колегіальне обговорення питань на засіданнях МДК дає змогу системно оцінювати потреби та загрози для дитини, і визначати пріоритетні заходи для захисту її прав та безпеки.

МДК здійснює також моніторинг виконання індивідуальних планів соціального захисту дітей, оцінює ефективність заходів та має можливість коригувати дії різних служб щодо захисту прав дитини.

МДК створюється рішенням виконкому та затверджується її персональний склад із числа представників суб'єктів із визначенням повноважень ССД щодо організації діяльності МДК шляхом формування її персонального складу.

Рекомендовано: у рішенні виконкому про створення МДК зазначати широкий перелік представників суб'єктів із різних населених пунктів громади, зокрема: представників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, медичних закладів, профільних відділів виконкому, ЦССС, ФСР, надавачів соціальних послуг, старост.

Під час формування МДК для роботи із КОНКРЕТНОЮ ДИТИНОЮ, ССД наказом визначає її персональний склад та вказує конкретних осіб, вибираючи їх з переліку, затвердженому рішенням виконкому, залежно від місця проживання, віку, освіти та потреб дитини.

Форма роботи МДК	засідання
Рішення	оформляється протоколом
Координація роботи МДК, ведення протоколів	ССД

ЗАВДАННЯ МДК

Прийняття узгоджених дій та рішень в інтересах дитини:

- аналіз інформації про дитину, її сім'ю, СЖО, а також результатів оцінювання потреб;
- визначення способів участі членів команди та суб'єктів, яких вони представляють, у роботі з дитиною та сім'єю;
- надання рекомендацій щодо організації роботи з дитиною та сім'єю, а також щодо змісту необхідних послуг;
- розроблення, виконання, систематичний перегляд і коригування індивідуального плану відповідно до потреб дитини та плану соціального супроводу;
- ініціювання розгляду питання щодо соціального захисту дитини на засіданні комісії з питань захисту прав дитини;
- ініціювання прийняття органом опіки та піклування рішення про обов'язковість надання соціальних послуг, соціального супроводу або проходження корекційних програм батьками, які не виконують батьківських обов'язків, а також особами, які вчинили домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми.

Важливим у роботі команди є дотримання принципу конфіденційності: члени МДК не мають права розголошувати стороннім особам відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у її роботі.

Отже, ефективний соціальний захист дитини неможливий без злагодженої міжвідомчої взаємодії. Саме командний підхід дає змогу комплексно оцінити потреби дитини, своєчасно організувати необхідну допомогу та забезпечити виконання заходів її соціального захисту.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН

Індивідуальний план соціального захисту дитини є ключовим інструментом системної роботи з дитиною, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Якісно складений план дає змогу чітко визначити заходи щодо захисту життя, здоров'я, розвитку та соціальної інтеграції дитини. Планування дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози для дитини, передбачати заходи підтримки і мінімізувати негативні наслідки для її розвитку та безпеки.

Кожна дитина має унікальні потреби, особливості розвитку, стан здоров'я та психологічного благополуччя. ІП дозволяє врахувати ці фактори та сформувати комплекс заходів, необхідних для допомоги конкретній дитині.

ІП визначає роль та завдання працівників/ць ССД, ФСР, педагогів/инь, психологів/инь, медичних працівників/ць, що забезпечує ефективну взаємодію всіх учасників процесу підтримки дитини.

ІП дає змогу відстежувати виконання заходів, оцінювати ефективність наданої допомоги та коригувати дії, у разі потреби.

Форму індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває в складних життєвих обставинах, дитини, яка залишилася без батьківського піклування, дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування затверджено наказом Мінсоцполітики від 26.03.2021 № 151.

Індивідуальний план містить такі розділи:

- реалізація права на виховання в сім'ї, налагодження стосунків між батьками та дитиною;
- реалізація права на достатній життєвий рівень;
- реалізація права на життя й охорону здоров'я, забезпечення належного медичного обслуговування;
- реалізація права на освіту;
- формування та розвиток життєвих компетентностей.

На практиці індивідуальний план має формуватися відповідно до потреб конкретної дитини. Під час складання плану не варто заповнювати всі запропоновані графи — до нього слід включати лише ті заходи, які є актуальними для забезпечення потреб дитини, щодо якої він складається. Наприклад, якщо дитина здорова, не потрібно передбачати заходи щодо встановлення інвалідності.

Порядок розроблення та виконання індивідуального плану:

- розробляється МДК упродовж 7 робочих днів з дня взяття дитини на облік;
- затверджується комісією із захисту прав дитини виконкому упродовж 14 робочих днів;
- у розробленні та виконанні плану можуть брати участь батьки дитини;

- перегляд і коригування здійснюють МДК та комісія із захисту прав дитини;
- ССД надсилає копію індивідуального плану членам МДК упродовж доби після його затвердження;
- виконання плану координує ССД;
- щокварталу ССД отримує від суб'єктів інформацію про виконання індивідуального плану щодо кожної конкретної дитини.

Форму індивідуального плану соціального захисту дитини, яка перебуває в складних життєвих обставинах, дитини, яка залишилася без батьківського піклування, дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, затверджено наказом Мінсоцполітики від 26.03.2021 №151:

- розробляється МДК – 7 робочих днів з дня взяття дитини на облік;
- затвердження – комісія із захисту прав дитини виконкому – 14 робочих днів;
- у розробленні та виконанні плану можуть брати участь батьки дитини;
- перегляд, коригування – МДК, комісія із захисту прав дитини;
- ССД надсилає упродовж доби після затвердження копію Індивідуального плану членам МДК;
- виконання ІП координує ССД;
- щоквартально ССД отримує інформацію від суб'єктів про виконання Індивідуального плану щодо **КОНКРЕТНОЇ** дитини.

РЕКОМЕНДАЦІЯ: *варто у рішенні комісії із захисту прав дитини зазначати терміни інформування, це полегшить роботу ССД щодо збору та узагальнення інформації.*

Для спрощення обміну інформацією між членами МДК: можна зробити папку із спільним доступом на Google Drive та розміщувати там індивідуальні плани, відомості про їх виконання та перегляд.

ВАЖЛИВО!

ООП МОЖЕ ухвалювати рішення про ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ надання соціальних послуг, у тому числі, соціального супроводу, проходження корекційних програм щодо:

- батьків, які не виконують батьківських обов'язків;
- осіб, які вчинили домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми.

За наявності такого рішення, згода батьків на надання соціальних послуг не потрібна!

ІНІЦІЮЄ	МДК
РОЗГЛЯД	комісія із захисту прав дитини виконкому
ССД	після рекомендації Комісії складає висновок про обов'язковість надання соціальних послуг і подає його голові
ВИКОНКОМ	ухвалює рішення про обов'язковість надання соціальних послуг
РІШЕННЯ ВИКОНКОМУ НАДАЄТЬСЯ	• органу соцзахисту; • особам щодо яких воно ухвалене.
За невиконання рішення виконкому про обов'язковість надання соціальних послуг особа може бути притягнена до відповідальності за ст. . 188-50 КУпАП	

ВАЖЛИВО пам'ятати – під час ухвалення рішення про позбавлення батьківських прав суд бере до уваги інформацію **про здійснення соціального супроводу сім'ї** (особи) (ч. 4 ст. 164 СКУ). Тому той факт, що батьки не змінили своєї поведінки, та ставлення до виховання дітей в результаті наданої їм соціальної підтримки **є вагомим доказом проти них у судовому засіданні**.

3.5. Позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав: підстави, завдання ССД у підготовці документів

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом втручання у сім'ю і застосовується у випадках, коли батьки систематично ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання та забезпечення потреб дитини, створюють загрозу її життю, здоров'ю або нормальному розвитку.

Позбавлення батьківських прав є радикальним, але іноді необхідним заходом захисту дитини від небезпечної або занедбаної сімейної ситуації. Роль ССД полягає у своєчасному виявленні ризиків, документуванні порушень у виконанні батьківських обов'язків, належній підготовці матеріалів до суду, участі у судовому процесі, щоб забезпечити безпеку, та збереження здоров'я, а інколи і життя дитини.

Під час ініціювання позбавлення батьківських прав критично важливо мати повну, достовірну та систематично задокументовану доказову базу. Неякісна підготовка документів або відсутність належного підтвердження фактів ухилення батьків від виконання обов'язків може призвести до відмови суду у задоволенні позову, що ставить дитину під подальшу небезпеку та залишає її без захисту.

До доказової бази може бути віднесено:

- акти обстеження житлово-побутових умов;
- медичні довідки про стан здоров'я дитини, пояснення медичних працівників/ць про неналежне виконання обов'язків щодо збереження здоров'я дитини – занедбаність, відсутність лікування захворювань, щеплень, несвоєчасне звернення за медичною допомогою тощо;
- інформація закладу освіту, педагогів/инь – відвідування дитиною школи/дошкільного закладу, навчальні досягнення, наявність пропусків, зовнішній вигляд дитини, забезпеченість засобами для навчання, комунікація батьків з освітнім закладом тощо, за наявності – інформація психолога /ині про емоційний стан та розвиток дитини;
- документально підтверджені випадки насильства або нехтування обов'язками, у тому числі відомості про притягнення до відповідальності за неналежне виконання батьківських обов'язків;
- інформація ФСР/ЦСС за результатами соціального супроводу сім'ї;
- свідчення сусідів, родичів чи інших осіб, що підтверджують ризики для дитини;
- розгляд ситуації щодо стану утримання та виховання дитини на засіданнях Комісії із захисту прав дитини,
- інші докази.

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ (ст. 164 СКУ)

Мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона/він:

1. не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;
2. ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;
3. жорстоко поводяться з дитиною;
4. є хронічними алкоголіками або наркоманами;
5. вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
6. засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

ВАЖЛИВО!

Неповнолітні батьки можуть бути позбавлені батьківських прав лише з підстав:

- не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;
- засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

ВАЖЛИВО!

Право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають:

- один з батьків;
- опікун;
- піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина;
- заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває;
- орган опіки та піклування;
- дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

ВАЖЛИВО!

Побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, можливе ЛИШЕ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ (ст. 168 СКУ). Батьки, позбавлені батьківських прав, НЕ МОЖУТЬ відвідувати дітей у сім'ях/закладах без відповідного рішення суду!

ВАЖЛИВО!

Існує процедура поновлення батьків у правах щодо дітей. До суду мають право звернутись батьки дитини (один із них) (ст. 169 СКУ).

Поновлення батьківських прав неможливе, якщо дитина була усиновлена, і усиновлення не скасоване або не визнане недійсним судом і після досягнення дитиною повноліття.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ позбавлення батьківських прав:

Особа, позбавлена батьківських прав:

1. втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;
2. перестає бути законним представником дитини;

3. втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4. не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5. не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

6. втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ (ст. 170 СКУ)

Відібрання дитини без позбавлення батьківських прав є тимчасовим заходом втручання, який застосовується у випадках, коли життя, здоров'я або нормальний розвиток дитини перебувають під загрозою, але одночасно можливе виправлення батьками своєї поведінки та ставлення до виконання обов'язків із догляду за дітьми та збереження батьківських прав у майбутньому.

Відібрання дитини без позбавлення батьківських прав є тимчасовим заходом, який дає змогу захистити дитину, зберегти її зв'язок із родиною та стимулювати батьків до створення умов для повернення дитини у сім'ю. Цей механізм застосовується як попереджувальний і тимчасовий захід, що забезпечує безпеку дитини та мінімізує ризики для її розвитку.

Водночас, якщо упродовж року батьки не усунули причини, через які відбулось відібрання дитини, не створили належних умов та не звернулись щодо повернення дитини, ССД повинна підготувати позов та документи до суду про позбавлення таких батьків батьківських прав.

Суд може ухвалити рішення про відібрання дитини у батьків чи одного з них, якщо вона/він:

1. ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;

2. жорстоко поводяться з дитиною;

3. є хронічними алкоголіками або наркоманами;

4. вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва.

ВАЖЛИВО!

Щодо неповнолітніх батьків відібрання дитини без позбавлення батьківських прав у судовому порядку не застосовується.

ДО ВІДОМА

Питання про доцільність позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав чи відібрання у батьків дитини без позбавлення батьківських прав РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ на засіданні Комісії із захисту прав дитини.

Висновок ООП про доцільність позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав чи відібрання у батьків дитини без позбавлення батьківських прав ЗАТВЕРДЖУЄТЬСЯ рішенням виконкому.

Позов до суду ПОДАЄТЬСЯ від ОО **п**. Позовну заяву підписує голова ТГ або його заступник. До позову додається висновок ООП та пакет документів, що підтверджують факт невиконання чи неналежного виконання батьківських обов'язків.

Якщо позивачем у справі позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав не є ООП, а родичі дитини чи інші особи – до суду **(за УХВЛОЮ СУДУ)** подається висновок ООП.

ПОВНОВАЖЕННЯ ССД щодо підготовки документів про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав чи відібрання у батьків чи одного з них дитини без позбавлення батьківських прав

1. Збирає пакет документів що підтверджують факт невиконання/ухилення від виконання батьківських обов'язків.
2. Отримує інформацію про результати соціального супроводу сім'ї, відомості від закладів освіти та охорони здоров'я, поліції.
3. Проводить обстеження житлово-побутових умов.
4. Готує висновок про доцільність позбавлення батьківських прав/ відібрання дитини.
5. Виносить питання про доцільність/недоцільність позбавлення батьківських прав/ відібрання дитини на розгляд Комісії із захисту прав дитини, готує проєкт рішення.
6. Готує проєкт висновку про доцільність позбавлення батьківських прав/ відібрання дитини.
7. Ініціює розгляд на засіданні виконкому питання про затвердження висновку про доцільність позбавлення батьківських прав/ відібрання дитини, готує проєкт рішення.
8. Готує позов про позбавлення батьківських прав/відібрання дитини.
9. Подає позовну заяву та пакет документів, що підтверджують обставини невиконання обов'язків щодо догляду та виховання дитини до суду.
10. Представляє ООП у суді.

ВАЖЛИВО: пункти 1-7 застосовуються під час підготовку висновку ООП на УХВАЛУ суду, якщо позивачем у справі про позбавлення батьківських прав є родичі, інші особи.

РОЗДІЛ 4. ЗДІЙСНЕННЯ СЛУЖБОЮ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ, ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

4.1. Діти, які залишились без батьківського піклування

Чинне законодавство не містить окремого визначення поняття «дитина, яка залишилася без батьківського піклування», оскільки перелік підстав для цього не є вичерпним — у кожному випадку обставини можуть бути різними.

Діти, які залишилися без батьківського піклування, — це діти, які не мають можливості жити та виховуватися біологічними батьками через різні обставини: залишені у пологових будинках або закладах охорони здоров'я, покинуті діти, відібрані з умов, що загрожують їхньому життю та здоров'ю, діти, місце перебування батьків яких невідоме, або діти, єдиний із батьків яких перебуває на тривалому лікуванні у закладі охорони здоров'я тощо.

Важливо розуміти, що це не статус дитини, а її правове становище, яке є виключно тимчасовим.

Дитина перебуває у цьому становищі до повернення на виховання біологічним батькам або одному з них (якщо це можливо і безпечно для дитини) або до набуття статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Практично кожна дитина, яка згодом набуває статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, певний час перебуватиме у становищі дитини, залишеної без батьківського піклування (зокрема й діти, батьки яких померли або загинули) — від моменту втрати батьків до отримання документів, що підтверджують статус. Це може тривати від кількох днів до кількох місяців.

Облік дітей, які залишились без батьківського піклування, здійснює ССД за місцем проживання батьків дитини або одного з них, з яким проживала дитина до настання обставин, за яких вона залишилася без піклування батьків, незалежно від місця виявлення дитини.

У разі якщо місце проживання (перебування) батьків не встановлено, облік, влаштування і встановлення статусу забезпечує ССД за місцем виявлення дитини.

ВАЖЛИВО!

Спільним наказом МОЗ, МВС від 17.12.2013 №1095/1239 затверджено ФОРМИ документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я, або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення.

ВАЖЛИВО!

Представник ССД має бути присутній при складанні усіх актів.

ВІД ЯКОСТІ, повноти та точності заповнення актів залежить можливість чи неможливість надання дитині статусу.

Кожен із АКТІВ є підставою для взяття дитини на первинний облік у ССД і надання їй СТАТУСУ дитини, позбавленої батьківського піклування.

АКТ закладу охорони здоров'я та органу внутрішніх справ України про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я – підписують представники ССД, поліції, ЗОЗ.

АКТ органу внутрішніх справ України та закладу охорони здоров'я про підкинуту чи знайдену дитину та її доставку – підписують представники ССД, поліції, ЗОЗ, поняті та особа, яка виявила дитину.

АКТ закладу охорони здоров'я та органу внутрішніх справ України про дитину, яку батьки (матір або батько), інші родичі або законний представник відмовилися забрати з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я – підписують представники ССД, поліції, ЗОЗ, ЦСС чи ФСР. До Акту додаються заяви батьків (матері або батька), інших родичів або законного представника про відмову забрати дитину з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я.

ВАЖЛИВО!

Спільним наказом МОН, МОЗ та Мінсоцполітики від 23.10.2013 №903/1464/711 затверджено Порядок проведення обстеження для встановлення віку дитини, яка залишилась без піклування батьків та потребує соціального захисту.

Якщо дитину підкинуто чи знайдено, і не відомий її вік, обстеження для встановлення віку дитини здійснюється щодо дитини, яка залишилась без батьківського піклування та перебуває в службі у справах дітей на первинному обліку**:**

- за клопотанням відповідної служби у справах дітей, комісією, створеною при обласному управлінні/департаменті охорони здоров'я.

Реєстрація народження дитини, батьки якої невідомі, проводиться згідно із ч. 2 ст. 135 СКУ (п. 69 Постанова 866).

ПОВНОВАЖЕННЯ ССД щодо обліку дітей, які залишились без батьківського піклування

Облік дітей, які залишилися без батьківського піклування, здійснює ССД громади за місцем проживання батьків дитини або одного з них, з яким дитина проживала до настання обставин, за яких вона залишилася без батьківського піклування, — незалежно від місця виявлення дитини.

1. Виявляє самостійно або отримує повідомлення про дітей, які залишились без батьківського піклування.

2. Реєструє в журналі обліку повідомлень про дітей, які ЗАЛИШИЛИСЬ без батьківського піклування (додаток 1 постанова 866).

3. ПРОТЯГОМ ДОБИ проводить обстеження умов її перебування, з'ясовує обставин (складає акт обстеження, оцінку рівня безпеки дитини).

ВАЖЛИВО: обстеження не проводиться, якщо дитина перебуває у закладі.

4. У разі підтвердження безпосередньої загрози життю та здоров'ю дитини:

   4.1. невідкладно направляє в лікарню для обстеження;

   4.2. забезпечує тимчасове влаштування дитини (п. 31 Постанова 866);

   4.3. того ж дня подає виконкому клопотання про негайне відібрання дитини;

   4.4. виконком ухвалює рішення про негайне відібрання, повідомляє прокуратуру, протягом 7 днів звертається до суду про позбавлення батьківських прав АБО відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

ВАЖЛИВО!

Рішення ООП про негайне відібрання дитини НЕ Є підставою для надання їй статусу дитини позбавленої батьківського піклування.

Діти, відібрані за рішенням ООП, беруться на облік ССД як такі, що ЗАЛИШИЛИСЬ без батьківського піклування.

СТАТУС дитині надається тільки після вирішення питання у судовому порядку.

Законодавець встановлює, що впродовж 2 місяців від часу виявлення дитини, яка залишилася без батьківського піклування, ССД повинна вжити заходів щодо надання їй відповідного статусу або забезпечити повернення дитини батькам — якщо це не загрожує її життю та здоров'ю і не суперечить її інтересам.

ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ, ЯКА ЗАЛИШИЛАСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Форма тимчасового влаштування	ДОКУМЕНТИ, за якими влаштовується дитина
у прийомну сім'ю (у межах ГРАНИЧНОЇ чисельності дітей);	• згода дитини на влаштування у прийомну сім’ю; • наказ ССД із зазначенням терміну, на який влаштовується дитина;
дитячий будинок сімейного типу (у межах ГРАНИЧНОЇ чисельності дітей);	• згода дитини на влаштування у дитячий будинок сімейного типу; • наказ ССД із зазначенням терміну, на який влаштовується дитина;
у сім'ю родичів, знайомих;	• акт обстеження житлово-побутових умов, куди влаштовується дитина; • заява родичів/знайомих про тимчасове влаштування дитини; • згода дитини на влаштування; • наказ ССД із зазначенням терміну, на який влаштовується дитина;
у сім'ю патронатного вихователя;	• згода дитини на влаштування у сім'ю патронатного вихователя; терміново – наказ ССД, потім підтверджується рішенням виконкому;
притулок для дітей служби у справах дітей;	• направлення ССД, яка виявила дитину; • акт поліції;
центр соціально-психологічної реабілітації дітей;	• направлення ССД, якій підпорядкований заклад;
центр соціальної підтримки дітей та сімей;	• направлення ССД, якій підпорядкований заклад;
будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення;	• путівка профільного управління;

стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей;	• направлення ССД;
стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей) центру надання соціальних послуг.	• направлення ССД.

УВАГА!

ЗГОДА дитини на тимчасове влаштування в сім'ю родичів/знайомих, ПС/ДБСТ, сім'ю патронатного вихователя є ОБОВ'ЯЗКОВОЮ.

Дитина надає згоду письмово.

У разі, якщо дитина не досягла віку та рівня розвитку, з якого може надати письмову згоду, ССД складає АКТ за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики від 26.03.2021 №151.

ВАЖЛИВО!

Тимчасове влаштування дитини (крім дитини, яка потребує особливих умов догляду чи паліативної допомоги) ССД ДО ЗАКЛАДІВ НЕ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ, якщо наявні умови для влаштування за такими формами:

- у дитини є родичі або інші особи, з якими в неї склалися близькі стосунки (сусіди, знайомі), та які бажають залишити її на виховання у своїй сім'ї;
- у територіальній громаді за місцем виявлення дитини функціонує сім'я патронатного вихователя, до якої не влаштовано дітей, або сім'я патронатного вихователя, яка готова додатково прийняти на виховання дітей у межах граничної кількості;
- наявні ПС або ДБСТ готові прийняти дитину на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей;

У разі неможливості тимчасового влаштування дитини у сім'ю в ТГ, з метою забезпечення такої дитини тимчасовим сімейним вихованням ССД за місцем її виявлення вживає заходів до влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, яка функціонує на території іншої ТГ в межах територіальної доступності.

Наказ ССД про тимчасове влаштування дитини повинен містити такі відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові дитини;
- дата народження дитини;
- обставини, за яких дитина залишилася без батьківського піклування;
- згода дитини;

• згода сім'ї на влаштування дитини;

• висновок за результатами обстеження умов проживання про можливість влаштування дитини у сім'ю.

ВАЖЛИВО!

Порядок призначення і виплати тимчасової допомоги на дітей, щодо яких встановлено факт відсутності батьківського піклування, та які тимчасово влаштовані в сім'ю родичів, знайомих, прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу, "Дитина не одна" *(Постанова КМУ від 22 березня 2024 р. №331)*

УВАГА!

Підлягають оплаті НЕ ВСІ випадки тимчасового влаштування дитини в сім'ю родичів/знайомих!

ТИМЧАСОВА ДОПОМОГА ПРИЗНАЧАЄТЬСЯ У РАЗІ:

• смерті або загибелі батьків або одного з батьків у разі, коли інший з батьків не виконує своїх обов'язків;

• невиконання батьками своїх обов'язків з причин перебування батьків або одного з батьків на територіях, які з 24 лютого 2022 р. перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), згідно з переліком територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Мінреінтеграції;

• перебування батьків або одного з батьків, у разі, коли інший з батьків не виконує своїх обов'язків, у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнання такими, що зникли безвісти за особливих обставин (відсутності свідоцтва про смерть батьків дитини);

• якщо батьки або один з батьків у разі, коли інший з батьків не виконує своїх обов'язків, є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора);

• позбавлення батьків або одного з батьків у разі, коли інший з батьків не виконує своїх обов'язків, особистої свободи (затримання, взяття у заручники) органами влади держави-агресора (її окупаційних адміністрацій та збройних формувань);

• тимчасового влаштування дитини, щодо якої встановлено факт відсутності батьківського піклування, у прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу.

Підстава для виплати – наказ ССД про тимчасове влаштування дитини

Вимоги до наказу ССД:

- зазначено причини влаштування;
- зазначено термін влаштування.

Патронат над дитиною

Це комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини в сім'ї патронатного вихователя. Її надає патронатний вихователь і помічник (як правило, це повнолітній член сім'ї, проте може бути інша повнолітня особа).

Під патронатом дитина чи діти перебувають :

- у період подолання батьками складних життєвих обставин (СЖО);
- та/або у період ухвалення рішення щодо подальшої долі дитини (усиновлення, влаштування до прийомної сім'ї, ДБСТ, під опіку тощо), якщо неможливо повернути дитину в сім'ю.

(Сімейний кодекс України (ст. 252-256); Постанова КМУ від 20.08.2021 року №893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною")

Обов'язки патронатного вихователя (визначені ст. 255 Сімейного кодексу України):

- Створити дитині умови для проживання, навчання, розвитку.
- Забезпечити доступ до послуг, визначених договором про патронат над дитиною.
- Забезпечити одягом, взуттям, харчуванням, засобами для навчання і розвитку тощо (на це держава виділяє кошти – залежно від віку дитини – від 2,5 прожиткових мінімумів на місяць).
- Сприяти контактам дитини з батьками, іншими законними представниками, родичами, крім випадків, коли батьки позбавлені батьківських прав або в судовому порядку обмежені у праві спілкування з дитиною.

Кандидатом в патронатні вихователі може бути: повнолітня особа, в тому числі фізична особа-підприємець, яка має бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя на професійній основі.

Також кандидат повинен мати:

- досвід виховання дитини;
- відповідні житлові умови у своїй оселі, щоб надавати послуги з догляду, виховання й реабілітації дитини;
- кандидата у помічники патронатного вихователя.

ВАЖЛИВО!

Кандидат у патронатні вихователі та помічник мають пройти відповідне навчання та отримати рекомендацію.

Кандидатом в помічники патронатного вихователя може бути повнолітня особа:

- член сім'ї кандидата в патронатні вихователі;
- інша повнолітня особа, яка виявила бажання надавати допомогу у догляді за дітьми, влаштованими до сім'ї патронатного вихователя, відповідає вимогам та пройшла навчальний курс підготовки спільно з кандидатом у патронатні вихователі.

(Наприклад, поряд живе знайома жінка (чоловік) чи родичка – людина, з якою погодилась працювати кандидат у патронатні вихователі).

Якщо у патронатного вихователя немає кандидата в помічники, то ССД, Центр з надання соціальних послуг або Центр зайнятості надають допомогу у пошуку особи, яка готова бути помічником.

НЕ МОЖУТЬ БУТИ бути патронатними вихователями та їх помічниками:

- особи, зазначені у ст. 212 СКУ.

Додаткові обмеження – патронатним вихователем не може бути особа, яка:

- виховує власних дітей до 3 років;
- виховує дитину з інвалідністю;
- має обмеження життєдіяльності;
- є опікуном, піклувальником, прийомним батьком/матір'ю чи батьком/матір'ю-вихователем.

Діти, які можуть бути влаштовані у сім'ю патронатного вихователя

До сім'ї патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, батьки яких не можуть забезпечувати їх потреби у розвитку.

У тому числі:

- діти, які залишилися без батьківського піклування;
- діти, батьки яких тимчасово не можуть виконувати батьківські обов'язки і звернулись із заявою до Служби у справах дітей про тимчасове влаштування дитини;
- малолітні чи неповнолітні вагітні, а також неповнолітні породіллі з немовлям, які залишилися без батьківського піклування або перебувають у складних життєвих обставинах.

ВАЖЛИВО!

У сім'ю патронатного вихователя можуть бути одночасно влаштовані діти, які є рідними братами/сестрами, або діти, які виховувалися в одній сім'ї.

Виняток: на період дії воєнного стану у сім'ю патронатного вихователя можуть бути одночасно влаштовані діти з різних сімей, але не більше 5 дітей одночасно.

ТЕРМІНИ перебування дітей у патронатній сім'ї

Діти у патронатній родині можуть перебувати до трьох місяців.

Потому ССД має ухвалити рішення:

- дитина повертається в біологічну сім'ю;
- чи їй шукають іншу сім'ю.

У разі потреби, за рішенням ООП**,** термін може бути продовжений до **6 місяців.**

Під час надзвичайного або воєнного стану строк перебування дитини під патронатом може бути продовжено більше ніж на 6 місяців:

- на період розгляду судом справи про позбавлення батьків дитини батьківських прав;
- або відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав, але не довше ніж на 1 місяць після набрання законної сили рішенням суду.

ВАЖЛИВО!

Термін перебування визначається потребою, з урахуванням обставин, які спричинили влаштування.

Влаштування дитини до патронатної сім'ї

Передача дитини до сім'ї патронатного вихователя здійснюється за наказом служби та акту про факт передачі дитини за формою прийняття наказу служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя.

Підставами для наказу про влаштування дитини може бути ОДИН з документів:

- акт про покинуту чи знайдену дитину;
- акт про дитину, яку матір або батько, інші родичі або законні представники відмовилися забрати з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я;
- акт проведення оцінки рівня безпеки дитини;
- акт про виявлення розлученої із сім'єю дитини, яка не є громадянином України;
- заяви/звернення про влаштування дитини від батька, матері, чи самої дитини, в якій зазначені складні життєві обставини, що підтверджують необхідність влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя.

Орган опіки та піклування протягом 7 робочих днів з моменту передачі дитини ухвалює рішення/ розпорядження про її влаштування до сім'ї патронатного вихователя з урахуванням дати, зазначеної в акті**,** про факт передачі дитини, та укладає договір про патронат над дитиною.

Якщо дитину влаштовують до патронатної сім'ї за заявою батьків (законних представників), то вони будуть однією із сторін зазначеного договору про патронат.

Підтримка патронатної сім'ї

Оплата праці з державного бюджету

Порядок оплати послуг патронатного вихователя, помічника та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 року №893. Оплата послуг здійснюється з державного бюджету.

Оплата послуг патронатного вихователя включає:

- грошове забезпечення у період догляду за дитиною — у розмірі 3 мінімальних заробітних плат на місяць (для ФОП, з урахуванням того, що вони самостійно сплачують ЄСВ та єдиний податок, сума збільшується на розмір ЄСВ);
- у період очікування дитини — 1 мінімальна заробітна плата (період очікування сумарно не може перевищувати 30 календарних днів на рік).

Сума виплат збільшується на 10%, якщо під патронат влаштовують дитину віком до одного року, дитину з інвалідністю, неповнолітню вагітну, ВІЛ-інфіковану дитину, або коли одночасно влаштовано троє і більше дітей.

Оплата послуг помічника патронатного вихователя:

- грошове забезпечення послуг помічника — 1 мінімальна зарплата на місяць*.

** З 01.04.2025 розмір мінімальної заробітної плати на місяць становить 8000 грн.*

Патронатному вихователю гарантована оплачувана відпустка**.** За 3 місяці догляду за дитиною нараховуватимуться 7 днів оплачуваної відпустки.

Якщо дитина залишатиметься під патронатом довше, за кожен наступний тиждень нараховуватиметься один оплачуваний день відпустки. Дні можна накопичувати і використовувати у зручний час за погодженням з ООП.

Соціальні виплати на дітей, влаштованих до сім'ї патронатного вихователя

Щомісяця на кожну дитину нараховують соціальну допомогу:

- 2,5 прожиткового мінімуму – для дитини відповідного віку;
- для дитини з інвалідністю – 3,5 прожиткового мінімуму .

Усі ці кошти витрачаються на харчування, навчання, виховання та інші потреби дитини.

4.2. Ведення первинного обліку дітей, які ЗАЛИШИЛИСЬ без батьківського піклування

ВАЖЛИВО!

У разі виявлення дитини, яка не проживає на території ТГ:

- ССД за місцем виявлення дитини: повідомляє батьків і ССД за місцем проживання;
- ССД за місцем проживання: вивчає умови проживання, питання про доцільність/ недоцільність повернення в сім'ю, готує відповідний висновок протягом 15 календарних днів, забезпечує повернення дитини до батьків /або готує документи про надання статусу – упродовж місяця.

ОБЛІК ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

ВАЖЛИВО!

Здійснює ССД за місцем проживання батьків дитини або одного з них, з яким проживала дитина до настання обставин, за яких вона залишилася без піклування батьків, незалежно від місця виявлення дитини.

У разі якщо місце проживання (перебування) батьків не встановлено, облік, влаштування і встановлення статусу забезпечує ССД за місцем виявлення дитини.

ВАЖЛИВО!

Під час надзвичайного або воєнного стану на території України

Якщо ССД ТГ за місцем походження чи виявлення дитини не здійснюють своїх повноважень, рішення про взяття дитини на первинний облік ухвалюється:

- за місцем проживання (перебування) чи тимчасового влаштування дитини;
- за місцем тимчасового переміщення (евакуації) дитини – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) до іншої адміністративно-територіальної одиниці України;
- за останнім відомим місцем проживання (перебування) дитини на території України до евакуації – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України;
- якщо територію, на якій дитина повинна бути взята на первинний облік і отримати статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, визначити неможливо, Нацсоцслужба визначає адміністративно-територіальну одиницю, на території якої будуть ухвалені відповідні рішення.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ДІЙ ССД ЩОДО ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ дітей, які залишились без батьківського піклування:

1. збирає відомості про дитину (упродовж 10 днів від отримання повідомлення, термін може бути продовжено за рішенням начальника ССД до 25 днів);
2. ухвалює наказ про взяття дитини, яка залишилась без батьківського піклування, на первинний облік;
3. вносить інформацію до книги первинного обліку (додаток 3 Постанова 866);
4. вносить відомості до ЄІАС "ДІТИ";
5. складає індивідуальний план соціального захисту дитини (наказ МСП 26.03.2021 №151).

УВАГА! ІП соціального захисту дитини, яка залишилась без батьківського піклування, не розглядається МДК. ІП у цьому випадку лише затверджується на комісії із захисту прав дитини.

ЗНЯТТЯ З ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

ПІДСТАВИ	• повернення на виховання до батьків або одного з них; • смерть дитини;
ОФОРМЛЯЄТЬСЯ	• наказ ССД.

ВАЖЛИВО!

МІСЦЕ ПОХОДЖЕННЯ дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування — місце проживання або перебування її біологічних батьків на момент їх смерті або виникнення обставин, що призвели до позбавлення дитини батьківського піклування. У разі, якщо батьки та їх місце проживання чи перебування невідомі, місцем походження дитини визначається місце, де дитину знайшли, або місце розташування медичного закладу, де дитину залишили.

МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування — місцерозташування закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; житлове приміщення дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім'ї, опікунів або піклувальників; житло, в якому дитина проживає, інше житло.

СТАТУС дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування — визначене згідно із законодавством становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг, та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування.

ВЗЯТТЯ НА ПЕРВИННИЙ ОБЛІК дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування

ПІДСТАВА	• ДОКУМЕНТИ, що засвідчують відсутність батьківського піклування щодо ОБОХ батьків. • Якщо дитину виховувала одинока мати – додається довідка відділу РАЦСу про те, що відомості про батька внесені згідно із ч. 1 ст. 135 СКУ.
ОФОРМЛЯЄТЬСЯ	• Наказ ССД.

ВАЖЛИВО!

Діти-сироти та діти. позбавлені батьківського піклування, МАЮТЬ БУТИ ВЗЯТІ на ПЕРВИННИЙ ОБЛІК, незалежно від наявності чи відсутність рішення виконавчого комітету місцевої ради про надання статусу!

Діти-сироти (п. 23 постанови 866)

Підстава для взяття на первинний облік/надання статусу (розділ 4. 3)	ДОКУМЕНТ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЄ ПІДСТАВУ
діти, у яких померли або загинули батьки.	свідоцтво про смерть кожного з них, або одного з них.

Діти, позбавлені батьківського піклування (п. 24 постанови 866)

	ПІДСТАВА для взяття на первинний облік/надання статусу	ДОКУМЕНТ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЄ ПІДСТАВУ	Правові особливості
1	батьки яких позбавлені батьківських прав;	рішення суду;	ПОЗИВАЧЕМ можуть бути: опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває; виконавчі органи міських, сільських, селищних рад, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років (ст. . 165 СКУ). МІСЦЕ подання позову: • подається за зареєстрованим місцем проживання або перебування відповідача, якщо інше не передбачено законом (ст. 27 Цивільного Процесуального Кодексу України); • якщо у позові є вимога про стягнення аліментів, він може бути поданий за місцем проживання (місцеперебуванням) особи, яка подає позов (ч. 1 ст. 28 ЦПКУ);
2	відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав;	рішення суду;	Положення п. 1-3 ст. 170 СКУ застосовуються також під час відібрання дитини від інших осіб, з якими вона проживає, у т.ч. опікунів/піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів;

3	батьки яких визнані безвісно відсутніми;	рішення суду;	ПОЗИВАЧЕМ можуть бути: члени сім'ї, близькі родичі, орган опіки та піклування; МІСЦЕ подання позову: • подається до суду за місцем проживання заявника, або за останнім відомим місцем проживання (перебування) батька/ матері дитини або за місцем знаходження його/її майна (ст. 305 ЦПКУ). Фізична особа може бути визнана безвісно відсутньою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце їх перебування протягом 1 року, а оголошена померлою – якщо такі відомості відсутні протягом 3 років (статті 43, 46 ЦКУ);
4	батьки яких оголошені судом померлими;	свідоцтво про смерть;	
5	батьки яких визнані недієздатними;	рішення суду;	ПОЗИВАЧЕМ можуть бути: члени сім'ї, близькі родичі, орган опіки та піклування, заклад з надання психіатричної допомоги; МІСЦЕ подання позову: • подається до суду за місцем проживання батька/матері дитини або за місцем розташування закладу психіатричної допомоги, у якому вони перебувають (ст. 295 ЦПКУ). Фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (ст. 39 ЦКУ);

6	батьки яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі	вирок суду;	
7	батьки яких під час здійснення кримінального провадження тримаються під вартою;	ухвала слідчого судді (або суду);	
8	батьки яких перебувають у розшуку органами Національної поліції;	ухвала суду АБО довідка органів ціональної поліції про розшук батьків та відсутність відомостей про перебування;	заяву про розшук особи можуть подати члени сім'ї та родичі, в інтересах дитини – уповноважений представник органу опіки та піклування;
9	у зв'язку з тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;	висновок лікарсько-консультативної комісії ЗОЗ про наявність у батька, матері хвороби, що перешкоджає виконанню ними батьківських обов'язків;	видається за зверненням: • батька/матері дитини, що мають хворобу; • ССД (наказ МОЗ від 18.11.2013 №981 "Про затвердження порядку видачі висновку лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про наявність у батька, матері дитини тривалої хвороби, яка перешкоджає виконанню батьківських обов'язків"). Висновок підлягає перегляду кожні півроку;
10	підкинуті, батьки яких невідомі, покинуті в пологовому будинку, іншому ЗОЗ, або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі;	акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я/або АКТ про дитину, яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'ям/або АКТ про підкинуту чи знайдену дитину за формою, затвердженою МОЗ і МВС;	наказ МОЗ і МВС "Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я, або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення" №1095/1239 від 07.12.2013

11	батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території;	акт про виявлення дитини, яка залишилася без батьківського піклування, переміщеної з територій, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, або батьки якої перебувають на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території (додаток 11 постанова 866);	акт складає ССД, підписують представники ССД, ДСНС, органів Національної поліції;
12	батьки яких перебувають у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин;	витяг з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;	видає Національне інформаційне бюро. Заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, може бути подана до органів Нацполіції родичем такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення. (Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин" Особа, зникла безвісти за особливих обставин: у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру;

13	батьки яких є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора);	довідка;	видає Національне інформаційне бюро; можуть звертатись – члени сім'ї, родичі, орган опіки та піклування;
14	батьки яких позбавлені особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора (окупаційних адміністрацій та збройних формувань);	довідка;	видає Національне інформаційне бюро Можуть звертатись – члени сім'ї, родичі, орган опіки та піклування;
15	розлученим із сім'єю, визнаним біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, згідно із Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту".	РІШЕННЯ територіального органу Державної міграційної служби України додаткового захисту про визнання дитини-іноземця біженцем, або особою, яка потребує в Україні додаткового захисту (за наявності письмової інформації територіального органу ДМС про розшук батьків або інших законних представників і відсутність відомостей про їх місцезнаходження).	подає заяву – уповноважений представник ООП чи законний представник дитини; розгляд заяви – органи ДМС; (Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту"; Наказ МВС від 07.09.2011 №649 "Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захист".

Якщо дитину виховувала одинока мати – до пакету документів додається довідка відділу РАЦСу , про те, що відомості про батька внесені згідно із ч. 1 ст. 135 СКУ.

ВАЖЛИВО!

Під час надзвичайного або воєнного стану на території України

У разі коли свідоцтво про смерть батьків відсутнє, або смерть чи загибель батьків не зареєстрована відповідними уповноваженими органами (лише щодо батьків, які перебувають на ТОТ чи у зоні бойових дій), дитині встановлюється статус дитини, позбавленої батьківського піклування, до моменту документального підтвердження смерті або загибелі батьків.

Після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим або спростованим за процедурами та на підставі документів, передбачених законодавством (п. 79[1] постанова 866).

Якщо ССД ТГ за місцем походження чи виявлення дитини не здійснюють своїх повноважень, рішення про взяття дитини на первинний облік ухвалюється:

- за місцем проживання (перебування) чи тимчасового влаштування дитини;
- за місцем тимчасового переміщення (евакуації) дитини – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) до іншої адміністративно-територіальної одиниці України;
- за останнім відомим місцем проживання (перебування) дитини на території України до евакуації – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України.
- якщо територію, на якій дитина повинна бути взята на первинний облік і отримати статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, визначити неможливо, Нацсоцслужба визначає адміністративно-територіальну одиницю, на території якої будуть прийняті відповідні рішення.

ДІЇ ССД щодо ВЕДЕННЯ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

1. ВИДАЄ НАКАЗ про взяття дитини на первинний облік.

УВАГА! Якщо дитина ставилась на облік як така, що залишилась без батьківського піклування, наказ ССД повторно не видається, робиться відмітка у книзі первинного обліку та ЄІАС "Діти" про те, що дитина набула статусу.

2. ВНОСИТЬ ІНФОРМАЦІЮ ДО КНИГИ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ. (Додаток 3 Постанова 866)
3. ВНОСИТЬ ВІДОМОСТІ ПРО ДИТИНУ ДО ЄІАС "ДІТИ".
4. ДРУКУЄ ДУБЛІКАТ ЕОК, дублікат ЕОК підписується оператором єдиного банку даних із зазначенням дати його виготовлення, засвідчується підписом керівника, скріпленим печаткою служби у справах дітей, і зберігається в її особовій справі.

ВАЖЛИВО!

У разі зміни місця проживання (перебування), форми влаштування дитини, до її особової справи додається дублікат ЕОК, виготовлений на момент переміщення дитини.

5. ФОРМУЄ ОСОБОВУ СПРАВУ дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

(Ведення особової справи, перелік документів – наказ Мінсім'ї, молоді та спорту від 18.11.2008 №4591)

ВАЖЛИВО!

Особова справа дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, складається з 2-х частин, що сформовані в окремі папки.

На обкладинці кожної частини зазначаються номер справи (який має збігатися з порядковим номером у Книзі первинного обліку), прізвище, ім'я та по батькові дитини, дата народження дитини та дата заведення справи.

- *1-а частина особової справи, у якій зберігаються оригінали документів, передається за МІСЦЕМ ВЛАШТУВАННЯ дитини (законним представникам дитини/адміністрації закладу).*
- *2-а частина особової справи залишається у ССД за місцем первинного обліку.*

У разі переведення дитини з однієї форми влаштування в іншу, 1-а частина особової справи передається за новим місцем влаштування дитини (законним представникам дитини/ адміністрації закладу).

Після завершення терміну перебування у прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу, припинення піклування у зв'язку з досягненням повноліття, завершенням навчання в інтернатному закладі, ДИТИНІ ВИДАЮТЬСЯ оригінали її документів (п. 8 Наказу Мінсім'ї, молоді та спорту від 18.11.2008 №4591), про що складається Акт про видачу документів дитині.

Акт підписує дитина, представник ССД та прийомні батьки/батьки-вихователі/представник закладу, у якому перебувала дитина.

Інші документи, що містились в особовій справі, передаються ССД за місцем походження дитини і додаються до документів, які зберігались у другій частині справи.

Особова справа зберігається в ССД за місцем походження дитини протягом 5 років після досягнення дитиною повноліття. Після завершення цього строку **–** особова справа передається до архіву.

6. СКЛАДАЄ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТИНИ (Наказ МСП від 26.03.2021 №151)

УВАГА!

Індивідуальний план соціального захисту дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, не розглядається МДК.

ІП у затверджується на Комісії із захисту прав дитини

ЯКЩО ДИТИНА ПЕРЕБУВАЄ В ЗАКЛАДІ – ІП складає ССД за місцем походження (з урахуванням пропозицій закладу та ССД за місцем розташування закладу)

ЯКЩО ДИТИНА ВЛАШТОВАНА ДО СІМ'Ї – ІП складає ССД за місцем проживання (копія надсилається ССД за місцем походження).

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗНЯТТЯ ССД ТГ З ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування

1. повернення дитини на виховання до батьків або до одного з них;
2. усиновлення дитини;
3. досягнення дитиною повноліття;
4. набуття дитиною чи надання їй повної цивільної дієздатності;
5. смерті дитини;
6. взяття дитини на первинний облік за місцем походження (у разі якщо виявлено, що дитина уже перебуває на обліку у ССД за місцем походження);
7. рішення суду про відмову у визнанні дитини біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
8. рішення ДМС про втрату чи позбавлення дитини статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, чи про скасування рішення про визнання дитини біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, крім випадку, коли вона втратила статус біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, у зв'язку з набуттям громадянства України.

ЗНЯТТЯ З ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування

ПОСЛІДОВНІСТЬ ДІЙ ССД:

1. збирає документи про обставини, внаслідок яких є підстави для зняття дитини з обліку;
2. видає наказ про зняття дитини з первинного обліку;

3. вносить відомості в ЄІАС "Діти" про зняття дитини з первинного обліку;

4. вносить відомості про зняття дитини з первинного обліку до Книги первинного обліку.

ВАЖЛИВО!

У разі зняття дитини з обліку у зв'язку із досягненням повноліття, копія обліково-статистичної картки передається в ЦСС/ФСРу для ведення обліку й здійснення соціального супроводу осіб із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

4.3. Надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Зміна статусу, втрата статусу

РІШЕННЯ ПРО НАДАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ-СИРОТИ ТА ДИТИНИ, ПОЗБАВЛЕНОЇ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ НАДАЄТЬСЯ рішенням ВИКОНКОМУ місцевої ради.

РІШЕННЯ ПРО НАДАННЯ СТАТУСУ має містити:

1. прізвище, ім'я, по батькові дитини, дату народження;

2. обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування, відомості про документи, які підтверджують ці обставини.

ДОКУМЕНТИ щодо підстав для надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування зазначено у попередньому розділі *(п. 23, 24 постанови 866).*

ВАЖЛИВО!

Наявність документів, що підтверджують відсутність піклування щодо ОБОХ батьків. У разі наявності у дитини єдиного з батьків – додається витяг з реєстру Актів цивільного стану, про те, що відомості про батька внесені на підставі ч. 1.ст. 135 СКУ.

У разі зміни або втрати дитиною статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, ССД за місцем проживання (перебування) дитини протягом 10 днів повідомляє про це ССД за місцем походження дитини.

УВАГА!

Рішення про зміну або втрату статусу може ухвалити ЛИШЕ орган, який надав такий статус, або його правонаступник.

Виконком ТГ не може ухвалити рішення про зміну або втрату статусу, якщо такий статус надавався РДА.

ВАЖЛИВО!

Під час надзвичайного або воєнного стану на території України

Якщо ССД ТГ за місцем походження чи виявлення дитини не здійснюють своїх повноважень через військові дії, рішення про надання статусу ухвалюється*:*

- за місцем проживання (перебування) чи тимчасового влаштування дитини;
- за місцем тимчасового переміщення (евакуації) дитини – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) до іншої адміністративно-територіальної одиниці України;
- за останнім відомим місцем проживання (перебування) дитини на території України до евакуації – щодо дитини, яка тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України;
- якщо територію, на якій дитина повинна бути взята на первинний облік і отримати статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, визначити неможливо, Нацсоцслужба визначає адміністративно-територіальну одиницю, на території якої будуть ухвалені відповідні рішення.

УХВАЛЮЄТЬСЯ РІШЕННЯ ВИКОНКОМУ ПРО ВТРАТУ СТАТУСУ дитини-сироти (п. 26 постанови 866)

ПІДСТАВА	ДОКУМЕНТ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЄ ПІДСТАВУ
усиновлення дитини;	рішення суду;
визнання батьківства;	рішення суду ТА свідоцтво про народження дитини зі змінами;
встановлення факту батьківства.	рішення суду ТА свідоцтво про народження дитини зі змінами.

УХВАЛЮЄТЬСЯ РІШЕННЯ ВИКОНКОМУ ПРО ВТРАТУ СТАТУСУ дитини, позбавленої батьківського піклування (п. 27 постанови 866)

ПІДСТАВА	ДОКУМЕНТ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЄ ПІДСТАВУ
визнання батьківства;	рішення суду ТА свідоцтво про народження дитини зі змінами;
усиновлення дитини;	рішення суду;
встановлення факту батьківства;	рішення суду ТА свідоцтво про народження дитини зі змінами;

повернення матері, батька з місць позбавлення волі або звільнення з-під варти;	ДОВІДКА про звільнення: 1. мати, батько подають заяву до виконкому про повернення їм дитини; 2. ССД обстежує їх житлово-побутові умови, перевіряє наявність або відсутність заробітку чи іншого доходу, про що складає відповідний акт; 3. ССД звертається до ЦСС/ФСР щодо забезпечення проведення оцінки їх потреб з метою встановлення спроможності матері, батька виконувати обов'язки з виховання дитини та догляду за нею. 4. ССД готує висновок виконкому про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері чи батькові; 5. виконком затверджує висновок про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері, батькові. Якщо за результатами розгляду питання про можливість передачі дитини матері, батькові, які повернулися з місць позбавлення волі, виконком зробить висновок про неможливість передачі їм дитини для подальшого виховання, ССД за місцем походження дитини, позбавленої батьківського піклування, протягом двох місяців збирає документи, необхідні для порушення питання про позбавлення батьків їх батьківських прав. Такі документи готуються також у разі, коли після повернення з місць позбавлення волі або звільнення з-під варти, батьки не звернулися із заявою про повернення дитини;
щодо дітей, батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованих територіях, визнаних біженцями (п п. 11, 12 п. 24);	• документи, що підтверджують особу дитини, відомості про батьків; • висновок органу опіки та піклування про можливість передачі батькам (або одному з них) дитини;

поновлення піклування батьків чи одного з них.	скасування рішення суду про позбавлення батьківських прав;
	рішення суду про поновлення матері, батька дитини у батьківських правах;
	скасування рішення суду про відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав;
	рішення суду про повернення батькам дитини, яка в судовому порядку була відібрана у них;
	скасування рішення суду про визнання матері, батька дитини недієздатними;
	рішення суду про визнання матері, батька дитини дієздатними;
	скасування рішення суду про оголошення матері, батька дитини померлими;
	скасування рішення суду про оголошення матері, батька дитини безвісно відсутніми.

НЕ УХВАЛЮЄТЬСЯ РІШЕННЯ ВИКОНКОМУ ПРО ВТРАТУ СТАТУСУ дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування у 2 випадках:

- досягнення дитиною повноліття;
- смерті дитини.

4.4. Державні соціальні гарантії для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Державні соціальні гарантії для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є надзвичайно важливими, оскільки забезпечують їм мінімальний рівень безпеки та підтримки у житті. Такі гарантії включають право на житло, освіту, медичну допомогу, соціальну підтримку та матеріальне забезпечення.

Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування як і всі інші, мають право на безпечне та стабільне середовище, на підтримку у навчанні та розвитку здібностей, на увагу та турботу дорослих. Саме державні гарантії допомагають компенсувати відсутність батьківської підтримки.

Соціальні гарантії також допомагають запобігати соціальній ізоляції, бідності, психологічній травматизації та ризику потрапляння дитини в небезпечні ситуації. Держава, забезпечуючи такі права, не тільки виконує свої зобов'язання перед дітьми, а й формує суспільство, у якому кожна дитина, незалежно від обставин народження, має шанс на розвиток, освіту та соціальну інтеграцію.

Згідно з частиною третьою статті 52 Конституції України, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Законодавством України передбачено систему державних соціальних гарантій, спрямованих на створення умов для їхнього повноцінного розвитку, освіти, медичного обслуговування, оздоровлення та подальшої соціальної інтеграції. Правові засади таких гарантій визначаються законами України "Про охорону дитинства", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", а також низкою постанов Кабінету Міністрів України. Практична реалізація цих норм забезпечує дітям доступ до освіти, медичних і соціальних послуг, матеріальної підтримки та пільг, що гарантують рівні можливості з однолітками, які виховуються в сім'ях, і сприяють їхній адаптації до самостійного життя.

ЗАКОНОДАВСТВО:

- ст. 52 Конституції України: утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.
- Закон України "Про охорону дитинства".
- Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".
- Постанова КМУ від 05.04.1994 №226 "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування".
- Постанова КМУ від 25.08.2005 №823 "Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку".

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

- двічі на рік – проходження медичних оглядів;
- щороку – оздоровлення;
- звільняються від сплати за навчання у державних ДЮСШ, школах естетичного виховання та гуртках, студіях і секціях при дошкільних, позашкільних і культурно-освітніх закладах;
- для дітей цієї категорії, що виховуються, або навчаються у навчальних закладах, єдиний квиток, який дає право на безплатне відвідування кінотеатрів, виставок, музеїв, спортивних споруд, безплатний проїзд у громадському міському (приміському) транспорті (крім таксі);
- державна соціальна допомога на дітей у ПС/ДБСТ, сім'ях опікунів/піклувальників;
- повне державне утримання в закладах з пансіоном після закінчення таких закладів – комплект нового одягу і взуття на суму не менш як 12 неоподаткованих мінімумів, а також грошова допомога – не менш як 2,5 неоподаткованих мінімумів;

• одноразова грошова допомога у 18 років;

• на період навчання у закладі загальної середньої освіти забезпечуються безплатно шкільною і спортивною формами, обідами;

• після закінчення закладу – одноразова допомога: 6 прожиткових мінімумів, одяг, взуття на суму не менше 16 неоподаткованих мінімумів.

ГАРАНТІЇ для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – СТУДЕНТІВ/УЧНІВ ВНЗ/ПТНЗ (Постанова 226):

• вступ на пільгових умовах, повне державне утримання в закладах, соціальна стипендія – 150 % прожиткового мінімуму;

• виробнича практика 100% заробітної плати;

• щорічна допомога для придбання навчальної літератури – 3 місячні навчальні стипендії;

• щорічна матеріальна допомога – не менше 8 неоподаткованих мінімумів;

• у разі академвідпустки – зберігається повне державне утримання та виплачується стипендія;

• на період навчання – обіди і гуртожиток;

• період канікул:

  - діти/особи з сімей – компенсація проїзду до місця проживання;
  - діти/особи із закладів – безкоштовне проживання і харчування;

• після закінчення закладу – одноразова допомога – 6 прожиткових мінімумів, одяг, взуття на суму не менше 40 неоподаткованих мінімумів.

ВАЖЛИВО!

СТУДЕНТИ, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків (батьки яких померли/оголошені померлими, загинули або пропали безвісти) (п. 13 Постанови 226) мають право на виплати та гарантії у навчальному закладі, які передбачені для студентів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЖИТЛОВІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

ЗАКОНОДАВСТВО:

- Закон України "Про охорону дитинства".
- Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
- Житловий Кодекс України.
- Закон України "Про житловий фонд соціального призначення".
- Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. №866 (зі змінами).
- Порядок взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. №682 (зі змінами).
- Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, затверджені Постановою Ради Міністрів УРСР і Української Республіканської Ради профспілок від 11.12.1984 №470 (зі змінами).

Заходи щодо майна, яке є у власності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА:

ССД за місцем знаходження майна:

- робить опис майна (п. 55,56, додаток 7 постанова 866);
- веде облік майна (п. 61, додаток 8 постанова 866);

Протягом десяти днів після отримання інформації про майно дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, служба у справах дітей складає опис такого майна за встановленою формою.

Опис майна та відповідні документи зберігаються:

- *в особовій справі дитини за місцем її влаштування — опис майна та оригінали документів;*
- *у ССД за місцем знаходження майна — опис майна та завірені копії документів;*
- *у ССД за місцем походження дитини (якщо це інша служба) — опис майна та завірені копії документів.*

Якщо у власності дитини є нерухоме майно (житло, земельні ділянки, інші об'єкти), служба у справах дітей також веде облік такого майна за встановленою формою. Рекомендується вести такий облік у формі журналу — це дасть змогу систематизувати дані.

ООП за місцем знаходження майна:

- забезпечує збереження майна;
- приймає рішення про опіку над майном (п. 60 постанова 866).

Для встановлення опіки над майном ССД подає такі документи:

- копію рішення про влаштування дитини;
- опис майна, над яким встановлюється опіка;
- документи, які підтверджують право власності дитини на майно;
- акт обстеження житлово-побутових умов потенційного опікуна над майном та висновок про можливість виконання ним обов'язків опікуна;
- заяву опікуна, піклувальника дитини про відмову бути опікуном над майном дитини, засвідчену нотаріально або написану ним власноруч в присутності посадової особи, яка здійснює прийом документів, про що робиться позначка на заяві із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові, підпису посадової особи та дати.

Опікуном над майном може бути як опікун дитини, так і інша особа.

Після ухвалення рішення виконавчого комітету ССД складає акт передачі майна опікуну (п. 57, додаток 7 до Постанови № 866). Разом з актом опікуну передають опис майна та засвідчені копії документів, що підтверджують право власності дитини.

ССД складає АКТ передачі майна опікуну (п. 57, додаток 7 постанова 866).

Комісія із захисту прав дитини заслуховує звіти опікунів про опіку над майном дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

ВАЖЛИВО!

Після досягнення повноліття, майно має бути повернуте особі з числа дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування, про що складається відповідний акт.

Щодо збереження майна варто пам'ятати, що в разі, коли дитина має лише право користування житлом батьків, призначити опіку над таким житлом неможливо. Водночас законодавець наділяє орган опіки та піклування правом у разі позбавлення батьків батьківських прав клопотати про накладення заборони на відчуження житла, що надалі забезпечує збереження права дитини на користування ним.

ПЕРЕДАЧА ДІТЯМ У ВЛАСНІСТЬ НЕПРИВАТИЗОВАНОГО ЖИТЛА

Якщо право користування житлом є лише у дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, за клопотанням ССД за місцем її походження або проживання за заявою опікуна, піклувальника виконком місцевої ради за місцем розташування житла вживає заходів для передачі його у власність дитини.

ПЕРЕДАЧА В ОРЕНДУ ЖИТЛА ЗА РІШЕННЯМ ООП НА ЧАС ВІДСУТНОСТІ ДИТИНИ

Житло, яке належить дитині-сироті та дитині, позбавленій батьківського піклування, на праві власності, може бути передане в оренду іншій особі за рішенням (про надання згоди на передачу в оренду такого житла) виконкому за місцем перебування майна.

Рішення про передачу житла в оренду ухвалюється у такій послідовності:

- заяву щодо передачі житла в оренду подає опікун над майном дитини;
- служба у справах дітей готує подання виконавчому комітету;
- виконавчий комітет місцевої ради за місцем розташування майна ухвалює рішення про надання згоди на таку передачу.

Відповідне подання готує ССД на підставі заяви опікуна (за наявності) над майном дитини.

ССД повинна не пізніше, ніж за 6 місяців до повернення дитини повідомити наймачів про необхідність звільнення житла та підготовку його до проживання дитини.

СПАДКУВАННЯ

У разі коли дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, є спадкоємцем майна, виконком за місцем походження дитини призначає особу, яка буде представляти інтереси дитини на час здійснення права на спадкування.

ВІДЧУЖЕННЯ ЖИТЛА – ЛИШЕ З ДОЗВОЛУ ООП.

КВАРТИРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КВАРТИРНИЙ ОБЛІК

Після завершення перебування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у відповідних закладах, дитячих будинках сімейного типу, прийомних сім'ях або завершення строку піклування діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа **ПРОТЯГОМ МІСЯЦЯ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬСЯ СОЦІАЛЬНИМ ЖИТЛОМ** до надання їм благоустроєного жилого приміщення для постійного проживання *(ст. 33 ЗУ Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування).*

ВАЖЛИВО!

Рішення про надання соціального житла може ухвалити лише орган, у якому особа перебуває на соціальному квартирному обліку.

У зв'язку із цим, ССД ВАЖЛИВО забезпечити своєчасне взяття дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування на соціальний квартирний та квартирний обліки у органі місцевого самоврядування за місцем походження.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування з числа ВПО, можуть бути поставлені на облік соціальний квартирний та квартирний обліки у органі місцевого самоврядування за місцем фактичного проживання.

КВАРТИРННИЙ ОБЛІК, СОЦІАЛЬНИЙ КВАРТИРНИЙ ОБЛІК

У разі коли в дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, відсутнє житло, яке належить їй за правом власності, або повернення до нього неможливе, після досягнення дитиною 16-річного віку ССД за місцем походження дитини з урахуванням її бажання подає ООП документи дитини, необхідні для взяття її на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і на соціальний квартирний облік.

ВАЖЛИВО!

Згідно з правилами ведення квартирного обліку громадян та соціального квартирного обліку, ЗАЯВА дитини/особи про взяття її на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і на соціальний квартирний облік є ОБОВ'ЯЗКОВОЮ.

4.5. Забезпечення права дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування на виховання в сім'ї

Право кожної дитини на життя та виховання в сімейному середовищі є базовим принципом Конвенції ООН про права дитини та національного законодавства України. Сім'я забезпечує дитині стабільність, емоційний зв'язок, захист і розвиток, що не може бути повноцінно реалізовано у закладах інституційного догляду.

ПРІОРИТЕТИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Згідно із законодавством України, зокрема ст. 6 Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", визначено чіткі пріоритети у прийнятті рішень щодо влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування:

1. **Усиновлення**

Найкраща форма забезпечення права дитини на сім'ю. Дитина отримує статус сина чи доньки, повноцінні сімейні та спадкові права. У дитини лишається право успадкування і за біологічними батьками.

2. **Опіка/піклування**

Встановлюється над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Дитина виховується в родині родичів або інших осіб, які беруть на себе обов'язки опікуна/піклувальника.

3. **Прийомна сім'я (ПС)**

Дає змогу забезпечити виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейних умовах, якщо усиновлення або опіка з певних причин неможливі.

4. **Дитячий будинок сімейного типу (ДБСТ)**

Дає змогу забезпечити виховання великих родинних груп дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейних умовах, якщо усиновлення або опіка з певних причин неможливі.

5. **Заклади інституційного догляду (як тимчасовий захід)**

Діти влаштовуються лише у випадках, коли неможливо забезпечити жодну з вищевказаних сімейних форм.

ВАЖЛИВО!

п. 35 Постанови 866 визначає такий механізм влаштування до закладу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування:

1. ССД готує матеріали, в яких зазначаються причини відсутності можливості влаштування дитини на виховання в сім'ю, обґрунтовано викладені підстави для зарахування дитини до закладу;
2. питання розглядається на засіданні Комісії із захисту прав дитини;
3. рішення про зарахування дитини до закладу ухвалюється ВИКОНКОМОМ місцевої ради.

У цьому рішенні обов'язково зазначається:

- назва закладу;
- строк перебування в ньому дитини, який не може перевищувати:
    - 6 місяців у разі зарахування дитини до будинку дитини;
    - 1 року у разі зарахування дитини до дитячого будинку-інтернату;
    - 1 навчального року у разі зарахування дитини у пансіон закладу загальної середньої освіти.

Влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклуванн,я до закладу для дітей – не позбавляє ООП за місцем походження та за місцем перебування дитини від обов'язку продовжувати діяльність щодо реалізації права цієї дитини на сімейне виховання.

Органи опіки та піклування зобов'язані:

- продовжувати пошук сімейних форм виховання;
- взаємодіяти з громадою, родичами та кандидатами на усиновлення чи створення СФВ;
- забезпечувати дотримання найкращих інтересів дитини на всіх етапах влаштування.

УВАГА!

З метою визначення рівня задоволення базових потреб і забезпечення безпеки дитини, доступності послуг для дитини, її готовності до реінтеграції в сім'ю або подальшого влаштування проводиться оцінювання стану задоволення потреб дитини.

- За один місяць до настання строку перегляду рішення про зарахування дитини до закладу:
    - проводить – ССД за місцем розташування закладу;
    - за клопотанням ССД за місцем первинного обліку дитини.

4.6. Усиновлення як пріоритетна форма влаштування дитини: особливості роботи

ВАЖЛИВО!

Усиновлення є найбільш пріоритетною та сталою формою сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ця форма передбачає встановлення постійних, юридично оформлених сімейних відносин між дитиною і батьками.

На відміну від прийомного виховання або опіки, усиновлення є безстроковим і створює повноцінні родинні зв'язки між дитиною та усиновлювачами, що гарантує стабільність і безпеку.

Усиновлення є єдиною формою влаштування дитини, де вона втрачає статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування та набуває прав рідної дочки або сина. Це забезпечує повну інтеграцію дитини у нове сімейне середовище. Постійна сім'я сприяє формуванню у дитини відчуття приналежності, довіри, любові та безпеки, що є основою для гармонійного психологічного розвитку. Усиновлена дитина отримує можливість повноцінно інтегруватися в суспільство як член родини, що сприяє розвитку соціальних навичок, впевненості у собі та самостійності.

Сімейний кодекс України:

- Ст. 3 Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення.
- Ст. 169 Поновлення батьківських прав неможливе, якщо дитина була усиновлена, і усиновлення не скасоване або не визнане недійсним судом.

УСИНОВЛЕННЯ – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина.

УСИНОВЛЕНОЮ може бути ДИТИНА, у виняткових випадках суд може уухвалити рішення про усиновлення повнолітньої особи.

ВАЖЛИВО!

Після усиновленні ДИТИНА втрачає статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ лише суд.

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ надає суду висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.

УСИНОВЛЕННЯ вважається здійсненим у день набрання чинності рішення суду про усиновлення.

ОСОБЛИВОСТІ

1. З моменту усиновлення припиняються особисті та майнові права та обов'язки між дитиною та її біологічними батьками.
2. Усиновлювачі можуть бути записані батьками дитини (дитина, старша за 7 років, має надати на це згоду.
3. Усиновлювачі можуть змінити відомості про дату і місце народження дитини (дата народження не може бути змінена більше ніж на 6 місяців).
4. Усиновлювачі можуть змінити ПІБ дитини (для зміни імені потрібна згода дитини).
5. Усиновлена дитина зберігає права на пенсію, інші соціальні виплати, які вона мала до усиновлення.

ВАЖЛИВО!

Щодо пунктів 2, 3, 4 – зміна відомостей має бути заявлена у позовних вимогах кандидатів.

ДІТИ МОЖУТЬ БУТИ УСИНОВЛЕНІ:

- за згодою батьків;

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Згода батьків на усиновлення може надаватись:

- у випадку усиновлення одним з подружжя дитини іншого з подружжя;
- у випадку, коли батьки/єдиний з батьків бажають передати своє право на виховання дитини.

ВАЖЛИВО!

Згода батьків на усиновлення дитини має бути безумовною. У заяві про надання згоди на усиновлення НЕ МАЄ БУТИ будь-яких умов, у тому числі щодо усиновлення дитини конкретними особами. У іншому випадку така згода є НІКЧЕМНОЮ.

Письмова згода батьків на усиновлення засвідчується нотаріусом.

Згода батьків на усиновлення може бути надана ними лише після досягнення дитиною двомісячного віку.

Якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на усиновлення потрібна згода їхніх батьків.

Мати, батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішення суду про усиновлення.

- Без згоди батьків, якщо вони:
    1. невідомі;
    2. померли;
    3. оголошені померлими;
    4. визнані безвісно відсутніми;
    5. визнані недієздатними (**УВАГА!** Потрібна також згода на усиновлення дитини опікуна батька/батьків, які визнані недієздатними, за відсутності опікуна – згода ООП);
    6. позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється;
    7. протягом двох місяців після народження дитину не забрали на виховання в сім'ю та запис про неї є у Книзі реєстрації народжень, згідно зі ст. 135 СКУ.

УСИНОВЛЮВАЧІ:

- одинокі особи чи подружжя;
- один з подружжя за нотаріально засвідченою згодою іншого з подружжя;
- усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі.

ВІК:

- різниця між усиновлювачем і усиновленим – не менше 15 років;
- вік усиновлювача – не менше 21 року.

ОСОБИ:

- які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину.

КІЛЬКІСТЬ дітей, яку може усиновити один усиновлювач:

- не обмежується.

глава 18 СКУ

ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНЕ УСИНОВЛЕННЯ
(усиновлення одним з подружжя дитини іншого з подружжя)

- Якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі.
- Якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою батько не перебуває у шлюбі.
- Якщо такі особи проживають однією сім'єю, СУД може постановити рішення про усиновлення ними дитини.

глава 18 СКУ

ПЕРЕВАЖНЕ ПРАВО НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

За наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити одну і ту ж дитину, переважне право на її усиновлення має громадянин України:

1. в сім'ї якого виховується дитина;
2. який є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється;

3. який усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами;

4. який є родичем дитини.

Крім зазначеного, переважне право на усиновлення дитини має подружжя.

ВАЖЛИВО!

Окремі положення щодо усиновлення дитини

ДИТИНА, ПОКИНУТА В ПОЛОГОВОМУ БУДИНКУ, МОЖЕ БУТИ УСИНОВЛЕНА ПІСЛЯ ДОСЯГНЕННЯ НЕЮ ДВОМІСЯЧНОГО ВІКУ.	ЯКЩО НА ОБЛІКУ ДЛЯ МОЖЛИВОГО УСИНОВЛЕННЯ ПЕРЕБУВАЮТЬ РІДНІ БРАТИ ТА СЕСТРИ, ВОНИ НЕ МОЖУТЬ БУТИ РОЗ'ЄДНАНІ ПРИ ЇХ УСИНОВЛЕННІ.
ДИТИНА, ЯКУ БУЛО ПІДКИНУТО ЧИ ЗНАЙДЕНО, МОЖЕ БУТИ УСИНОВЛЕНА ПО ЗАВЕРШЕННЮ ДВОХ МІСЯЦІВ З ЧАСУ ЇЇ ЗНАЙДЕННЯ.	ЗА НАЯВНОСТІ ОБСТАВИН, ЩО МАЮТЬ ІСТОТНЕ ЗНАЧЕННЯ, СУД ЗА ЗГОДОЮ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ МОЖЕ ПОСТАНОВИТИ РІШЕННЯ ПРО УСИНОВЛЕННЯ КОГОСЬ ІЗ НИХ АБО УСИНОВЛЕННЯ ЇХ РІЗНИМИ ОСОБАМИ.

ВАЖЛИВО!

ЗГОДА ДИТИНИ НА УСИНОВЛЕННЯ (ст. 218 СКУ)

- Для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.
- Згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові та стану здоров'я.
- Дитина має бути проінформована про правові наслідки усиновлення.

ВАЖЛИВО!

Усиновлення проводиться без згоди дитини, якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення.

Згода дитини на усиновлення не потрібна, якщо вона проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками.

ВАЖЛИВО!

ЗГОДА ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

На усиновлення дитини, над якою встановлено опіку або піклування, потрібна письмова згода опікуна або піклувальника. (РЕКОМЕНДАЦІЯ: у разі влаштування дитини під опіку/ піклування – необхідно отримати згоду чи заперечення опікуна щодо її усиновлення).	На усиновлення дитини, над батьками якої встановлено опіку або піклування, потрібна письмова згода піклувальника батьків.	Якщо опікун або піклувальник не дав згоди на усиновлення дитини, така згода може бути надана органом опіки та піклування, якщо це відповідає інтересам дитини.
На усиновлення дитини, яка не має батьків і перебуває у закладі охорони здоров'я або навчальному закладі, потрібна письмова згода цього закладу ***СКУ ЦКУ***		

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ УСИНОВЛЕННЯ

З моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому – між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням.

Усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини.

Усиновлення надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов'язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків.

ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ УСИНОВЛЕННЯ

ОСОБА (кандидат в усиновлювачі/ усиновлювач) має право на таємницю:

- перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину;
- пошуку дитини для усиновлення;
- подання заяви про усиновлення та її розгляду;
- рішення суду про усиновлення.

ДИТИНА, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту її усиновлення.

УСИНОВЛЮВАЧ має право приховувати факт усиновлення від дитини, яка ним усиновлена, і вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ

ВАЖЛИВО!

Якщо для кандидатів, усиновлювачів і усиновлених дітей збереження таємниці усиновлення – це ПРАВО, то для посадових осіб, яким відома інформація усиновлення – ОБОВ'ЯЗОК забезпечити її нерозголошення, навіть якщо усиновлювачі і дитина не приховують цього.

Особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також інші особи, яким став відомий факт усиновлення, **ЗОБОВ'ЯЗАНІ НЕ РОЗГОЛОШУВАТИ ЇЇ**, зокрема**,** і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним.

Особи, які розголосили таємницю усиновлення, несуть **ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**, встановлену законом.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ за розголошення таємниці усиновлення та незаконні дії щодо усиновлення, передбачена статтями 168, 169 КК**.**

ВАЖЛИВО!

Якщо усиновлюється дитина, яка не досягла семи років, посадові особи під час встановлення її згоди на усиновлення зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення таємниці усиновлення від самої дитини.

Особа, яка була усиновлена, має право після досягнення нею чотирнадцяти років на одержання інформації щодо свого усиновлення.

Відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною справою чи кримінальним провадженням.

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ

Допомога при усиновленні дитини надається у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні дитини, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше 12 місяців з дня набрання законної сили рішення про усиновлення дитини (ст. 12.1- 12.3 ЗУ "Про державну допомогу сім'ям з дітьми").

Одноразова оплачувана відпустка одному з батьків у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю

56 календарних днів (70 календарних днів – при усиновленні двох і більше дітей), якщо заява про надання відпустки надійшла не пізніше трьох місяців з дня набрання законної сили рішення суду про усиновлення дитини (ст. 18.1 ЗУ "Про відпустки").

Щорічна додаткова відпустка – 10 календарних днів (17 днів – при усиновленні двох і більше дітей) (ст. 19 ЗУ "Про відпустки"*).*

Якщо усиновлена дитина не досягла трирічного віку, усиновлювач має право на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (ст. 18 ЗУ "Про відпустки").

НЕДІЙСНІСТЬ УСИНОВЛЕННЯ – це визнання судом усиновлення таким, що не відбулося**,** з моменту його (усиновлення) здійснення, через порушення встановлених законом вимог.

УВАГА! Неякісно підготовлені ССД документи щодо усиновлення дитини можуть призвести до визнання усиновлення недійсним.

Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо:

1. воно було проведене без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною;

2. усиновлювач не бажав настання прав та обов'язків, які виникають у результаті усиновлення (фіктивне усиновлення);

3. у разі відсутності згоди на усиновлення осіб, зазначених у ст. 220-222 СКУ (згода опікуна дитини, згода другого з подружжя, згода закладу);

4. якщо одним із подружжя усиновлена дитина другого з подружжя, усиновлення може бути визнане недійсним, якщо буде встановлено, що на момент усиновлення другий із подружжя не мав наміру продовжувати з ним шлюбні відносини.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ визнання усиновлення недійсним:

1. припиняються права та обов'язки, які виникли раніше і встановлені законом для усиновлювача, його родичів та усиновленої дитини;

2. відновлюються права та обов'язки між дитиною, її батьками та іншими родичами за походженням;

3. дитина, яка не досягла чотирнадцяти років, за бажанням батьків або інших родичів передається їм. У разі якщо передання дитини батькам або іншим родичам неможливе, вона передається на опікування органу опіки та піклування;

4. щодо дитини, яка досягла чотирнадцяти років, місце її подальшого проживання визначається за її згодою;

5. відновлюються прізвище, ім'я та по батькові дитини, які вона мала до усиновлення. За бажанням дитини вона має право надалі іменуватися прізвищем, ім'ям та по батькові, які вона одержала у зв'язку з усиновленням;

6. ВАЖЛИВО: суд може постановити рішення про стягнення аліментів на дитину з особи, яка була її усиновлювачем, на строк не більш як два роки, якщо дитина не має батьків, або батьки не мають змоги її утримувати, за умови, що усиновлювач може надавати матеріальну допомогу.

СКАСУВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ – це судова процедура, яка припиняє права та обов'язки між усиновлювачем і дитиною. Усиновлення вважається скасованим з часу набуття чинності рішення суду про скасування усиновлення. Рішення про скасування усиновлення може бути ухвалене до досягнення усиновленою дитиною повноліття.

Усиновлення може бути скасованим за рішенням суду, якщо:

1. воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання;

2. дитина має знижені пізнавальні функції: пам'ять, увагу, мислення та емоції, що призводить до порушення здатності орієнтуватися в навколишньому світі та до самообслуговування, страждає на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення;

3. між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СКАСУВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ:

1. припиняються права та обов'язки, які виникли раніше і встановлені законом для усиновлювача, його родичів та усиновленої дитини;

2. відновлюються права та обов'язки між дитиною, її батьками та іншими родичами за походженням;

3. дитина, яка не досягла чотирнадцяти років, за бажанням батьків або інших родичів передається їм; у разі якщо це неможливос- вона передається на опікування органу опіки та піклування;

4. дитина має право на збереження прізвища, імені та по батькові, які вона одержала у зв'язку з усиновленням. За бажанням дитини їй присвоюється прізвище, ім'я, по батькові, які вона мала до усиновлення.

ВАЖЛИВО!

У разі скасування усиновлення, якщо воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання **(на підставі п. 1 ст. 238 СКУ),** можливі такі правові наслідки:

- якщо дитина не передається батькам, за нею зберігається право на проживання у житловому приміщенні, в якому вона проживала після усиновлення;
- якщо дитина не передається батькам, суд може ухвалити рішення про стягнення аліментів на дитину з особи, яка була її усиновлювачем.

ПОЗБАВЛЕННЯ УСИНОВЛЮВАЧА БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ:

Якщо усиновлювач був записаний матір'ю, батьком усиновленої ним дитини, він може бути позбавлений батьківських прав якщо він:

1. не забрав дитину із закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляв щодо неї батьківського піклування;
2. ухиляється від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;
3. жорстоко поводиться з дитиною;
4. є хронічними алкоголіком або наркоманом;
5. вдається до будь-яких видів експлуатації дитини, примушує її до жебракування та бродяжництва;
6. засуджений за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

У разі позбавлення усиновлювача батьківських прав настають наслідки, встановлені статтею 166 СКУ.

У разі смерті усиновлювача, позбавленого батьківських прав, дитина одержує право на спадкування на загальних підставах.

Батьківські права усиновлювача, як і права біологічних батьків, можуть бути поновлені, згідно з положеннями ст. 169 СКУ.

ОБЛІК ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ПІДСТАВИ ДЛЯ УСИНОВЛЕННЯ (МІСЦЕВИЙ ОБЛІК)

ВЕДУТЬ ССД *(Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 р. №905 (зі змінами)).*

ВАЖЛИВО!

Усиновлення дитини, яка не перебуває на місцевому обліку у ССД, не допускається.

Якщо ССД не бере/не вчасно бере дитину на місцевий облік, вона тим самим порушує ПРАВО дитини бути усиновленою.

На місцевий облік беруться:

1. ДІТИ-СИРОТИ;

2. ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ (УВАГА! Не кожна дитина, яка має статус дитини, позбавленої батьківського піклування, має правові підстави для усиновлення);

3. ДІТИ, БАТЬКИ ЯКИХ ДАЛИ ЗГОДУ НА УСИНОВЛЕННЯ (УВАГА! крім дітей одного з подружжя, які усиновлюються другим з подружжя).

УВАГА!

Підставою для взяття дитини на облік з усиновлення є ДОКУМЕНТИ, **які підтверджують її право на усиновлення, а не рішення про надання статусу. Тому дитина береться на місцевий облік після отримання ССД документів щодо обох батьків.**

ДОКУМЕНТИ, які необхідно зібрати ССД для взяття дитини на місцевий облік:

1. **Для дитини-сироти:**

   - свідоцтва про смерть батьків або документа про їх смерть, виданого компетентним органом іноземної держави, за умови його легалізації в установленому законодавством порядку. **Для дитини, батьки якої:**

• позбавлені батьківських прав; • визнані безвісно відсутніми; • визнані недієздатними;	РІШЕННЯ СУДУ;
• оголошені померлими;	СВІДОЦТВА ПРО СМЕРТЬ батьків, виданого на підставі рішення суду;
• для підкинутої або знайденої дитини (батьки якої невідомі);	АКТ про підкинуту чи знайдену дитину + довідки або витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини, яка підтверджує, що запис про батьків дитини у Книзі реєстрації народжень проведено за рішенням органу опіки та піклування (відповідно до ч. 2 ст. 135 СКУ);

• яку залишили у пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я;	АКТ про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я + рішення ООП про реєстрацію народження дитини згідно із ч. 2 ст. 135 СКУ + довідки або витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини, яка підтверджує, що запис про батьків дитини у Книзі реєстрації народжень проведено за рішенням органу опіки та піклування АБО після досягнення дитиною двомісячного віку – письмова згода (без будь-яких умов) матері (батьків) на усиновлення, засвідчена нотаріусом в установленому порядку; АБО рішення суду про позбавлення матері (батьків) батьківських прав;
• яку відмовились забрати із пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я;	АКТ про дитину, яку батьки (матір або батько), інші родичі або законний представник відмовилися забрати з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я; + заяви батьків (або єдиного з них), інших родичів або законного представника про відмову забрати дитину з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров'я; + довідка або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини; + після досягнення дитиною двомісячного віку – письмової згоди (без будь-яких умов) матері (батьків) на усиновлення, засвідченої нотаріусом в установленому порядку; АБО рішення суду про позбавлення матері (батьків) батьківських прав;

• батьки якої дали згоду на усиновлення.	Письмова (без будь-яких умов) згода батьків (або єдиного з них) на усиновлення дитини, засвідчена нотаріусом. **УВАГА!** Ці діти не беруться на первинний облік дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, лише на місцевий облік, та створюється ЕОК в ЄІАС "Діти"!

ВАЖЛИВО!

• Якщо дитину виховувала одинка мати, до документів додається довідка або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини, яка підтверджує, що запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень проведено згідно з ч. 1 ст. 135 СКУ.

• Якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їх письмової згоди, додається письмова згода їх батьків, засвідчена нотаріусом. (ЗВЕРНІТЬ УВАГУ – законні представники такої згоди надати не можуть!)

• Якщо дитина, яка може бути усиновлена, перебуває під опікою (піклуванням), і опікун (піклувальник) дав згоду на її усиновлення, додається письмова згода опікуна (піклувальника).

• У разі коли батько чи мати дитини в установленому порядку визнані недієздатними, і над ними встановлено опіку, додається письмова згода опікуна на усиновлення дитини його підопічного.

• У разі ненадання такої згоди опікуном, або якщо опікун над недієздатними батьком чи матір'ю не призначений, така згода надається ООП (форма надання такої згоди не визначена).

ДІЇ ССД ЩОДО ВЗЯТТЯ ДИТИНИ НА ОБЛІК З УСИНОВЛЕННЯ (постанова 905)

1	2	3	4
Збір пакету документів, що підтверджують право дитини на усиновлення (п. 5-6).	Занесення даних про дитину до Книги обліку дітей, які можуть бути усиновлені (лише за наявності документів). ДАТА внесення інформації до Книги є датою взяття на місцевий облік дитини.	Внесення інформації до ЕОК дитини в ЄІАС "Діти". У ДЕНЬ взяття дитини на місцевий облік.	У разі коли протягом місяця після взяття дитини на місцевий облік ніхто з осіб, які перебувають на обліку кандидатів в усиновлювачі у ССД за місцем обліку дитини, не виявив бажання її усиновити, або не виявилося осіб, які бажають взяти під опіку чи піклування, ССД складає в ЄІАС "Діти" анкету дитини, яка може бути усиновлена.

СКЛАДАННЯ АНКЕТИ ДИТИНИ

Анкета складається у 3 примірниках (**ДОДАТОК** 17 Постанова №905).

ВАЖЛИВО!

Анкета складається ЧЕРЕЗ МІСЯЦЬ після взяття дитини на місцевий облік.

ПІДПИСУЮТЬ:

- начальник (заступник начальника) служби у справах дітей, який склав анкету;
- голова (заступник голови) виконавчого органу міської, сільської, селищної ради.

За наявності у дитини братів (сестер) – у правому верхньому куті першої сторінки анкети проставляється штамп "Має братів (сестер)".

До КОЖНОГО примірника анкети додаються:

- копія свідоцтва про народження дитини;
- копія рішення органу опіки та піклування про надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування;
- копії документів, що підтверджують право дитини на усиновлення (пункти 5 і 6 Постанови №905);
- висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини, складений за формою, згідно з додатком 2 (ВАЖЛИВО! Висновок має бути підписаний керівником ЗОЗ, щодо усіх захворювань мають бути проставлені шифри МКХ, підписи лікарів скріплені печаткою, зазначено відомості про відсутність або наявність інвалідності (із зазначенням захворювання, внаслідок якого встановлено інвалідність, та документа, який це підтверджує), у графі "Остаточний висновок" має бути зазначено інформацію про усі діагнози дитини, дати і види щеплень дитини, група здоров'я та відомості про потребу у медико-педагогічній, медико-соціальній корекції);
- витяг з історії розвитку дитини за формою, затвердженою МОЗ;
- фотокартка дитини із зображенням її на повний зріст розміром 9×13 сантиметрів (ВАЖЛИВО! Фото дитини – це інструмент першого знайомства з нею кандидатів, дитина на фото повинна бути охайно одягнена, мати відкрите обличчя, на фото не має бути видно оголених частин тіла, на фото не має бути вивісок, за якими можна ідентифікувати місце перебування дитини).

ДВА примірники анкети разом з документами передаються до ССД ОДА. Оригінали документів додаються до 1-го примірника

АНКЕТА не СКЛАДАЄТЬСЯ, якщо:

• виявилися громадяни, які бажають усиновити дитину, і ОТРИМАЛИ позитивний ВИСНОВОК виконавчого органу міської, сільської, селищної ради про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини (ЗВЕРНІТЬ УВАГУ – якщо висновок не видано, анкету потрібно складати);

• серед осіб, що перебувають на обліку потенційних опікунів та піклувальників, виявилася особа, яка бажає взяти її під опіку чи піклування, про що до виконавчого органу міської, сільської, селищної ради або суду нею ПОДАНО відповідну ЗАЯВУ та ДОКУМЕНТИ (ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Йдеться про подання заяви, а не про прийняття рішення ООП!)

ВАЖЛИВО!

Якщо протягом МІСЯЦЯ після отримання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини:

• кандидати в усиновлювачі не звернулися до суду із заявою про усиновлення дитини, або суд постановив рішення про відмову в усиновленні дитини;

• виконавчий орган міської, сільської, селищної ради або суд ухвалив рішення про відмову в установленні опіки чи піклування;

• складається ПОЯСНЕННЯ у двох примірниках за формою, затвердженою Мінсоцполітики (Наказ від 05.03.2012, №122), яке разом з двома примірниками анкети передається до ССД ОДА.

ПОНОВЛЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ДИТИНУ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ НА МІСЦЕВОМУ ОБЛІКУ

ВАЖЛИВО!

Постанова КМУ №905

1. **У разі зміни місця проживання (перебування), форми влаштування, статусу дитини.**

5 ДНІВ

• ССД за місцем проживання (перебування) НАДСИЛАЄ: ССД за місцевим обліком + додаються документи.

• ССД ОДА – лише повідомлення.

1 ДЕНЬ

• ССД за місцевим обліком вносить інформацію в ЄІАС "ДІТИ".

2. Після закінчення РІЧНОГО строку перебування дитини на місцевому обліку збирає уточнену інформацію про дитину.

3 РОБОЧІ ДНІ

- ССД за місцевим обліком вносить уточнену інформацію в ЄІАС "ДІТИ".

5 РОБОЧИХ ДНІВ

- ССД за місцевим обліком НАДСИЛАЄ ССД ОДА І ДЕРЖДІТИ висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини, відомості про місце її проживання (перебування) нову фотокартку дитини.

3. У ПОДАЛЬШОМУ висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини, відомості про місце її проживання (перебування) нова фотокартка дитини ОНОВЛЮЮТЬСЯ В ЄІАС "ДІТИ", ПОДАЮТЬСЯ ССД ОДА І ДЕРЖДІТИ: ЩОРІЧНО до досягнення дитиною 7-ми років, а також після досягнення 10 і 13 років; фото – додатково у 16 років.

ССД ЗНІМАЄ ДИТИНУ З МІСЦЕВОГО ОБЛІКУ У РАЗІ (п. 17 Постанова №905):

1. усиновлення;
2. поновлення батьківських прав батька, матері;
3. поновлення дієздатності батька, матері;
4. встановлення чи визнання батьківства;
5. встановлення опіки чи піклування, якщо відсутня згода опікуна чи піклувальника на усиновлення;
6. відкликання батьками згоди на усиновлення;
7. скасування рішень суду про позбавлення батьківських прав, визнання батьків недієздатними, безвісно відсутніми, оголошення батьків померлими;
8. набуття дитиною чи надання їй повної цивільної дієздатності;
9. досягнення повноліття;
10. смерті дитини;
11. анулювання анкети службою у справах дітей, яка її склала.

ВАЖЛИВО!

Протягом 3-х робочих днів після отримання ССД документів, які є підставою для такого зняття, інформація про зняття дитини з місцевого обліку заноситься до Книги обліку дітей, які можуть бути

усиновлені, та ЄІАС "Діти " протягом 5-ти робочих днів після зняття з місцевого обліку – надсилає повідомлення ССД ОДА.

АНКЕТИ ДІТЕЙ, знятих з місцевого обліку ЗБЕРІГАЮТЬСЯ У ССД до досягнення дитиною 18-ти років, після чого ЗНИЩУЮТЬСЯ *(Акт про знищення анкет – додаток 14 Постанова №905)*

ПОНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ НА МІСЦЕВОМУ ОБЛІКУ

ПІДСТАВИ:

1. визнання усиновлення недійсним (рішення суду);
2. скасування усиновлення (рішення суду);
3. позбавлення усиновлювача батьківських прав (рішення суду);
4. припинення опіки, піклування або звільнення опікуна, піклувальника від виконання повноважень (рішення ООП або суду);
5. надання опікуном, піклувальником згоди на усиновлення дитини (письмова заява);
6. смерті опікуна, піклувальника (свідоцтво про смерть).

ПОНОВЛЕННЯ дитини на місцевому обліку здійснюється з ДАТИ НАСТАННЯ зазначених обставин.

Підставою для ПОНОВЛЕННЯ дитини на місцевому обліку є записи про взяття та зняття дитини з обліку у Книзі обліку дітей, які можуть бути усиновлені.

До строку перебування дитини на місцевому обліку ВКЛЮЧАЄТЬСЯ ЧАС, протягом якого дитина перебувала на обліку до її поновлення.

НАПРИКЛАД:

- дитина перебувала на місцевому обліку 12 днів, була знята. Після поновлення вона буде перебувати на місцевому обліку 18 днів, після чого має бути складена Анкета;
- дитина перебувала на місцевому обліку місяць і більше, була знята. Після поновлення на місцевому обліку Анкета складається негайно.

Облік кандидатів в усиновлювачі ВЕДУТЬ ССД

ВАЖЛИВО!

Особи, які бажають усиновити дитину, мають право отримати консультацію щодо процедури усиновлення.

Таку консультацію має надати працівник/ця ССД.

НЕ МОЖУТЬ бути усиновлювачами особи, які (ст. 212 СКУ):

- обмежені у дієздатності;
- визнані недієздатними;
- позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини;
- мають психічні розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин, наявність яких встановлено на підставах, передбачених Законом "Про психіатричну допомогу" та іншими законами України у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;
- зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами;
- не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу);
- мають захворювання, розлади або стани, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров’я, які встановлені за результатами медичного огляду, проведеного у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;
- є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини;
- були засуджені за злочини:
    - проти основ національної безпеки України (ст.109-114 ККУ);
    - проти життя і здоров'я особи (ст. 115 - 145 ККУ);
    - проти волі, честі та гідності особи (ст. 146-151.2 ККУ);
    - проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (ст. 152-156.1 ККУ);
    - проти громадської безпеки (ст. 255-270.2 ККУ);
    - проти громадського порядку та моральності (ст. 293-304 ККУ);
    - у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305-327 ККУ);
    - проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. 436-447 ККУ);
    - за злочини, передбачені ст. 164, 166, 167, 169, 181, 187 ККУ;
    - мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень;

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Обмеження щодо судимості стосується 8 розділів в цілому та 6 окремих статей ККУ - судимі за цими статтями особи НІКОЛИ не зможуть прийняти на виховання дитину; особи судимі за іншими статтями ККУ, не можуть прийняти на виховання дитину лише доки мають непогашену чи не зняту судимість).

- за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду;
- є особами без громадянства;
- перебувають у шлюбі з особою, яка згідно з пункиами 3-6, 8 і 10 цієї статті не може бути усиновлювачем;
- вчинили домашнє насильство, насильство за ознакою статі, та до них було застосовано адміністративне стягнення за його вчинення;
- є громадянами держави-агресора та/або держави, щодо якої Україною застосовано секторальні санкції;
- перебувають у шлюбі з громадянином держави-агресора та/або держави, щодо якої Україною застосовано секторальні санкції;
- не можуть бути усиновлювачами інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

ВАЖЛИВО!

Зазначені обмеження поширюються також на усиновлення одним з подружжя дитини іншого з подружжя.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! У пакеті документів, що подають кандидати, не передбачено довідок, що підтверджують ВСІ обставини, зазначені у ст. 212 СКУ, тому інформацію варто у доступних реєстрах.

Наприклад, особи, які позбавлені батьківських прав, якщо ці права не було поновлено, не можуть приймати на виховання дітей, оскільки у переліку документів не зазначено довідок, які б підтверджували ці обставини, варто перевіряти цю інформацію у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

ДОКУМЕНТИ, які кандидати в усиновлювачі подають ССД за місцем свого проживання (п. 22 Постанови №905):

1. заява: спільна заява подружжя АБО згода другого з подружжя на усиновлення дитини (у разі усиновлення одним із подружжя), справжність підпису на якій засвідчено нотаріально. У заяві зазначається адреса проживання заявника (за наявності кількох місць проживання - адреса кожного з них), дані паспорта громадянина України, номер телефону та адреса електронної пошти. У разі коли один із подружжя не може особисто з'явитися до служби у справах дітей для написання заяви, його заяву, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, може подати дружина (чоловік).

Заява вважається поданою, якщо до неї ДОДАНО всі документи:

2. копія документу, що посвідчує особу;

3. копія РНОКПП;

4. довідка про заробітну плату за останніх шість місяців АБО відомості з ДРФО - платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків АБО довідка про подану декларацію про майновий стан і доходи за попередній календарний рік:

ВАЖЛИВО! Може подавати один з подружжя (рівень доходу має обчислюватись – один прожитковий мінімум кожного члена сім'ї + діти, яких планують усиновити);

5. копія документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);

6. документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням;

7. копія свідоцтва про шлюб або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб (для осіб, які перебувають у шлюбі);

8. медичний висновок за формою, згідно з додатком до Порядку медичного огляду осіб, які виявили бажання усиновити дитину, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. №1261 для кожного з подружжя (незалежно від того, чи усиновлює один з подружжя).

ВАЖЛИВО!

Видані до набрання чинності цією постановою висновки про стан здоров'я особи за формою, згідно з додатком 3 до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. №905, дійсні протягом 12 місяців з дати їх видачі.

УВАГА!

Чинний перелік захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем, затверджений наказом МОЗ від 20.08.2008 №479, найближчим часом має бути оновлений!

9. Довідку про наявність чи відсутність судимості, видану територіальним центром з надання сервісних послуг МВС.

УВАГА!

Довідки подаються щодо ОБОХ з подружжя. Необхідно попередити заявників, що у разі зміни ними прізвища, довідки потрібно подавати по усіх прізвищах.

10. Лист територіального органу Національної поліції про відсутність чи наявність фактів вчинення особою домашнього насильства або насильства за ознакою статі, що підтверджує/спростовує застосування до неї адміністративного стягнення за відповідною статтею КупАП (для **ОБОХ** з подружжя).

НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ витребування не передбачених переліком документів.

Під час прийому документів у **КАНДИДАТІВ** в усиновлювачі працівник/ця ССД ЗАСВІДЧУЄ КОПІЇ паспорту/паспортів, ІПН, документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності), свідоцтва про шлюб та документів, що підтверджують право власності/право користування житлом.

Під час приймання документів у паперовій формі **КАНДИДАТАМ** в усиновлювачі роз'яснюються порядок та умови усиновлення, права і обов'язки кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правові наслідки усиновлення, порядок здійснення нагляду за умовами проживання і виховання усиновленої дитини як на території України, так і за її межами, про що складається АКТ, у двох примірниках, один з яких у разі виїзду усиновленої дитини за межі України надсилається до МЗС *(форма акту затверджена наказом Мінсоцполітики від 05.03.2012 №122).*

Якщо документи, що додаються до заяви, подані кандидатами не в повному обсязі - ССД інформує заявників про необхідність їх подання.

УВАГА!

Особи, які бажають усиновити дитину другого з подружжя, на облік як кандидати в усиновлювачі НЕ СТАВЛЯТЬСЯ, інформація в ЄІАС "Діти" не вноситься.

ВАЖЛИВО!

Під час особистого прийому кандидатів (або під час відвідання сім'ї, якщо кандидати подавали документи через застосунок ДІЯ) працівник/ця ССД повинен встановити мотиви кандидатів в усиновлювачі.

Встановлення мотивів кандидата — це не формальність, а обов'язковий інструмент захисту прав дитини. Воно допомагає зрозуміти:

- навіщо кандидати хочуть усиновити;
- чи є їхнє бажання усвідомленим, стабільним і зрілим;
- чи готові вони забезпечити дитині любов, прийняття та довготривалу сімейну підтримку.

Чому важливо з'ясувати мотиви кандидатів в усиновлювачі?

1. Для забезпечення найкращих інтересів дитини.

Усиновлення — це не спосіб вирішити потреби дорослих, а, насамперед, створення безпечного, люблячого та стабільного середовища для дитини. Правильно встановлені мотиви дадуть змогу

переконатися, що головною ціллю кандидатів є піклування про дитину, а не задоволення власних амбіцій, емоційних чи соціальних потреб.

2. Щоб виявити ризики та небезпечні мотиви.

Під час бесіди можна виявити мотиви, які можуть становити ризик для дитини:

- бажання "врятувати» дитину, не усвідомлюючи реальних потреб і труднощів;
- спроба зберегти шлюб або компенсувати втрату;
- прагнення отримати соціальні бонуси, статус чи схвалення;
- тиск з боку рідних або оточення;

- небажання виховувати дитину з особливими потребами, але відсутність розуміння цього на старті.

Вчасне виявлення таких мотивів допомагає уникнути помилкового підбору сім'ї і можливого вторинного сирітства.

3. **Для оцінки готовності та ресурсності.**

Мотиви часто пов'язані з рівнем усвідомленості та внутрішньої готовності кандидата:

- чи є розуміння специфіки дітей, які підлягають усиновленню;
- чи готові вони проходити адаптаційний період, працювати зі складною поведінкою;
- чи є реалістичні очікування від майбутнього батьківства.

Правдиве розкриття мотивів показує, наскільки кандидати готові до довготривалої відповідальності.

4. **Щоб допомогти кандидатам усвідомити власні очікування та потреби.**

Іноді кандидати не до кінця розуміють власні мотиви. Професійні бесіди дають змогу:

- проговорити страхи, сумніви, переживання;
- уточнити очікування від майбутньої дитини;
- зрозуміти, що необхідно змінити або опрацювати до приходу дитини в сім'ю.

Це підтримує емоційну стабільність та зрілість майбутніх батьків.

5. **Для формування індивідуальних рекомендацій та підтримки.**

Коли мотиви зрозумілі, спеціаліст/ка може:

- підготувати сім'ю до можливих труднощів;
- попередити нереалістичні очікування.

6. **Щоб запобігти маніпуляціям і розчаруванню.**

Якщо кандидати не усвідомлюють власних мотивів або приховують їх, можуть виникнути ситуації, коли:

- дитина не відповідає їхнім очікуванням;
- дорослі не готові працювати з її травмами;
- у сім'ї виникає відторгнення чи емоційне вигорання.

Ретельне вивчення мотивів допомагає уникнути таких ситуацій.

ВАЖЛИВО!

Ведення обліку іноземців, які перебувають у шлюбі з громадянами України і постійно проживають на території України, що підтверджується посвідкою на постійне проживання в Україні, виданою територіальними органами чи підрозділами ДМС, та усиновлення ними дитини здійснюється в порядку, встановленому для громадян України, які проживають на території України.

Для перевірки іноземців, які перебувають у шлюбі з громадянами України і постійно проживають на території України, на предмет наявності або відсутності інформації компрометуючого характеру в правоохоронних органах держави, громадянами якої є іноземці, та держави, на території якої вони проживають, і Генеральному секретаріаті Інтерполу ССД протягом п'яти робочих днів від дня отримання заяви та пакету документів від кандидатів в усиновлювачі надсилає повідомлення до Державної служби у справах дітей.

До повідомлення додаються:

- копія паспорта іноземця з перекладом українською мовою;
- засвідчена нотаріально письмова згода заявника на отримання інформації про нього в Генеральному секретаріаті Інтерполу та правоохоронних органах держави, громадянином якої є іноземець, та держави, на території якої він проживає.

Державна служба у справах дітей протягом десяти робочих днів після надходження повідомлення надсилає запит до Національної поліції.

Національна поліція проводить перевірку заявників в установленому порядку та надсилає відповідь по суті запиту ССД, яка розглядає питання про взяття заявників на облік кандидатів в усиновлювачі.

Питання про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі та підготовка висновку про можливість подружжя бути усиновлювачами, один з якого є іноземцем, розглядається ССД протягом п'яти робочих днів після отримання від Національної поліції результатів перевірки заявників.

Оригінал повідомлення долучається ССД до справи заявників, а його копія видається заявникам для подання до суду. Строк дії повідомлення - один рік з дня його видачі Національним центральним бюро Інтерполу.

УВАГА!

Облік громадян України, які постійно проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину, що проживає в Україні, здійснює виключно Державна служба у справах дітей.

На час дії воєнного стану усиновлення дітей, які проживають в Україні, такими особами не проводиться, крім випадків, коли вони є родичами дитини.

НА ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:

- строк дії документів усиновлювачів – 18 місяців;
- строк дії довідки про продовження терміну дії висновку – 18 місяців.

Заявники НЕ БЕРУТЬСЯ на облік кандидатів в усиновлювачі, у разі коли:

- вони вже перебувають на обліку кандидатів в усиновлювачі в одній із служб у справах дітей;
- подані документи не відповідають визначеним вимогам;
- у поданих документах є виправлення або дописки, не завірені в установленому порядку;
- заявники (один з них) не можуть бути усиновлювачами з підстав, зазначених у статті 212 СК України;
- різниця у віці між дитиною, яку бажають усиновити, та заявниками становить менш як 15 років;
- сума сукупного доходу на кожного члена сім'ї з урахуванням дітей, які усиновлюються, менша, ніж установлений законодавством прожитковий мінімум;
- житлове приміщення заявників перебуває в незадовільному санітарно-гігієнічному стані;
- у житловому приміщенні заявників неможливо влаштувати місце для занять і окреме спальне місце для дитини;
- під час обстеження житлово-побутових умов заявників та бесіди з ними, або у процесі вивчення їх документів, виявлено обставини чи умови, які можуть мати негативні наслідки для виховання і розвитку дитини;
- вони відмовилися від підписання Акту про про ознайомлення заявників з порядком та умовами усиновлення;
- заявники, крім родичів дитини, її опікуна, піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, відмовилися пройти або не пройшли підготовку з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що підтверджується довідкою.

Про відмову у взятті на облік кандидатів в усиновлювачі заявникам ССД надає обґрунтовану відповідь у **ПИСЬМОВІЙ** формі протягом десяти робочих днів після надходження заяви та документів та повного пакету документів.

УСИНОВЛЕННЯ – РОЗГЛЯД ДОКУМЕНТІВ КАНДИДАТІВ (послідовність дій ССД)

(У випадку коли кандидати не є родичами дитини, опікунами/піклувальниками, прийомними батьками чи батьками-вихователями)

Подання документів кандидатами особисто або через ДІЮ п. 22, 22.2, 23, 27, 28 Постанова №905.

1	2	3	4	5
5 ДНІВ перевіряє документи на відповідність законодавству	Про результати інформує заявника в електронній формі з одночасним повідомленням телефоном	Перевіряє умови проживання, складає акт**	Під час обстеження проводить бесіду з кандидатами, встановлює мотиви, ставлення до виховання дітей	Подає до обласного ЦСС електронний запит щодо проходження навчання

*** якщо було подання заяви через ДІЮ, під час обстеження умов проживання ССД отримує оригінали документів*

6	7	8	9	10
3 РОБОЧІ ДНІ обласний ЦСС повідомляє ССД про найближчі дати навчання	ССД повідомляє заявників та видає у електронній чи паперовій формі направлення на навчання – хто/де/коли проводить	Після отримання довідки ЦСС та рекомендації за результатами навчання готує висновок про можливість бути усиновлювачами	Протягом 5 робочих днів готує висновок про можливість бути усиновлювачами, Висновок та пакет документів – прошиваються, пронумеровуються та скріплюються печаткою	Реєструє осіб у Книзі обліку – додаток 4 постанова №905 та вносить відомості до єдиного банку даних, повідомляє заявників, видає документи, формує особову справу

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ВИСНОВКУ ПРО МОЖЛИВІСТЬ БУТИ УСИНОВЛЮВАЧАМИ *(наказ Мінсоцполітики від 05.03.2012 №122)*

Висновок про можливість бути усиновлювачами осіб, які бажають усиновити дитину, повинен містити:

1. дату та мету звернення заявників до служби у справах дітей;
2. прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані та місце проживання осіб, які бажають усиновити дитину;
3. вік, стать дитини, яку хотіли б усиновити заявники;
4. біографічні дані осіб, які бажають усиновити дитину;
5. відомості про перебування у шлюбі, наявність або відсутність судимості, стан здоров'я кожного із заявників, матеріальне та фінансове забезпечення сім'ї;
6. мотиви усиновлення та ставлення до виховання дітей;
7. наявність власних дітей та їхнє ставлення до усиновлення або інших членів сім`ї, які проживають спільно із заявниками;

8. умови проживання сім'ї;

9. обізнаність із правами та обов'язками кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення;

10. дату взяття заявників на облік кандидатів в усиновлювачі та номер обліку;

11. заключні положення.

ВАЖЛИВО!

ПАКЕТ документів усиновлювачів, який видається їм на руки (оригінали) – прошивається, пронумеровується, скріплюється печаткою та завіряється підписом начальника ССД. Обов'язково зазначається служба у справах дітей, в якій вони перебувають на обліку, та обліковий номер.

ВИСНОВОК про можливість бути усиновлювачами оформляється на бланку ССД, прошивається окремо – пронумеровується, прошнуровується, підписується начальником ССД, засвідчується печаткою.

ССД формує **ОСОБОВУ СПРАВУ** кандидатів в усиновлювачі *(п. 28 Постанова №866).*

Після зняття з обліку кандидатів в усиновлювачі до їх особової справи додається копія рішення суду про усиновлення дитини чи інший документ, на підставі якого проведено зняття з обліку.

Після усиновлення дитини особова справа кандидатів в усиновлювачі зберігається ССД за місцем обліку кандидатів до досягнення усиновленою дитиною **18 років**, після чого знищується, про що складається **АКТ** *(форма-додаток 15 Постанова №905).*

У разі зняття кандидатів з інших підстав – їх особова справа зберігається службою у справах дітей за місцем обліку кандидатів в усиновлювачі протягом року, після чого знищується, про що складається **АКТ** (форма-додаток 15 Постанова №905).

Якщо протягом дії висновку про можливість бути усиновлювачами закінчився строк дії:

- висновків про стан здоров'я;
- довідок про доходи;
- довідок про відсутність судимості;
- документів, що підтверджують право власності/користування житлом.

КАНДИДАТИ в усиновлювачі поновлюють їх і протягом п'яти робочих днів з дати поновлення документів подають їх оригінали та копії до ССД за місцем обліку. Оригінали документів дошиваються до пакету документів та повертаються кандидатам в усиновлювачі, а поновлена інформація щодо них вноситься до ЄІАС "Діти".

ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ДІЇ ВИСНОВКУ ПРО МОЖЛИВІСТЬ БУТИ УСИНОВЛЮВАЧАМИ

Якщо протягом строку дії висновку про можливість бути усиновлювачами кандидати в усиновлювачі не здійснили усиновлення, вони можуть звернутися до ССД за місцем взяття їх на облік із заявою про продовження строку дії зазначеного висновку. Заява подається кандидатами в усиновлювачі не пізніше ніж за **10 робочих днів** до закінчення одного року з дати видачі висновку. До заяви додаються документи, зазначені у пункті 22 Постанови №905.

ССД:

- перевіряє подані документи;
- складає акт обстеження житлово-побутових умов заявників;
- готує довідку про продовження строку дії висновку про можливість бути усиновлювачами (форма форма – наказ Мінсоцполітики 05.03.2012 №122) /або в разі виявлення обставин, що унеможливлюють усиновлення, письмово повідомляє заявникам про відмову у продовженні зазначеного строк);
- наказ Мінсоцполітики 05.03.2012 №122) /або в разі виявлення обставин, що унеможливлюють усиновлення, письмово повідомляє заявникам про відмову у продовженні зазначеного строку;
- документи, подані кандидатами в усиновлювачі, пронумеровані, прошнуровані, скріплені печаткою та завірені підписом начальника ССД, повертаються заявникам.

ВАЖЛИВО!

Строк дії висновку про можливість бути усиновлювачами продовжується не пізніше ніж за п'ять робочих днів до закінчення строку його дії.

ДОВІДКА про продовження строку дії висновку про можливість бути усиновлювачами або повідомлення про відмову у продовженні зазначеного строку оформляється на бланку служби у справах дітей, підписується її керівником та засвідчується печаткою.

Кандидати в усиновлювачі ЗНІМАЮТЬСЯ з обліку в разі:

- усиновлення дитини;
- закінчення строку дії висновку про можливість бути усиновлювачем, якщо такі кандидати не звернулися із заявою про продовження строку його дії;
- відмова кандидатів в усиновлювачі від усиновлення дитини, яку було передано їм під опіку, піклування з подальшим усиновленням;
- подання кандидатами в усиновлювачі заяви про зняття з обліку;

- з'ясування або виникнення обставин, що унеможливлюють усиновлення;
- закінчення строку дії документів, якщо вони не поновлені протягом двомісячного строку.

ССД повідомляє кандидатам в усиновлювачі про зняття їх з обліку в паперовій або електронній формі.

Інформація про зняття кандидатів в усиновлювачі з обліку вноситься до Книги обліку кандидатів в усиновлювачі та ЄІАС "Діти"

ІНФОРМУВАННЯ КАНДИДАТІВ В УСИНОВЛЮВАЧІ ПРО ДІТЕЙ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ УСИНОВЛЕНІ

ВАЖЛИВО!

ССД ТГ працює ЛИШЕ з кандидатами, які перебувають у неї НА ОБЛІКУ.

Кандидати МАЮТЬ право звернутись щодо ознайомлення з інформацією про дітей до ССД ОДА будь-якої області чи до ДЕРЖДІТИ.

На офіційних веб-сайтах громад можна розміщувати ТАКУ інформацію про дітей:

- фото;
- вік;
- ім'я;
- форма влаштування (без зазначення місця влаштування);
- особливі потреби;
- контактні дані ССД.

1. Після взяття на облік кандидатів в усиновлювачі, під час видачі їм висновку про можливість бути усиновлювачами та пакету документів, ССД ТГ ознайомлює їх з інформацією про дітей, які перебувають на місцевому обліку, з урахуванням рекомендацій, зазначених у висновку про можливість бути усиновлювачами, під час їх ОСОБИСТОГО прийому.

2. Протягом строку перебування на обліку кандидатів в усиновлювачі ССД ТГ ПОСТІЙНО працює з ними щодо ознайомлення їх з інформацією про дітей, які можуть бути усиновлені і перебувають на місцевому обліку.

Інформація про надання повідомлення кандидатам про дитину, взяту на місцевий облік та про ознайомлення кандидатів з інформацією про дитину під час особистого прийому фіксується у Книзі обліку кандидатів в усиновлювачі – громадян України, яким надано інформацію про дітей, які можуть бути усиновлені *(*додаток *16* Постанови *№905)* та відображається у ЄІАС "Діти".

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ДИТИНУ, ВЗЯТУ НА МІСЦЕВИЙ ОБЛІК *(п. 49 Постанова КМУ №905)*

ПІСЛЯ ВЗЯТТЯ ДИТИНИ на місцевий облік, **ОДНОЧАСНО УСІМ** кандидатам в усиновлювачі, які перебувають на обліку у ССД, надсилається повідомлення на електронну пошту, також кандидати повідомляються у телефонному режимі. Повідомлення має містити інформацію про терміни надання відповіді та умови щодо особистого ознайомлення з інформацією про дитину.

2 РОБОЧИХ ДНІ:

- кандидати повідомляють про згоду/відмову щодо особистого ознайомлення з інформацією про дитину;
- якщо згода не надійшла – вважається, що кандидати відмовились від ознайомлення;
- ССД формує перелік кандидатів, які дали згоду щодо особистого ознайомлення з інформацією про дитину відповідно до черговості взяття на облік, вносить відомості про повідомлення і результат відповіді у ЄІАС "Діти".

ССД надсилає електронною поштою запрошення першим за датою обліку кандидатам у списку на особистий прийом для особистого ознайомлення з інформацією про дитину.

Кандидати мають особисто прибути до ССД упродовж **5 КАЛЕНДАРНИХ ДНІВ.**

- Якщо кандидати не з'явились у ССД для особистого ознайомлення з інформацією про дитину, вважається що вони відмовились від ознайомлення з інформацією про дитину.
- Якщо кандидати відмовились від отримання направлення для особистого знайомства та встановлення контакту з дитиною – ССД надсилає в установленому порядку запрошення наступним кандидатам з переліку.

ВАЖЛИВО!

У РАЗІ ОСОБИСТОГО ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ДИТИНУ У ССД, ПОТРІБНА ПРИСУТНІСТЬ ОБОХ З ПОДРУЖЖЯ (якщо усиновлює подружжя).

Надання інформації третім особам ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ КАНДИДАТІВ З ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ДИТИНУ

ССД ЗОБОВ'ЯЗАНА надавати кандитатам ПОВНУ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ДИТИНУ:

- ім'я, вік, стать;
- фото;

- правові підстави для усиновлення;
- стан здоров'я – згідно з висновками про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини;
- форма влаштування дитини (без зазначення назви та адреси закладу, в якому перебуває дитина, ПІБ, адреси проживання сім'ї);
- відомості про наявність або відсутність братів, сестер, їх вік та форма влаштування.

НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ надання кандидатам в усиновлювачі недостовірної інформації про дитину, ненадання інформації, приховування інформації про об'єктивний стан здоров'я дитини.

ВАЖЛИВО!

Кандидатам в усиновлювачі може бути надана інформація лише про дитину/дітей, які відповідають рекомендаціям, у Висновку про можливість бути усиновлювачем (вік, кількість, стан здоров'я тощо).

Якщо у висновку не встановлено рекомендації щодо віку та кількості дітей, кандидати в усиновлювачі ознайомлюються з інформацією про ВСІХ дітей, які перебувають на обліку у ССД.

Кандидатам в усиновлювачі НЕ НАДАЄТЬСЯ інформація про дітей щодо яких:

- до ССД подано заяву від осіб, у сім'ї яких виховується дитина, родичів дитини про бажання усиновити дитину та підготовку ними документів для взяття на облік кандидатів в усиновлювачі;
- судом розглядається заява громадян щодо поновлення їх у батьківських правах, встановлення або визнання батьківства, скасування рішення про визнання особи недієздатною, безвісно відсутньою, усиновлення дитини, встановлення опіки або піклування;
- ССД розглядає заяву кандидатів в усиновлювачі про надання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини;
- ООП розглядається заява родичів дитини про призначення їх опікунами чи піклувальниками.

НАПРАВЛЕННЯ НА ЗНАЙОМСТВО З ДИТИНОЮ

За результатами **ОСОБИСТОГО** ознайомлення з інформацією про дитину/дітей, у разі згоди кандидатів особисто познайомитись із дитиною, ССД:

- вносить відомості у Книгу обліку кандидатів в усиновлювачі – громадян України, яким надано інформацію про дітей;
- вносить відомості у ЄІАС "Діти";
- видає направлення на знайомство з дитиною.

НАПРАВЛЕННЯ

- видається кандидатам в усиновлювачі під розписку;
- видається до ССД за місцем перебування дитини;
- якщо кандидати і дитина на обліку в одній ССД – направлення видається до керівника закладу, чи сім'ї, де перебуває дитина.

Забороняється видача направлення на 2 і більше дітей, якщо вони не є братами/ сестрами.

ВАЖЛИВО!

Якщо дитину всиновлюють прийомні батьки, батьки- вихователі, опікун, піклувальник, в сім'ї яких виховується дитина, або родичі дитини, направлення для знайомства з дитиною не видається.

СТРОК ДІЇ НАПРАВЛЕННЯ

10 робочих днів від дати видачі. У разі потреби, строк дії направлення може бути продовжений ССД, яка його видала, але не більш як на 10 робочих днів.

НАПРАВЛЕННЯ ДЛЯ ЗНАЙОМСТВА З ДИТИНОЮ НАСТУПНИМ КАНДИДАТАМ:

- не допускається одночасна видача направлень кандидатам на одну і ту ж дитину;
- видається, якщо попередні кандидати, які отримали направлення, відмовились від усиновлення дитини.

ВАЖЛИВО!

Якщо ССД ТГ поставила на місцевий облік дитину, а кандидатів в усиновлювачі в ТГ немає, або кандидати відмовились від особистого знайомства з дитиною, повідомлення про таку дитину подається у письмовій або електронній формі ССД ОДА для ознайомлення кандидатів на обласному рівні.

ССД ОДА направляє кандидатів до ССД, що подала повідомлення.

ЯКЩО ДИТИНА, з якою виявили бажання особисто познайомитись кандидати в усиновлювачі, влаштована В ПС/ДБСТ, виховується у сім'ї опікуна/піклувальника, проживає (перебуває) у сім'ї інших осіб:

- ССД за місцем звернення кандидатів необхідно повідомити кандидатів в усиновлювачі про першочергове право на усиновлення дитини особами, в чиїй сім'ї вона виховується;
- ССД за місцем звернення кандидатів інформує рекомендованим листом з одночасним інформуванням за допомогою телефонного зв'язку та електронною поштою про це ССД за місцем проживання дитини (якщо дитина і сім'я проживають у одній громаді – повідомлення не надсилається);

• ССД за місцем проживання дитини у день звернення кандидатів в усиновлювачі надсилає рекомендованим листом (з одночасним інформуванням за допомогою телефонного зв'язку та електронною поштою) прийомним батькам/батькам-вихователям, опікуну/піклувальнику, особі, у сім'ї якої проживає/перебуває дитина, повідомлення про бажання кандидатів в усиновлювачі познайомитись із дитиною та про їх першочергове право на усиновлення дитини і про те, що строк прийняття ними рішення щодо усиновлення дитини становить п'ять календарних днів. (Одночасно повідомити їх на електронну адресу та телефоном);

• якщо протягом п'яти календарних днів ССД за місцем проживання дитини не отримано заяви від опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів чи інших осіб, в сім'ї яких проживає (перебуває) дитина, про бажання усиновити дитину, вважається що вони відмовились від усиновлення дитини;

• якщо відповіді в установлений строк не отримано, або від опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів чи інших осіб, в сім'ї яких проживає (перебуває) дитина, отримано відмову щодо усиновлення дитини, ССД за місцем проживання дитини інформує про це ССД за місцем звернення кандидатів;

• ССД за місцем звернення кандидатів не пізніше ніж на наступний робочий день видає кандидатам в усиновлювачі направлення для знайомства з дитиною.

Якщо від опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів чи інших осіб, в сім'ї яких проживає (перебуває) дитина, ОТРИМАНО заяву про бажання усиновити дитину: такі особи у двомісячний строк подають ССД за місцем проживання дитини пакет документів, встановлений для кандидатів в усиновлювачі.

Інформація щодо заяви про бажання усиновити дитину такими особами невідкладно вноситься в ЄІАС "Діти" ССД, яка отримала цю заяву.

ВАЖЛИВО!

Якщо протягом 2 місяців до ССД за місцем проживання дитини не подано документів із заявою про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі таких осіб, вважається, що вони відмовилися від усиновлення.

У такому випадку ССД продовжує роботу щодо ознайомлення кандидатів в усиновлювачі, згідно з черговістю перебування на обліку, з інформацією про дитину.

ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТАКТУ З ДИТИНОЮ *(Постанова КМУ №905)*

ВАЖЛИВО!

ПІД ЧАС ОСОБИСТОГО ЗНАЙОМСТВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТАКТУ З ДИТИНОЮ, ПОТРІБНА ПРИСУТНІСТЬ ОБОХ З ПОДРУЖЖЯ (якщо усиновлює подружжя).

Під час першої зустрічі кандидатів в усиновлювачі з дитиною, обов'язкова присутність ССД, до якої видано направлення.

Кандидати в усиновлювачі мають право щодня протягом строку дії направлення відвідувати дитину.

Представники закладу чи опікуни/піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі чи інші особи, в сім'ї яких проживає (перебуває) дитина, зобов'язані ознайомити кандидатів в усиновлювачі з документами, які містяться в особовій справі дитини, медичною карткою дитини, надати кандидатам в усиновлювачі інформацію про історію життя дитини, особливості її розвитку, поведінки, здібності, риси характеру, рекомендації щодо форм і методів спілкування з дитиною, догляду за нею після усиновлення, а також сприяти встановленню контакту між дитиною та кандидатами в усиновлювачі.

ВАЖЛИВО!

ССД повинні врахувати під час організації встановлення контакту між кандидатами в усиновлювачі та дитиною необхідність створення комфортного середовища та забезпечення психологічної безпеки дитини під час цього процесу. Кожне встановлення контакту буде дуже індивідуальним і залежатиме від віку дитини, рівня її розвитку, готовності кандидатів і т. д.

Перед безпосереднім відвідуванням дитини кандидатами та у процесі знайомства працівнику/ці ССД необхідно:

- провести попередню роботу з потенційними усиновлювачами: обговорення мотивів, очікувань, можливих труднощів, першочергових заходів щодо задоволення потреб дитини, можливості підтримання її зв'язків з біологічними батьками, іншими важливими для дітей особами, якщо це не суперечить найкращим інтересам дитини;
- забезпечити підготовку дитини до знайомства у доступній формі з поясненням, хто такі усиновлювачі, та чому вони хочуть зустрітися;
- створити емоційно безпечну атмосферу для дитини під час знайомства, забезпечення підтримки та можливості висловити власні почуття;
- організувати зустріч у знайомому для дитини місці. НЕ РЕКОМЕНДОВАНО запрошувати кандидатів і дитину до кабінету ССД, у місце, де дитина ніколи не була тощо;
- перше знайомство має бути коротким, спокійним і без тиску на дитину. НЕ РЕКОМЕНДУЄТЬСЯ вимагати від дитини рішення про бажання проживати у новій сім'ї у перше знайомство. Якщо дитина усвідомлює факт знайомства, можна запитати у неї чи згідна вона на подальші зустрічі з кандидатами. Ні в якому разі не можна називати кандидатів "мамою і татом" під час процесу встановлення контакту з дитиною;
- спеціаліст/ка ССД має бути присутній під час знайомства для підтримки, але не він не може активно втручатись у процес спілкування. Варто бути уважним до невербальних проявів дитини (міміка, жести, поза, інтонація, зоровий контакт тощо);
- після знайомства спеціалісту/ці ССД варто провести окреме обговорення з дитиною її почуттів, вражень, бажань. За результатами можна надати зворотний зв'язок кандидатам в усиновлювачі та допомогти спланувати подальші кроки.

ВАЖЛИВО!

Якщо після знайомства та спілкування з кандидатами дитина відмовляється від подальших зустрічей, не можна примушувати її до контакту, залякувати чи тиснути на неї.

Поступове встановлення взаємодії між кандидатами в усиновлювачі та дитиною будуть відбуватись у наступні зустрічі.

- Вони можуть включати спільну діяльність кандидатів та дитини (ігри, прогулянки, творчі заняття). Важливо дотримуватися комфортного для дитини темпу.
- Формується довіра дитини і дорослих.
- Усиновлювачі вивчають особливості дитини.
- Усиновлювачам рекомендується розповідати дитині про свої почуття та плани, але уникати обіцянок, які не можуть бути виконані.

КОНТАКТ З ДИТИНОЮ НЕ ВСТАНОВЛЕНО:

Постанова КМУ №905 , Наказ МСП №122

1. якщо дитина або кандидати в усиновлювачі відмовляються від подальшого спілкування, або якщо дитина не виявляє бажання виховуватись у сім'ї кандидатів – вважається, що контакт не встановлено;

2. у разі коли до закінчення строку дії направлення кандидати в усиновлювачі не подали до ССД за місцем проживання (перебування) дитини заяву про бажання усиновити дитину – вважається, що вони відмовилися від усиновлення;

3. ССД за місцем проживання (перебування) дитини у триденний строк надсилає ССД, яка видала направлення, повідомлення про відмову кандидатів в усиновлювачі від усиновлення дитини за формою згідно з додатком 9 Постанови №905 і вносить інформацію до ЄІАС "Діти".

4. ССД за місцем місцевого обліку дитини продовжує роботу щодо ознайомлення кандидатів в усиновлювачі, згідно з черговістю перебування на обліку, з інформацією про дитину.

КОНТАКТ З ДИТИНОЮ ВСТАНОВЛЕНО:

1. Кандидати подають до ССД за місцем перебування дитини ЗАЯВУ про бажання усиновити дитину.

2. ССД протягом 10 днів проводить бесіду з дитиною у присутності представника дитячого закладу чи прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів, піклувальників та з'ясовує, чи згодна дитина на усиновлення.

Згода дитини на усиновлення надається письмово або усно – залежно від віку та стану здоров'я дитини.

Письмова згода дитини на усиновлення засвідчується представником ССД із зазначенням особи, у присутності якої вона була надана, що підтверджується підписом такої особи.

Про надання дитиною усної згоди на усиновлення зазначається у висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини. При цьому зазначаються прізвище, ім'я, по батькові представника ССД, який проводив бесіду з дитиною, та осіб, у присутності яких дитина надала згоду на усиновлення.

1. ССД за місцем перебування дитини спільно з закладом/сім'єю, у якій виховується дитина, складає АКТ про встановлення контакту.

2. ССД готує проєкт висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини, згідно з пунктом 75 постанови №905.

ВИСНОВОК ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ УСИНОВЛЕННЯ ТА ЙОГО ВІДПОВІДНІСТЬ ІНТЕРЕСАМ ДИТИНИ *(Постанова КМУ №905)*

Оформляється:

- на бланку виконавчого органу міської, сільської, селищної ради;
- підписується головою (заступником голови) та скріплюється печаткою.

ВАЖЛИВО!

Питання про видачу висновку про доцільність усиновлення НЕ РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ на засіданні комісії із захисту прав дитини та виконавчого комітету місцевої ради.

Варто пам'ятати про право кандидатів на збереження таємниці усиновлення упродовж усього часу роботи з кандидатами.

Висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини разом з доданими до нього документами видається кандидатам в усиновлювачі під розписку для подання його до суду.

ВАЖЛИВО!

Якщо протягом місяця після подання заяви про усиновлення дитини до ССД кандидати в усиновлювачі не з'явилися для отримання висновку про доцільність усиновлення та його відповідність інтересам дитини або протягом місяця з дати отримання висновку не звернулися до суду із заявою про усиновлення дитини, вважається, що вони відмовилися від усиновлення.

У такому випадку ССД продовжує роботу щодо ознайомлення кандидатів в усиновлювачі, згідно з черговістю перебування на обліку, з інформацією про дитину.

ВАЖЛИВО!

Кандидатам в усиновлювачі МОЖЕ БУТИ ВІДМОВЛЕНО у наданні згоди на усиновлення дитини у разі, коли:

- стали відомі обставини, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем, чи які можуть мати негативні наслідки для виховання і розвитку дитини, або з'ясувалось, що у дитини є родичі, які висловили бажання її усиновити;
- кандидати в усиновлювачі отримали направлення для знайомства з двома і більше дітьми, які є братами і сестрами, але без поважних причин відмовилися від усиновлення будь-кого з них або виявили бажання усиновити дитину віком до п'яти років окремо від інших братів або сестер;
- під час перевірки документів, поданих разом із заявою про отримання згоди на усиновлення, з'ясовано, що дитина, з якою кандидати в усиновлювачі встановили контакт, не відповідає рекомендаціям, що містяться у висновку кандидатів за віком, станом здоров'я тощо;
- під час перевірки документів, поданих разом із заявою про отримання згоди на усиновлення, встановлено, що в них містяться неправдиві відомості або розбіжності;
- документи, подані разом із заявою про отримання згоди на усиновлення, не відповідають вимогам;
- виявлено факти:
    - передачі кандидатами в усиновлювачі на виховання попередньо усиновленої ними дитини іншим особам або закладам;
    - відібрання у кандидатів в усиновлювачі дитини у зв'язку із загрозою її життю та здоров'ю;
    - інформацію про порушення прав та законних інтересів попередньо усиновленої ними дитини;
    - інформацію про нещасні випадки з попередньо усиновленою ними дитиною та її смерть з їх вини.

ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ/ПІКЛУВАННЯ З ПОДАЛЬШИМ УСИНОВЛЕННЯМ

Після подання кандидатами в усиновлювачі до суду заяви про усиновлення дитини, вони можуть подати заяву до виконавчого органу міської, сільської, селищної ради за місцем проживання (перебування) дитини про встановлення опіки з подальшим усиновленням.

Таке рішення дає можливість кандидатам забрати дитину на виховання у сім'ю до завершення судового розгляду справи про усиновлення та набуття чинності рішенням суду.

ВАЖЛИВО!

Усиновлювачі, які виявили бажання встановити опіку над дитиною з подальшим усиновленням, не беруться на облік як потенційні опікуни/піклувальники.

Питання влаштування дітей під опіку, піклування з подальшим усиновленням не виноситься на попередній розгляд комісії з питань захисту прав дитини.

Рішення ООП за місцем проживання дитини про встановлення опіки, піклування з подальшим усиновленням ухвалюється протягом 10 робочих днів від дати подання заяви та діє до набрання рішенням суду про усиновлення дитини законної сили.

Копія цього рішення надсилається до ССД за місцем проживання кандидатів.

ССД за місцем проживання кандидатів в усиновлювачі, із залученням працівників/ць ЦСС або соціального працівника/ці, або ФСР, здійснює контроль за умовами утримання, навчання, виховання дитини шляхом відвідування родини.

Якщо після встановлення опіки, піклування з подальшим усиновленням кандидати в усиновлювачі відмовились від усиновлення дитини, ССД за місцем обліку кандидатів:

- невідкладно знімає їх з обліку кандидатів в усиновлювачі;
- вносить відомості про зняття з обліку до Книги обліку кандидатів в усиновлювачі та до ЄІАС "Діти";
- інформує орган, який ухвалив рішення про встановлення опіки, піклування з подальшим усиновленням, про необхідність його скасування;
- вирішує питання про подальше влаштування дитини.

ЗМІНА МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ УСИНОВЛЕНОЇ ДИТИНИ

Усиновлювачі **ЗОБОВ'ЯЗАНІ** повідомляти про зміну місця проживання усиновленої дитини ССД, яка здійснює нагляд за умовами проживання і виховання усиновленої дитини *(ця норма міститься у Акті про ознайомлення заявників з порядком та умовами усиновлення, правами і обов'язками кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення, порядком здійснення контролю за умовами проживання і виховання усиновленої дитини, який складається під час взяття на облік кандидатів та підписується кандидатами).*

Про зміну місця проживання усиновлювачів та дитини ССД за місцем фактичного проживання дитини протягом місяця письмово повідомляє ССД за місцем її нового проживання для організації нагляду (до повідомлення додається копія рішення суду про усиновлення та копії звітів про здійснення нагляду за умовами утримання дитини.

ССД за місцем фактичного проживання вносить відомості до Книги обліку усиновлених дітей, за умовами проживання і виховання яких здійснюється нагляд, про нову адресу проживання, дату і номер письмового повідомлення ССД за місцем її нового проживання.

ВАЖЛИВО!

У разі отримання інформації про виїзд усиновлювачів разом з усиновленою дитиною за межі України на строк більше ніж 90 днів, ССД, яка здійснює нагляд за дотриманням прав усиновленої дитини, невідкладно передає до МЗС документи, зазначені в підпункті 1 пункту 22 і пункті 23 Порядку, та копію рішення суду про усиновлення дитини для подальшого їх надсилання до відповідної консульської установи чи дипломатичного представництва України.

НАГЛЯД ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКА УСИНОВЛЕНА

Нагляд за дотриманням прав дитини, яка усиновлена, є важливим з точки зору захисту прав дитини. Такий нагляд дає змогу впевнитися, що дитина адаптувалася у новій сім'ї, її права не порушуються, а усиновлення здійснюється в інтересах самої дитини.

Після отримання рішення суду про усиновлення дитини, яке набрало законної сили, ССД за місцем перебування дитини протягом 5 днів надсилає засвідчену в установленому порядку копію такого **рішення**:

- до ССД за місцем обліку кандидатів в усиновлювачі – для здійснення нагляду за умовами проживання і виховання усиновленої дитини;
- до ССД, де дитина перебуває на місцевому обліку – для зняття дитини з місцевого обліку.
- ССД за місцем взяття дитини на місцевий облік протягом 5 робочих днів після надходження рішення суду про усиновлення дитини
- знімає дитину з місцевого обліку;
- вносить відомості до Книги обліку дітей, які можуть бути усиновлені;
- вносить відомості до ЄІАС "Діти";
- надсилає повідомлення про усиновлення дитини до ССД ОДА та Державної служби у справах дітей для зняття дитини відповідно з регіонального та централізованого обліку.
- ССД за місцем проживання кандидатів в усиновлювачі після надходження рішення суду про усиновлення дитини
- вносить відомості про усиновлену дитину до Книги обліку усиновлених дітей, за умовами проживання і виховання яких здійснюється нагляд;
- здійснює нагляд за умовами проживання і виховання усиновленої дитини до досягнення дитиною 18 років;
- вносить відомості про результати нагляду за умовами утримання та проживання усиновленої дитини до Книги обліку усиновлених дітей, за умовами проживання і виховання яких здійснюється нагляд.

У разі усиновлення одним з подружжя дитини другого з подружжя нагляд за умовами проживання і виховання усиновленої дитини **НЕ ПРОВОДИТЬСЯ**.

Обстеження умов проживання сім'ї, яка усиновлена, проводиться ЛИШЕ спеціалістом/кою ССД, який веде питання усиновлення**.**

Працівник/ця ССД перевіряють, чи отримує дитина належний догляд, харчування, освіту, медичне обслуговування, чи відчуває себе прийнятою та захищеною. У період адаптації дитини важливо відстежувати емоційний стан, поведінкові зміни та взаємини між дитиною та батьками, щоб своєчасно виявити можливі труднощі й надати необхідну підтримку.

Відвідування сім'ї дитини:

- через 3 місяці після усиновлення;
- перших 3 роки – щорічно;
- далі – 1 раз на три роки;
- до досягнення повноліття.

ВАЖЛИВО!

Перевірка умов утримання та проживання усиновленої дитини проводиться із ЗБЕРЕЖЕННЯМ таємниці усиновлення.

У випадку виявлення фактів неналежної адаптації дитини, конфлікту між усиновленою дитиною та усиновлювачами, порушення прав дитини, відвідування сім'ї проводиться так часто, як того потребує ситуація.

Якщо протягом місяця не вдається усунути причини, що призводять до порушення прав дитини, ООП за клопотанням ССД, яка здійснює нагляд за умовами утримання усиновленої дитини, звертається до суду з позовом про скасування усиновлення, визнання усиновлення недійсним або позбавлення усиновлювачів батьківських прав.

У випадку виявлення загрози життю і здоров'ю дитини ССД проводить негайне відібрання дитини, у порядку Постанови №866.

За результатами відвідування сім'ї усиновлювачів складається ЗВІТ ПРО СТАН УТРИМАННЯ ДИТИНИ (форма звіту – наказ Мінсоцполітики від 05.03.2012 №122).

УСИНОВЛЕННЯ ОДНИМ З ПОДРУЖЖЯ ДИТИНИ ІНШОГО З ПОДРУЖЖЯ

Подання документів заявником ОСОБИСТО до ССД за місцем проживання ДИТИНИ – п. 91 Постанова №905

1. ЗАЯВА;
2. ПАКЕТ ДОКУМЕНТІВ:
    - копія паспорта (у двох примірниках);
    - копія свідоцтва про шлюб;
    - висновок про стан здоров'я заявника;
    - довідка про наявність чи відсутність судимості;

- копія свідоцтва про народження дитини;
- документи, що засвідчують відсутність другого з батьків, або згода другого з батьків на усиновлення;
- згода того з подружжя, дитину якого усиновлює інший з подружжя, засвідчена нотаріусом;
- лист територіального органу Національної поліції про відсутність чи наявність фактів вчинення особою домашнього насильства або насильства за ознакою статі, що підтверджує/спростовує застосування до неї адміністративного стягнення згідно з відповідно статтею КУпАП (для ОБОХ з подружжя).

ВАЖЛИВО!

Заявники, які усиновлюють дитину другого з подружжя, на облік кандидатів в усиновлювачі НЕ СТАВЛЯТЬСЯ, відомості в ЄІАС "Діти" не вносяться.

На усиновлювачів, які є одним з подружжя, що усиновляє дитину іншого з подружжя, поширюється дія ст. 212 СКУ, у зв'язку з цим довідку про наявність чи відсутність судимості та лист територіального органу Національної поліції про відсутність чи наявність фактів вчинення особою домашнього насильства або насильства за ознакою статі варто отримувати по обох з подружжя.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Особи, які позбавлені батьківських прав, якщо ці права не було поновлено, не можуть усиновляти, оскільки у переліку документів не зазначено довідок, які б підтверджували ці обставини, варто перевіряти цю інформацію у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

ДІЇ ССД за місцем проживання ДИТИНИ щодо розгляду заяви про усиновлення одним з подружжя дитини іншого з подружжя.

Протягом 10 днів:

1. перевіряє документи на відповідність їх вимогам та відсутність обставин, що унеможливлюють усиновлення;
2. складає акт обстеження житлово-побутових умов дитини;
3. з'ясовує, чи згодна дитина на усиновлення;
4. готує проєкт висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини *(висновок оформляється на бланку ВИКОНКОМУ місцевої ради, підписується головою (заступником голови), скріплюється печаткою);*
5. прошиває, пронумеровує та скріплює печаткою пакет документів заявника та окремо – висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини;
6. видає заявнику ПІД ПІДПИС висновок та пакет документів.

4.7. Загальні правила роботи ССД з кандидатами в усиновлювачі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі

Опіка/піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу є ключовими формами сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які забезпечують реалізацію їхнього права на виховання в сімейному середовищі. Саме в умовах родини дитина отримує можливість для повноцінного фізичного, психоемоційного та соціального розвитку.

Сімейне виховання створює стабільне та безпечне середовище, сприяє формуванню у дитини відчуття приналежності, довіри, відповідальності, позитивної самооцінки та навичок взаємодії.

Наявність стабільних емоційних зв'язків із дорослими, які турбуються про дитину, сприяє подоланню наслідків психологічної травми, втрати та відчуження. Завдяки підтримці прийомних батьків чи опікунів діти отримують умови для навчання, розвитку здібностей і соціальної адаптації, що підвищує їхні шанси на успішну інтеграцію у суспільство.

Добір кандидатів в опікуни/піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі є відповідальним і одним із ключових етапів у процесі влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейні форми виховання. Від правильності ухваленого рішення залежить чи будуть створені для дитини комфортні та безпечні умови, чи буде забезпечено розвиток дитини, врахування її потреб та думки, успішність адаптації дитини, її емоційний стан, відчуття стабільності.

Не всі кандидати, які виявляють бажання прийняти на виховання дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування, повною мірою усвідомлюють складність і відповідальність цього рішення. Часто мотивація ґрунтується на емоційному пориві, співчутті чи прагненні "допомогти дитині", без достатнього розуміння особливостей розвитку дітей, які мають досвід травми, втрати або проживання у закладі. Такі кандидати можуть не усвідомлювати, що прийомна дитина потребує не лише матеріального забезпечення, а насамперед — терпіння, емоційної підтримки, готовності до проявів складної поведінки та тривалого процесу адаптації.

Оцінка готовності кандидатів в опікуни/піклувальники, прийомні батьки або батьки-вихователі є важливим етапом у процесі добору сімей для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Її мета — визначити здатність кандидатів забезпечити стабільне, безпечне та підтримувальне сімейне середовище, яке відповідатиме найкращим інтересам дитини.

Працівнику/ці ССД важливо не лише розглянути документи кандидатів, а й провести відкриту, доброзичливу комунікацію, яка сприятиме виявленню справжніх мотивів кандидатів та дасть можливість оцінити сильні сторони та потенційні ризики сім'ї.

Основні напрями оцінки кандидатів:

- визначається, наскільки свідомим і зрілим є рішення кандидатів прийняти дитину на виховання; аналізується їхня мотивація, очікування, розуміння суті прийомного батьківства, а також готовність до довготривалих зобов'язань і можливих труднощів;

• оцінюється рівень емоційної стабільності, зрілості, стресостійкості, здатність до емпатії, толерантність до поведінкових проявів дитини, що пережила травму. Особлива увага приділяється вмінню кандидатів встановлювати довірливі стосунки та підтримувати дитину в кризових ситуаціях, уміння вирішувати конфліктні ситуації мирним шляхом;

• вивчається сімейне оточення кандидатів, їхні взаємини між собою, ставлення рідних до наміру прийняти дитину; оцінюється досвід виховання власних дітей, стосунки у сім'ї, організація спільного сімейного дозвілля або його відсутність;

• перевіряються умови проживання, житлово-побутові можливості, рівень матеріальної забезпеченості, здатність забезпечити дитині належні умови для навчання, розвитку та відпочинку;

• з'ясовується рівень знань кандидатів у питаннях виховання, розвитку дітей різного віку, розуміння особливостей поведінки дітей, які зазнали втрат, насильства, а також чи перебували у закладах інституційного догляду; оцінюється стан здоров'я кандидатів, їхня фізична спроможність доглядати за дитиною, а також усвідомлення необхідності проходження щорічних медичних оглядів і дотримання вимог законодавства у цій сфері.

ВАЖЛИВО:

оцінити готовність інших членів сім'ї (у тому числі, дітей) до прийняття дитини, а також наявність соціального оточення, яке може надати допомогу сім'ї та підтримати у складних ситуаціях.

Якісно проведена робота щодо оцінки кандидатів дає змогу забезпечити обґрунтоване рішення про можливість влаштування дитини до конкретної сім'ї, мінімізує ризики повторної травматизації та повторного переміщення дитини та сприяє формуванню стабільних, гармонійних відносин дитини та сім'ї.

На етапі роботи з кандидатами у прийомні батьки або батьки-вихователі, опікуни/піклувальники надзвичайно важливим є надання їм працівником/цею ССД повної та достовірної інформації про нормативно-правові засади функціонування прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу, здійснення опіки/піклування, а також про потенційні труднощі й ризики, з якими вони можуть зіткнутися у процесі виховання прийомної/підопічної дитини.

Таке роз'яснення сприятиме усвідомленому ухваленню рішення, формуванню реалістичних очікувань і відповідального ставлення до майбутньої ролі. Кандидати повинні розуміти не лише свої права, а й обов'язки, визначені законодавством: щодо забезпечення належних умов для розвитку дитини, дотримання її прав, співпраці з ССД та ЦСС/ФСР, проходження обов'язкових перевірок стану утримання дитини.

Ознайомлення з можливими ризиками — такими як труднощі адаптації дитини, прояви травматичної поведінки, емоційне вигорання батьків чи складнощі у взаєминах з біологічними родичами дитини — допомагає кандидатам заздалегідь підготуватися до реальних викликів і оцінити власні ресурси.

Це дає змогу запобігти відмовам від дитини, повторному поверненню її до системи інституційного догляду та підвищує ефективність функціонування сімейних форм виховання загалом. Усвідомлений і відповідальний підхід кандидатів — гарантія стабільності, безпеки та добробуту дитини у новій сім'ї.

КАНДИДАТИ в опікуни/піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі: ВИМОГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Не можуть бути опікунами, піклувальниками , прийомними батьками, батьками-вихователями особи, які:

- обмежені у дієздатності;
- визнані недієздатними;
- позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини;
- мають психічні розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин, наявність яких встановлено на підставах, передбачених Законом "Про психіатричну допомогу" та іншими законами України у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;
- зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами;
- не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу);
- мають захворювання, розлади або стани, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров’я, які встановлені за результатами медичного огляду, проведеного у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України;
- є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини;
- були засуджені за злочини:
    - проти основ національної безпеки України (ст.109-114 ККУ);
    - проти життя і здоров'я (ст. 115 - 145 ККУ);
    - проти волі, честі та гідності (ст. 146-151.2 ККУ);
    - проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (ст. 152-156.1 ККУ);
    - проти громадської безпеки (ст. 255-270.2 ККУ);

- проти громадського порядку та моральності (ст. 293-304 ККУ);
- у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305-327 ККУ);
- проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. 436-447 ККУ);
- а також за злочини, передбачені ст. 164, 166, 167, 169, 181, 187 ККУ;
- мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень;

- за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду;
- є особами без громадянства;
- перебувають у шлюбі з особою, яка згідно з пунктами 3-6, 8 і 10 ст. 212 СКУ не може бути усиновлювачем;
- вчинили домашнє насильство, насильство за ознакою статі, та до них було застосовано адміністративне стягнення за його вчинення;
- є громадянами держави-агресора та/або держави, щодо якої Україною застосовано секторальні санкції;
- перебувають у шлюбі з громадянином держави-агресора та/або держави, щодо якої Україною застосовано секторальні санкції.

Не можуть бути усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини *(ч. 2 ст. 212 СКУ)*.

Додаткові обмеження:

Не можуть бути прийомними батьками, батьками вихователями особи, з якими на спільній житловій площі проживають члени сім'ї (у тому числі малолітні та неповнолітні діти), які мають глибокі органічні ураження нервової системи, хворі на СНІД (крім ПС, які беруть на виховання дітей, уражених ВІЛ-інфекцією), алкогольну, наркотичну залежність, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровано асоціальні прояви, нахили до насильства (постанови 564, 565).

ВАЖЛИВО!

У разі настання обставин, зазначених у п. 1-16 ст.212 СКУ, під час здійснення опіки/піклування, функціонування ПС/ДБСТ опікун/піклувальник звільняється від виконання обов'язків, припиняється діяльність ПС/ДБСТ.

ВАЖЛИВО!

КАНДИДАТИ в опікуни/піклувальники, прийомні батьки та батьки-вихователі мають право подати документи особисто до ССД або через застосунок ДІЯ.

У разі подання документів через застосунок ДІЯ, оригінали документів ССД отримує під час обстеження умов проживання сім'ї.

Особи, які виявили бажання взяти на виховання в сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, ПОДАЮТЬ ССД:

ДОКУМЕНТ	Кандидати в опікуни, піклувальники	Кандидати у прийомні батьки, батьки-вихователі
Заява; УВАГА! ЗАЯВА вважається поданою, якщо до неї додані ВСІ зазначені нижче документи!	Потенційний опікун – заява, другий з подружжя – згода, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально (якщо особа перебуває в шлюбі);	Потенційний опікун – заява, другий з подружжя – згода, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально (якщо особа перебуває в шлюбі);
копія документу, що посвідчує особу;	подає заявник;	подають обоє з подружжя;
довідка про заробітну плату за останніх шість місяців /АБО відомості з ДРФО – платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків або довідку про подану декларацію про майновий стан і доходи за попередній календарний рік;	може подавати тільки опікун;	подають обоє батьків (дохід не нижчий суми, що дорівнює прожитковому мінімуму на кожного члена сім'ї). Якщо дохід менший – питання про доцільність створення розглядається на засіданні Комісії із захисту прав дитини;
копія РНОКПП (ІПН);	подає заявник;	подають обоє з подружжя;
копію документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);	подає заявник;	подають обоє з подружжя;
документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням;	подають;	подають для ПС та ДБСТ, які створюються не у власному житлі – НОТАРІАЛЬНО посвідчений договір оренди не менше ніж на 3 роки (після завершення воєнного стану – для ДБСТ – на 5 років);

копія свідоцтва про шлюб або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб (для осіб, які перебувають у шлюбі);	подають;	подають;
довідка про наявність чи відсутність судимості, видану територіальним центром з надання сервісних послуг МВС/ або повний витяг із застосунку ДІЯ УВАГА: необхідно уточнити у кандидатів, чи не відбувалась у когось з них зміна прізвища, у такому випадку варто перевіряти наявність чи відсутність судимості особи за попередніми прізвищами;	подають обоє з подружжя;	подають обоє з подружжя;
висновок про стан здоров'я заявника;	подають обоє з подружжя; медичний висновок за формою згідно з додатком до Порядку медичного огляду осіб, які виявили бажання усиновити або взяти дитину під опіку/ піклування, створити прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, надавати послугу патронату над дитиною або здійснювати наставництво, та осіб, що проживатимуть із влаштованою дитиною на спільній житловій площі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. №1261, для кожного з подружжя; ВИНЯТОК для кандидатів в опікуни – на період проходження військової служби другим із подружжя подання висновку про стан здоров'я не вимагається. Висновок надається протягом 15 календарних днів після його повернення з військової служби;	подають обоє з подружжя; медичний висновок за формою згідно з додатком до Порядку медичного огляду осіб, які виявили бажання усиновити або взяти дитину під опіку/піклування, створити прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, надавати послугу патронату над дитиною або здійснювати наставництво, та осіб, що проживатимуть із влаштованою дитиною на спільній житловій площі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. №1261, для кожного з подружжя;

лист територіального органу Національної поліції про відсутність чи наявність фактів вчинення особою домашнього насильства або насильства за ознакою статі, що підтверджує/ спростовує застосування до неї адміністративного стягнення за відповідною статтею КУпАП;	подають обоє з подружжя;	подають обоє з подружжя;
довідку про наявність або відсутність виконавчого провадження стосовно боргових зобов'язань;	не подають;	подають;
довідка від нарколога та психіатра для осіб, які проживають разом із заявниками;	подають;	подають;
довідка про склад сім'ї;	не подають;	подають;
висновок про стан здоров’я осіб, що проживатимуть із влаштованою дитиною на спільній житловій площі;	подається окремо по кожній повнолітній особі та дитині, що проживають разом із заявниками медичний висновок за формою згідно з додатком до Порядку медичного огляду осіб, які виявили бажання усиновити або взяти дитину під опіку / піклування, створити прийомну сім’ю, дитячий будинок сімейного типу, надавати послугу патронату над дитиною або здійснювати наставництво, та осіб, що проживатимуть із влаштованою дитиною на спільній житловій площі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. № 1261;	подається окремо по кожній повнолітній особі та дитині, що проживають разом із заявниками медичний висновок за формою згідно з з додатком до Порядку медичного огляду осіб, які виявили бажання усиновити або взяти дитину під опіку / піклування, створити прийомну сім’ю, дитячий будинок сімейного типу, надавати послугу патронату над дитиною або здійснювати наставництво, та осіб, що проживатимуть із влаштованою дитиною на спільній житловій площі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. №1261;

письмова згода всіх повнолітніх членів сім'ї, що проживають разом з особою, засвідчену нотаріально або написану власноруч в присутності посадової особи, яка здійснює прийом документів, про що робиться позначка на заяві із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові, підпису посадової особи та дати;	подають;	подають;
згода на обробку персональних даних;	подають;	подають;
обстеження ССД умов проживання сім'ї та складання акту обстеження;	обов'язкове;	обов'язкове;
СТРОК ДІЇ ДОКУМЕНТІВ;	12 місяців;	12 місяців;
ПРОХОДЖЕННЯ КУРСУ НАВЧАННЯ у ЦСС;	родичі – за бажанням, інші кандидати – обов'язково;	обов'язкове;
ТЕРМІН ДІЇ ДОВІДКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАННЯ.	2 роки.	2 роки.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Особи, які позбавлені батьківських прав, якщо ці права не було поновлено, не можуть приймати на виховання дітей, оскільки у переліку документів не зазначено довідок, які б підтверджували ці обставини, варто перевіряти цю інформацію у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

ВАЖЛИВО!

Якщо документи подані не в повному обсязі - ССД інформує заявників про необхідність їх подання

Витребування у заявників документів, не зазначених у цьому пункті, НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ.

Щодо медичних висновків заявників: Видані до набрання чинності постановою КМУ від 01. 10. 2025 р. №1261 висновки про стан здоров'я особи за формою, згідно з додатком 3 до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. №905, дійсні протягом 12 місяців з дати їх видачі.

РОЗГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ССД, якщо КАНДИДАТИ ПС/ДБСТ/ ОПІКУНИ/ПІКЛУВАЛЬНИКИ, ЯКІ НЕ Є РОДИЧАМИ ДИТИНИ *(п. 40.1, 40.2, 41.1 постанова №866)*

1. Протягом 5 днів – перевіряє документи заявникам на відповідність законодавству та щодо відсутності обмежень, які унеможливлюють прийняття дитини в сім'ю на виховання.
2. Про результати інформує заявника в електронній формі з одночасним повідомленням телефоном.
3. Вносить відомості про заявників до ЄІАС "Діти".
4. Перевіряє умови проживання сім'ї, складає акт обстеження, проводить бесіду з кандидатами, встановлює мотиви для прийняття дитини в сім'ю (якщо було подання заяви через ДІЮ, під час обстеження умов проживання ССД отримує оригінали документів).
5. Подає до обласного ЦСС електронний запит щодо проходження навчання.
6. Протягом 3 робочих днів – обласний ЦСС повідомляє ССД про найближчі дати навчання.
7. ССД повідомляє заявників та видає у електронній чи паперовій формі направлення на навчання (із зазначенням місця та часу його проведення).
8. Після отримання висновку за результатами навчання протягом 5 робочих днів ССД готує ВИСНОВОК про можливість заявника бути опікуном, піклувальником /можливість створення ПС/ДБСТ.
9. Реєструє осіб у журналі обліку (форма – додаток 6 постанова №866).

РОЗГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ССД КАНДИДАТИ ПС/ДБСТ/ ОПІКУНИ/ПІКЛУВАЛЬНИКИ, ЯКІ Є РОДИЧАМИ ДИТИНИ *(п. 40.1, 40.2, 41.1 Постанова №866)*

1. 5 ДНІВ – перевіряє документи на відповідність законодавству.
2. Вносить відомості про заявників до ЄІАС "Діти".
3. Перевіряє умови проживання сім'ї, складає акт обстеження, проводить бесіду з кандидатами, встановлює мотиви для прийняття дитини в сім'ю (якщо було подання заяви через ДІЮ, під час обстеження умов проживання ССД отримує оригінали документів).
4. Реєструє осіб у журналі обліку – додаток 6 постанова №866.
5. Готує висновок ССД про доцільність/ недоцільність опіки/піклуванн, та відповідність її інтересам дитини. Висновок оформляється на бланку ССД , підписується начальником та передається ООП.
6. Виносить питання про встановлення опіки/піклування на розгляд Комісії із захисту прав дитини та виконкому місцевої ради. Готує проєкти відповідних рішень.

Під час приймання документів у кандидатів працівник/ця ССД повинен провести з ними бесіду та встановити мотиви прийняття дитини у сім’ю на виховання.

Визначення мотивів кандидатів є одним з основних кроків у підготовці сім'ї до прийняття дитини. Це необхідно не для перевірки дорослих, а для того, щоб переконатися: їхнє бажання має усвідомлений, відповідальний і стабільний характер.

1. **Зрозуміти внутрішню готовність сім'ї.**

Мотиви показують, з чого саме починається бажання стати опікунами чи прийомними батьками — з потреби допомогти дитині чи з прагнення вирішити якісь власні труднощі. Це допомагає оцінити, наскільки рішення продумане, наскільки сім'я готова до можливих викликів і тривалого зобов'язання.

2. **Забезпечення безпеки та стабільності дитини.**

Діти, які влаштовуються під опіку, потрапляють у прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу, часто мають досвід втрат, травм, нестабільності. Тому важливо, щоб дорослі діяли із зрілих мотивів і могли забезпечити дитині постійну підтримку. Неправильно сформовані мотиви створюють ризик чергових розчарувань і повторного вилучення дитини.

3. **Уникнення прихованих ризиків.**

Кандидати можуть несвідомо керуватися мотивами, які не сприятимуть здоровому батьківству: бажанням "довести щось суспільству», компенсувати втрати, "врятувати» дитину, отримати схвалення чи державну підтримку. Виявлення таких мотивів дає змогу вчасно скоригувати очікування або відмовитись від влаштування дитини, якщо це може зашкодити дитині.

4. **Для побудови реалістичних очікувань.**

Професійна розмова про мотиви допомагає кандидатам глибше усвідомити, які саме потреби і особливості мають діти з системи захисту. Це дає змогу майбутнім опікунам, прийомним батькам підготуватися до реального досвіду — радостей, складних поведінкових проявів, адаптації та роботи з травмою.

5. **Для планування подальшої роботи із сім'єю.**

Знаючи мотиви, фахівці/чині , які проводять навчання, можуть сформувати індивідуальний план підготовки: що потрібно пояснити, які компетентності розвивати, на що звернути увагу. Це допомагає створити основу для довготривалої співпраці та успішного функціонування сім'ї.

З'ясування мотивів — це спосіб захистити інтереси дитини, підтримати. Адже встановлення опіки чи прийомне батьківство — це не емоційне рішення, а усвідомлений вибір, що потребує зрілості, відкритості та великого ресурсу.

4.8. Опіка. Піклування. Створення та забезпечення функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Нагляд за станом утримання дітей. Складання щорічних звітів про стан утримання дітей

Опіка/піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу є основними формами сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які забезпечують реалізацію їхнього права на виховання в сімейному середовищі. Саме в умовах родини дитина отримує можливість для повноцінного фізичного, психоемоційного та соціального розвитку.

Сімейне виховання створює стабільне та безпечне середовище, сприяє формуванню у дитини відчуття приналежності, довіри, відповідальності, позитивної самооцінки та навичок взаємодії. Опікуни й прийомні батьки забезпечують індивідуальний підхід до потреб дитини, що є неможливим у закладах інституційного догляду.

Наявність стабільних емоційних зв'язків із дорослими, які турбуються про дитину, сприяє подоланню наслідків психологічної травми, втрати та відчуження. Завдяки підтримці прийомних батьків чи опікунів діти отримують умови для навчання, розвитку здібностей і соціальної адаптації, що підвищує їхні шанси на успішну інтеграцію у суспільство.

ОПІКА/ПІКЛУВАННЯ встановлюється над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

ДИТИНА зберігає статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

УВАГА: не можна встановити опіку/піклування щодо дитини, яка не має статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

ОПІКА встановлюється над дитиною 0-14 років.

ПІКЛУВАННЯ – над дитиною 14-18 років.

У разі досягнення підопічним 14-річного віку, особа, яка здійснювала обов'язки опікуна, стає піклувальником БЕЗ СПЕЦІАЛЬНОГО РІШЕННЯ.

Опіка/піклування ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ – рішенням ООП чи суду.

УВАГА!

Рішення про припинення опіки може ухвалити ЛИШЕ той орган, який встановив опіку, або його правонаступник. Тому виконком ТГ не може ухвалювати рішення про припинення опіки, яку встановила РДА.

ВАЖЛИВО!

У разі НЕВИКОНАННЯ опікуном/ піклувальником обов'язків щодо догляду та виховання дитини, порушення прав підопічного, а також у разі ПОМІЩЕННЯ підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту, ОПІКУНА ВІД ОБОВ'ЯЗКІВ можна ЗВІЛЬНИТИ лише у СУДОВОМУ порядку, за позовом ООП (незалежно від того, який орган ухвалював рішення про встановлення опіки/піклування) (п. 3 ст. 75 ЦКУ).

ОСОБЛИВОСТІ

1. ОПІКУН/ПІКЛУВАЛЬНИК призначається переважно з осіб, які перебувають **У СІМЕЙНИХ, РОДИННИХ ВІДНОСИНАХ** з дитиною.

2. ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ОПІКУНА/ПІКЛУВАЛЬНИКА ВРАХОВУЮТЬСЯ:

- можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника;
- особисті стосунки між опікуном та підопічним;
- ЗГОДА дитини на влаштування в сім'ю опікуна/піклувальника.

ПРАВА ДИТИНИ, НАД ЯКОЮ ВСТАНОВЛЕНО ОПІКУ/ПІКЛУВАННЯ:

- має право на проживання в сім'ї опікуна/піклувальника, на піклування з його боку (УВАГА – це право припиняється після досягнення дитиною повноліття);
- на забезпечення їй умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності;
- на збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення опіки або піклування;
- на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника;
- оскаржувати дії опікуна/ піклувальника до ООП чи до суду;
- на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодуванняшкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до влаштування.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ОПІКУНА/ ПІКЛУВАЛЬНИКА:

- **ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ** виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти;
- **ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ** вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного;

• **ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ ЩОРІЧНО** проходити медичні огляди та подавати ССД відповідні висновки про стан здоров'я;

• **МАЄ ПРАВО** самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування;

• **МАЄ ПРАВО** вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе, не на підставі закону або рішення суду;

• у разі тимчасового виїзду дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, до 90 днів – опікуни, піклувальники дитини зобов'язані повідомити про це ССД за місцем первинного обліку;

• у разі тимчасового виїзду дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, за межі України строком більш як на 90 днів, опікуни, піклувальники дитини зобов'язані повідомити про це ССД за місцем первинного обліку та поставити дитину на консульський облік за місцем її фактичного перебування.

ОПІКУН/ПІКЛУВАЛЬНИК НЕ МАЄ ПРАВА:

• перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини (варто пам'ятати, що батьки, позбавлені батьківських прав, мають право спілкуватись з дитиною виключно з дозволу СУДУ);

• опікун/піклувальник, його дружина (чоловік) або його близькі родичі НЕ МОЖУТЬ УКЛАДАТИ договори з підопічним, крім передання майна підопічному у власність за договором дарування або у безоплатне користування на підставі договору позички;

• здійснювати дарування від імені підопічного, а також зобов'язуватись від його імені порукою;

• без згоди ООП вчиняти правочини щодо житла/майна підопічного.

ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ під опіку/піклування, якщо КАНДИДАТИ не є родичами дитини *(Постанова 866, Порядок взаємодобору сім'ї та дитини (наказ МСП від 19.09.2017 №1485))*

1. ССД за місцем обліку кандидатів в опікуни/піклувальники ознайомлює кандидатів з інформацією про дітей, які перебувають на первинному обліку, можуть бути влаштовані під опіку/піклування, і їх вік, стан здоров'я, наявність братів/сестер, відповідають рекомендаціям, зазначеним у висновку кандидатів.

2. Вносить інформацію до КНИГИ обліку кандидатів в опікуни, піклувальники, яким надано інформацію про дітей, та до ЄІАС "Діти".

3. Видає направлення на знайомство з дитиною/ рідними братами/сестрами.

4. Довідка про знайомство та встановлення контакту з дитиною (готує ССД за місцем проживання дитини на підставі результатів знайомства та встановлення контакту, бесіди з дитиною та отримання її згоди).

5. Готує **ВИСНОВОК** про доцільність (недоцільність) встановлення опіки, піклування та відповідність її/його інтересам дитини.

6. Виносить питання про призначення опіки/піклування на засідання Комісії із захисту прав дитини і виконавчого комітету місцевої ради.

УВАГА!

Якщо дитина виховується в сім'ї кандидата в опікуни/піклувальники – ССД проводить бесіду з дитиною, отримує згоду дитини і ГОТУЄ ВИСНОВОК.

ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ під опіку/піклування, якщо КАНДИДАТИ є родичами дитини *(Постанова 866, Порядок взаємодобору сім'ї та дитини (наказ МСП від 19.09.2017 №1485))*

1. ССД за місцем проживання приймає заяву про встановлення опіки/піклування та пакет документів.

2. Проводить бесіду з дитиною та отримує її згоду на влаштування у сім'ю опікуна/піклувальника.

3. Готує **ВИСНОВОК** про доцільність (недоцільність) встановлення опіки, піклування та відповідність її/його інтересам дитини.

4. Виносить питання про призначення опіки/піклування на засідання Комісії із захисту прав дитини і виконавчого комітету місцевої ради.

РІШЕННЯ ПРО встановлення ОПІКИ/ПІКЛУВАННЯ

УХВАЛЮЄТЬСЯ виконкомом міської, сільської, селищної ради **ПРОТЯГОМ МІСЯЦЯ** від часу подачі заяви про встановлення опіки/піклування*:*

- питання про встановлення опіки/піклування попередньо розглядається на Комісії із захисту прав дитини;

- враховується висновок ССД про доцільність встановлення опіки, піклування та відповідність її/його інтересам дитини, результати навчання кандидатів, згода дитини;

- якщо опіка/піклування встановлюється судом – ООП подає до суду висновок про доцільність/недоцільність встановлення опіки.

УВАГА!

Якщо дитина перебуває у закладі – опікун/піклувальник зобов'язаний упродовж 15 днів після ухвалення рішення про встановлення опіки забрати її у сім'ю.

ВАЖЛИВО!

ЦКУ містить 2 визначення щодо позбавлення опікуна/піклувальника обов'язків: звільнення опікуна від виконання обов'язків (до піклувальників не застосовується); припинення опіки/піклування.

ЗВІЛЬНЕННЯ опікуна від виконання обов'язків

1. За заявою опікуна:

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ – ООП або СУД, який призначив опіку , або його правонаступник!! (п. 49 Постанови №866);

РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ – протягом місяця від дати подання заяви;

ССД – виносить питання на розгляд Комісії із захисту прав дитини та виконкому та готує проєкти рішень.

2. У разі невиконання ОПІКУНОМ своїх обов'язків, зокрема:

- вчинення домашнього насильства стосовно дитини;
- поміщення дитини до медичного, навчального, виховного закладу (**ЗВЕРНІТЬ увагу** – поміщення дитини до закладу на цілодобове перебування є підставою для звільнення опікуна від обов'язків!);
- у разі, коли між опікуном, піклувальником та дитиною склалися стосунки, які перешкоджають здійсненню опіки, піклування;
- за наявності обставин, зазначених у статті 212 Сімейного кодексу України, які настали після встановлення опіки/піклування.

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ СУД *(ст. 75 ЦКУ).*

ССД виносить питання на розгляд Комісії із захисту прав дитини та виконкому; готує проект висновку ООП до суду (висновок затверджується рішенням виконкому місцевої рад); готує позов до суду та пакет документів, що підтверджують факт невиконання обов'язків.

ПРИПИНЕННЯ ОПІКИ/ПІКЛУВАННЯ

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ – ООП чи суд, який призначив опікуна/піклувальника *(п. 49 Постанови №866)*.

1. Передача дитини батькам (усиновлювачам).
2. Реєстрація шлюбу підопічним.
3. Надання дитині повної цивільної дієздатності.
4. Відмова від обов'язкової евакуації.
5. Смерть опікуна.

ССД:

- виносить питання на розгляд Комісії із захисту прав дитини та виконкому;
- готує проєкт рішення виконкому/ АБО висновку ООП до суду, висновок затверджується рішенням виконкому місцевої ради.

УВАГА!

Якщо рішення про звільнення опікуна від обов'язків, припинення опіки/піклування приймається до досягнення дитиною повноліття, ССД повинна вирішити питання подальшого влаштування дитини.

РІШЕННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ ОПІКИ/ПІКЛУВАННЯ НЕ УХВАЛЮЄТЬСЯ, якщо:

1. дитина досягла 14-річного віку – особа, яка виконувала обов'язки опікуна, стає піклувальником;
2. досягнення підопічним ПОВНОЛІТТЯ;
3. смерть ДИТИНИ.

ЗМІНА МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ПІД ОПІКОЮ/ПІКЛУВАННЯМ

Про зміну місця проживання дитини, над якою встановлено опіку/піклування, ССД за місцем її проживання протягом 7 днів надсилає повідомлення ССД ЗА місцем її первинного обліку та ССД за новим місцем проживання.

Коли дитина проживає (перебуває) НЕ ЗА МІСЦЕМ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ, ССД ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ:

- вносить відомості про таку дитину до **КНИГИ ОБЛІКУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ЯКІ ПРИБУЛИ З ІНШИХ ТЕРИТОРІЙ** (п. 19 Постанова №866);
- ССД здійснює нагляд за станом утримання та проживання дитини в сім'ї опікуна/піклувальника, ПС/ДБСТ;

• складає індивідуальний план соціального захисту дитини, контролює його виконання та перегляд;

• щорічно готує ВИСНОВОК про стан утримання, навчання та виховання дитини, над якою встановлено опіку, піклування (п. 53 Постанова №866)/ ЗВІТ про стан виховання та утримання дитини у ПС/ДБСт.

НАГЛЯД за станом утримання та виховання дітей, що виховуються у сім'ях опікунів/піклувальників

ССД здійснює контроль за умовами утримання, навчання, виховання дитини, над якою встановлено опіку, піклування, шляхом відвідування родини (п. 52 Постанова №866).

Періодичність відвідувань сімей установлюється окремим графіком.

ВАЖЛИВО:

Графік відвідування сімей опікунів/піклувальників ЗАТВЕРДЖУЄТЬСЯ начальником ССД.

ПЕРШЕ відвідування проводиться через 3 місяці після влаштування дитини в сім'ю. За результатами відвідування сім'ї та вивчення умов проживання дітей складаються АКТИ обстеження умов проживання (додаток 9 Постанова №866).

У разі виникнення несприятливих ситуацій у сім'ї – частота відвідувань не обмежена.

У разі загрози життю та здоров'ю дитини ССД проводить негайне відібрання та забезпечує тимчасове влаштування дитини, готує документи про припинення опіки/піклування та позов до СУДУ.

За потреби, ССД може залучати до відвідування сімей ФСР, працівників/ць органів освіти та охорони здоров'я за місцем проживання сім'ї.

Контроль за дитиною в сім'ї опікуна чи піклувальника потрібен, щоб пересвідчитись, що для дитини створено належні умови, вона росте у безпеці, отримує підтримку від опікуна/піклувальника, а також має можливість вчитися, розвиватися і спілкуватися з іншими.

Регулярний нагляд дає змогу ССД переконатися, що дитина утримується у належних умовах, отримує достатнє харчування, має доступ до медичного обслуговування, освіти, культурного розвитку та відпочинку. Важливо також оцінювати психологічний клімат у сім'ї: чи відчуває дитина повагу, прийняття, безпеку, чи формується у неї довіра до дорослих і позитивний досвід сімейного життя.

Окрім перевірки матеріально-побутових умов, необхідно також звертати увагу на виявлення ризиків і проблем, які можуть виникнути у процесі виховання. Це можуть бути ознаки емоційного чи фізичного насильства, нехтування потребами дитини, надмірне використання дитини у побутових чи господарських справах, обмеження спілкування з родичами або однолітками. Раннє виявлення таких

проявів дає змогу своєчасно втрутитися, надати допомогу опікуну або, у разі необхідності, ухвалити рішення щодо подальшої долі дитини в інтересах її безпеки та розвитку.

Контроль – це не лише про відвідування та перевірку, а, насамперед**, про допомогу та участь.** Під час візитів до сім'ї, працівники/ці ССД повинні поговорити не лише із дорослими, а й з самою дитиною щоб зрозуміти її стан та потреби. Працівники/ці ССД повинні допомогти опікуну/піклувальнику у взаємодії зі школою, медичними установами або соціальними службами, надати поради щодо виховання, адаптації дитини, вирішення конфліктів.

Систематична робота із сім'єю дає змогу відстежувати зміни у становищі дитини, аналізувати відносини, які складаються у сім'ї, а також визначати, чи потребує сім'я додаткових соціальних послуг або підтримки з боку громади. Це дає змогу попередити кризові ситуації та уникнути повторної втрати дитиною сімейного оточення.

ВАЖЛИВО!

Зважаючи на те, що опіка/піклування є переважно родинною формою виховання дітей, часто опікунами, піклувальниками стають бабусі чи дідусі. Працівникам/цям ССД варто пам'ятати, що у сім'ях, де опікунами є бабусі чи дідусі похилого віку, можуть виникати специфічні проблеми, пов'язані як із фізичними та психологічними особливостями людей старшого віку, так і з особливостями виховання дитини у середовищі конфлікту поколінь.

Люди літнього віку часто мають хронічні захворювання, знижену рухливість, швидку втомлюваність, що ускладнює виконання щоденних обов'язків — догляд за дитиною, відвідування лікаря, участь у шкільному житті, організацію дозвілля. Виховання дитини потребує енергії, терпіння, емоційної стійкості. Люди похилого віку часто відчувають втому, самотність, тривогу за майбутнє дитини, що може спричиняти емоційне виснаження або депресивні стани.

Через різницю поколінь між дитиною і опікуном можуть виникати труднощі у спілкуванні, непорозуміння щодо сучасних норм поведінки, навчання, користування технологіями. Це може викликати конфлікти, відчуження чи труднощі у встановленні довірливих стосунків.

Опікуни/піклувальники у поважному віці менше спілкуються з батьками однолітків дитини чи педагогами/инями, через це дитина може мати обмежений доступ до дозвілля і соціальних контактів.

Такі опікуни часто не орієнтуються у сучасних вимогах законодавства, електронних сервісах, програмах соціальної підтримки, що ускладнює отримання належних послуг і допомоги.

Таким чином, сім'ї, де опікунами є літні родичі, потребують регулярного нагляду, соціального супроводу та підтримки з боку ССД і громади.

ВАЖЛИВО!

Питання про стан утримання дітей у сім'ях опікунів/ піклувальників, ПС/ДБСТ слухаються на засіданні Комісії із захисту прав дитини виконкому місцевої ради. ВАЖЛИВО запланувати розгляд таких питань.

Для підтримки опікуна/піклувальника та надання допомоги у вирішенні питань захисту прав дитини важливе не лише здійснення нагляду, а й забезпечення соціального супроводу сім'ї опікуна/ піклувальника. Соціальний супровід допомагає опікунам/піклувальникам отримувати підтримку, поради та необхідні соціальні та інші види послуг, вирішувати труднощі у вихованні дитини і створювати безпечні умови для розвитку дитини.

УВАГА: залучення ФСР для здійснення соціального супроводу сім'ї покладено на ССД.

Згідно з Державним стандартом соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (затверджений наказом Мінсоцполітики від 11.08.2017 №1307), рішення про надання соціальної послуги соціального супроводу ухвалюється суб'єктом, що надає соціальну послугу соціального супроводу, після надходження до нього копії рішення про встановлення опіки, піклування. Зазначені копії надсилаються згідно з ССД (п. 1 розділу ІІ).

У триденний строк після ухвалення рішення про влаштування дитини під опіку, піклування ССД за місцем проживання опікуна/піклувальника передає суб'єкту, що надає соціальну послугу соціального супроводу:

- паперовий дублікат електронної обліково-статистичної картки дитини (витягується з ЄІАС "Діти");
- копію Індивідуального плану соціального захисту дитини. Якщо на момент ухвалення рішення ІП не складено, його копія надається у триденний строк після затвердження.

Соціальна послуга соціального супроводу надається сім'ї опікуна/піклувальника:

- протягом року після влаштування дитини під опіку/піклування;
- протягом року до завершення піклування;
- також за поданням ССД за місце проживання сім'ї – у разі потреби.

ВИСНОВОК про стан утримання, навчання та виховання дитини, над якою встановлено опіку, піклування

ССД за місцем проживання опікуна/піклувальника ЩОРОКУ готує висновок про стан утримання, навчання та виховання дитини, над якою встановлено опіку, піклування на основі інформації, яку отримує від:

- закладу дошкільної або загальної середньої освіти, у якому навчається дитина;
- дільничного лікаря-педіатра, сімейного лікаря;
- уповноваженої посадової особи Національної поліції;
- ФСР – у разі здійснення соціального супроводу сім'ї.

УВАГА!

Для того, щоб своєчасно отримати повну інформацію, ССД необхідно завчасно надіслати запити зацікавленим структурам. У запиті варто зазначити усі питання. які цікавлять ССД і належать до компетенції установи, куди надсилається запит.Висновок має містити також власні спостереження ССД за результатами роботи та відвідання сім'ї опікуна/піклувальника.

Варто зазначати у висновку проблеми та труднощі, які виникають у сім'ї, факти незабезпечення потреб дитини та рекомендації для опікуна/піклувальника.

ПІДПИС опікуна/піклувальника про ознайомлення із висновком про стан утримання, навчання та виховання дитини ОБОВ'ЯЗКОВИЙ. Рекомендуємо надати копію звіту опікуна/піклувальника.

ДЕРЖАВНІ ВИПЛАТИ ТА ГАРАНТІЇ

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА на дітей під опікою/піклуванням:

- 2,5 прожиткові мінімуми на дитину відповідного віку;
- 3,5 прожиткові мінімуми на дитину з інвалідністю.

ОПІКА/ПІКЛУВАННЯ здійснюються безкоштовно, виплати опікунам/піклувальникам відсутні.

У разі зміни прожиткового мінімуму, або настання інших обставин, що впливають на розмір державної соціальної допомоги – її розмір перераховується з дати настання відповідної зміни без додаткового звернення опікунів/піклувальників.

ДОДАТКОВІ ГАРАНТІЇ

- для працюючих опікунів/піклувальників:
    - щорічна додаткова соціальна відпустка;
    - лікарняний по догляду за дитиною;
    - у разі виховання дитини до 3 років – право на відпустку по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

ПРИЙОМНІ СІМ'Ї / ДИТЯЧІ БУДИНКИ СІМЕЙНОГО ТИПУ

Прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу є формами сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не можуть бути усиновлені чи взяті під опіку або тимчасово потребують сімейного догляду. Їх створення спрямоване на забезпечення права кожної дитини на виховання в сімейному середовищі.

Перебування у сім'ї дає дитині змогу подолати травму втрати, сформувати довіру до дорослих,

відновити почуття безпеки та впевненості у майбутньому. У сімейному середовищі дитина навчається побутових навичок, взаємодії з іншими людьми, відповідальності та планування власного життя. Завдяки сімейному вихованню дитина отримує позитивний досвід сімейних стосунків, розуміння ролей і обов'язків, що сприяє успішній соціалізації після досягнення повноліття.

Дитина у прийомній сім'ї зберігає статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Прийомні батьки чи батьки-вихователі можуть прийняти дитину на короткий або тривалий термін, забезпечуючи тимчасовий захист або довготривале виховання — залежно від ситуації дитини.

Успішна інтеграція дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, у нове середовище залежить не лише від готовності прийомних батьків/батьків-вихователів, а й від ставлення громади, у якій вона буде проживати.

Громада може стати важливим ресурсом підтримки для дитини та сім'ї, або ж, навпаки – джерелом додаткових труднощів, якщо її члени не розуміють особливостей ситуації дитини.

Підготовка громади до приходу прийомних дітей має на меті створення доброзичливого, толерантного та безпечного середовища, яке сприятиме адаптації, соціалізації та емоційному комфорту дитини та прийомної родини. Це особливо важливо в умовах невеликих населених пунктів, де рівень поінформованості населення може бути низьким, а упередження щодо дітей з досвідом виховання у інтернатах, асоціальних родинах або травматичним досвідом — досить поширеними.

Для чого потрібно працювати з громадою:

- забезпечення позитивного сприйняття дитини та ПС/ДБСТ з боку оточення;
- профілактика стигматизації або дискримінації дитини;
- формування готовності освітніх, медичних, соціальних закладів до прийняття дитини з особливими потребами підтримки.

Окрему увагу варто приділити роботі із закладами освіти.

Школа/дитячий садок відіграє ключову роль у процесі адаптації дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, до нових життєвих умов. Саме освітній колектив часто першим стикається з труднощами, пов'язаними з поведінковими, емоційними чи навчальними особливостями дитини. Тому попередня підготовка закладу освіти є необхідною умовою успішної інтеграції дитини в нове соціальне середовище.

Доцільно заздалегідь інформувати керівництво школи/садочку про заплановане влаштування прийомної дитини, узгодити питання конфіденційності, індивідуального підходу та заходів підтримки, тому що:

- дитина з досвідом втрати або проживання в інституційному закладі часто має порушене відчуття безпеки, недовіру до дорослих та труднощі у спілкуванні з однолітками;

- вчителі та однокласники можуть не розуміти особливостей поведінки такої дитини, що підвищує ризик ізоляції, конфліктів або булінгу;

- своєчасна підготовка педагогічного колективу дає змогу створити підтримувальне освітнє середовище, у якому дитина зможе поступово відновлювати впевненість, навчальну мотивацію та соціальні навички;

- своєчасна робота з однокласниками дитини щодо прийняття та підтримки, не розкриваючи конфіденційної інформації щодо прийомної дитини, сприятиме швидшій її адаптації в освітньому середовищі.

Рекомендується працівникам/цям ССД:

- організувати зустріч із психологом/инею або соціальним педагогом школи щодо особливостей адаптації дітей із досвідом травми, методів ненасильницького спілкування, способів реагування на емоційні труднощі дитини;

- проведення зустрічей, бесід, круглих столів із представниками громади, педагогами/инями, медичними працівниками/цями, старостами, духовенством, під час яких роз'яснювати питання сімейного виховання, потреб дітей-сиріт та роль громади у їх підтримці;

- формування кола підтримки для сім'ї, що приймає дитину, у вигляді допомоги в навчанні, дозвіллі, психологічній адаптації чи побутових питаннях;

- проведення розмов із сусідами, місцевими лідерами думок, працівниками/цями соціальних і культурних установ для формування позитивного ставлення до сімей, які виховують дітей-сиріт;

- висвітлення історій успішної адаптації дітей у сімейному середовищі через місцеві ЗМІ, соціальні мережі або громадські заходи з метою формування довіри до сімейних форм виховання.

Створення сприятливого соціального простору дасть можливість прийомній дитині відчути прийняття, підтримку та можливість для повноцінного життя у новій сім'ї.

СТВОРЕННЯ ПС/ ДБСТ

СТВОРЮЮТЬСЯ – рішенням **ВИКОНКОМУ** сільської, селищної чи міської ради на підставі:

- заяви осіб про бажання створити ПС/ ДБСТ;

- висновку ССД про доцільність створення ПС/ ДБСТ (з урахуванням результатів навчання) після знайомства з дітьми.

Між ООП і батьками **УКЛАДАЄТЬСЯ:**

- договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї;

- договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

ВАЖЛИВО!

ДБСТ може бути утворений на ВЛАСНІЙ житловій площі кандидатів або ОРЕНДОВАНІЙ житловій площі (за умови укладення нотаріально посвідченого договору оренди не менше ніж на 5 років, у період воєнного стану – 3 роки).

Обладнання житлового приміщення необхідними меблями, побутовою технікою та іншими предметами тривалого вжитку забезпечується ОРГАНОМ, який ухвалив рішення про створення ДБСТ (п. 5 Положення).

ПС може утворюватись НА ВЛАСНІЙ житловій площі або ОРЕНДОВАНІЙ житловій площі (нотаріально посвідчений договір оренди не менше ніж на 3 роки).

Постанови КМУ 564, 565 від 26.04.2002

ВАЖЛИВО!

ССД за місцем створення дитячого ПС/ДБСТ формує ОСОБОВУ справу ПС/ДБСТ, у якій зберігаються:

- договір;
- копії рішень про створення ПС/ДБСТ;
- копії рішень про влаштування та виведення дітей;
- копії документів батьків-вихователів/прийомних батьків та вихованців;
- щорічні звіти про стан виховання, утримання і розвитку дітей;
- інші документи, що стосуються діяльності ПС/ДБСт.

ДО ПС/ДБСТ ВЛАШТОВУЮТЬСЯ:

- діти-сироти;
- діти, позбавлені батьківського піклування.

ВАЖЛИВО!

Не допускається одночасне застосування різних форм влаштування до ПС чи ДБСТ дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, крім випадків, коли батьки-вихователі перебувають з підопічним у сімейних чи родинних відносинах.

МОЖЛИВЕ: тимчасове влаштування дітей, що залишились без батьківського піклування, у МЕЖАХ ГРАНИЧНОЇ КІЛЬКОСТІ.

КІЛЬКІСТЬ ДІТЕЙ, ЯКИХ МОЖЕ ПРИЙНЯТИ НА ВИХОВАННЯ СІМ'Я:

ПС – 1- 4 дитини;

ДБСТ – 1-10 дітей з урахуванням власних.

ТЕРМІН ПЕРЕБУВАННЯ ДІТЕЙ У ПС/ДБСТ:

Діти-вихованці, прийомні діти можуть проживати в сім'ї (за вибором дитини**) –** до закінчення навчання у ВНЗ/ПТНЗ**,** або після досягнення повноліття вийти із сім'ї і перевестись на повне державне утримання за місцем навчання.

Діти-вихованці, прийомні діти**,** особи з інвалідністю – до 23 років (незалежно від того, чи вони навчаються) *(СКУ (стаття 256-3), постанови КМУ №565, 564).*

ПРАВА ДИТИНИ В ПС/ДБСТ:

- всебічний розвиток, виховання, освіту, повагу до її людської гідності;
- збереження права користування житлом, у якому вона раніше проживала (у разі відсутності житла – на його отримання згідно із законом);
- на безоплатну правову допомогу в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги;
- на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вони мали до влаштування;
- підтримку особистих контактів з батьками та іншими родичами, крім випадків, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню.

Форми такого спілкування визначають ООП за погодженням з батьками- вихователями/прийомними батьками та за участю працівників/ць ССД або ФСР, які здійснюють соціальний супровід сімей.

Положення про ПС/ДБСТ, глава 20-1, 20-2 СКУ.

Батьки-вихователі та прийомні батьки є особами, які замінюють батьків, законними представниками своїх вихованців і захищають їхні права та інтереси в органах державної влади, у тому числі судових, як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень. Вони не можуть використовувати надані їм права всупереч інтересам дитини.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ

- На прийомних батьків покладені обов'язки з виховання та розвитку дітей, передбачені статтею 150 СКУ (Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини).

• Прийомні батьки є законними представниками прийомних дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники.

ПРАВА БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ:

• захищати дитину, її права та інтереси як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень;

• звертатися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав батьків дітей-вихованців;

• звертатися до суду з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним щодо дітей, які проживали разом з ними та передані на усиновлення;

• усиновлювати дітей, які перебувають на вихованні та утриманні в їхніх сім'ях;

• брати участь у вирішенні органом опіки та піклування питання про управління майном дитини;

• вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе, не на підставі закону або рішення суду;

• вимагати надання їм органами опіки та піклування повної інформації про дитину та її батьків, стан її здоров'я, рівень та особливості розвитку дитини;

• самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування.

У разі тимчасового виїзду дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського до 90 днів прийомні батьки, батьки-вихователі дитини зобов'язані повідомити про це ССД за місцем первинного обліку.

У разі тимчасового виїзду дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, за межі України строком більш як на 90 днів прийомні батьки, батьки-вихователі зобов'язані повідомити про це ССД за місцем первинного обліку та поставити дитину на консульський облік за місцем її фактичного перебування *(ст. 31 ЗУ "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", п. 19 Постанова №866).*

ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ:

• **ЗАХИЩАТИ** права та інтереси дітей, бути їхніми представниками в установах і організаціях;

• **СТВОРИТИ** належні умови для всебічного гармонійного розвитку дітей;

• **ПІКЛУВАТИСЯ** про здоров'я, фізичний, психічний та моральний розвиток, навчання дітей, готувати їх до праці;

• **ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ** проведення двічі на рік медичного обстеження дітей лікарями-спеціалістами/ками та виконувати їх рекомендації, подавати ССД відповідні висновки про стан здоров'я дитини;

• **ЗАБЕЗПЕЧИТИ** здобуття дітьми освіти, стежити за навчанням і розвитком дітей у навчально-виховних закладах, підтримувати зв'язки з учителями та вихователями;

• **ЗАЙМАТИСЯ** розвитком здібностей дітей, у тому числі залучати їх до занять у позашкільних навчальних закладах;

• **НЕ ПЕРЕШКОДЖАТИ** спілкуванню дитини з її рідними батьками та поверненню дитини в разі поновлення їх у батьківських правах, звільнення з місць позбавлення волі та в інших випадках, якщо це не суперечить інтересам дитини і не заборонено рішенням суду;

• **СПІВПРАЦЮВАТИ** з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та соціальними працівниками/цями, залучати спеціалістів/ок до вирішення проблемних питань;

• **ПОВІДОМЛЯТИ** відповідні служби опіки та піклування в разі виникнення в дитячому будинку сімейного типу несприятливих умов для утримання, виховання та навчання дітей.

(ЗУ "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування")

ДІЇ ССД ЩОДО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ ДО ПС/ДБСТ *(Постанови 564, 565, Порядок взаємодобору сім'ї та дитини (наказ МСП від 19.09.2017 №1485))*

• Ознайомлення кандидатів з інформацією про дітей.

• Видача направлення на знайомство з дитиною.

• Організація встановлення контакту та отримання згоди дитини (під час встановлення контакту присутні працівник/ця ССД та ФСР за місцем створення ПС/ДБСТ).

• Підготовка заяви батьків про бажання прийняти на виховання дитину.

• Підготовка висновку про доцільність влаштування дитини у ПС/ДБСт.

• Підготовка документи на засідання Комісії із захисту прав дитини.

• Підготовка проєкту рішення виконкому про влаштування дитини у ПС/ДБСт.

• Винесення питання на розгляд виконкому, який приймає РІШЕННЯ про влаштування дитини.

*** Якщо дитина уже виховується у цій сім'ї – направлення на знайомство не видається.*

ВАЖЛИВО!

Влаштування дітей у новостворену прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу має відбуватися поступово, протягом певного періоду (ДБСТ — упродовж року). Це робиться з метою забезпечення стабільності, психологічного комфорту та ресурсності сім'ї.

Після створення ПС або ДБСТ батьки-вихователі проходять період адаптації до нових ролей, формують внутрішні правила, налагоджують побут, розподіляють обов'язки. Надмірна кількість дітей одразу

з різних сімейних груп, з різним досвідом та проблемами може спричинити емоційне виснаження, дезорганізацію та втрату стабільності.

Кожна дитина, яка пережила втрату, насильство або перебування в інтернатному закладі, потребує індивідуальної уваги та поступової адаптації. Масове влаштування великої кількості дітей (якщо вони не є братами та сестрами) створює ризик конфліктів, суперництва, регресивних реакцій і посилює травматизацію.

Навіть найвмотивованіші батьки потребують часу для поступового нарощування виховного та емоційного ресурсу. Велика кількість дітей без попереднього досвіду виховання може призвести до перевтоми, емоційного вигорання або навіть розпаду сім'ї.

Поступове влаштування дозволяє батькам краще пізнати особливості кожної дитини, розуміти її потреби, встановити довіру та створити індивідуальний підхід до виховання. Поступове влаштування дітей дає можливість батькам формувати сімейне середовище, у якому кожна дитина має змогу знайти своє місце та вибудувати ефективну систему взаємостосунків.

ВАЖЛИВО!

Влаштування дітей проводиться з урахуванням віку батьків та дітей за умови, що на час досягнення обома батьками-вихователями пенсійного віку всі вихованці досягли віку вибуття з ПС/ДБСт.

У разі досягнення пенсійного віку одним з батьків- вихователів – час перебування дітей визначається за віком молодшого з батьків.

В окремих випадках**,** за згодою сторін, ПС/ДБСТ може функціонувати і після досягнення батьками пенсійного віку, але не більше ніж протягом п'яти років.

Якщо вихованець ПС/ДБСТ походить з іншої ТГ, відомості про таку дитину заносяться до Журналу нагляду за дітьми, які прибули з інших територій *(п. 19 Постанова №866).*

ПОПОВНЕННЯ ПС/ДБСТ ДІТЬМИ

У разі зменшення кількості вихованців у ДБСТ внаслідок вибуття ЗА ЗГОДОЮ сторін договору вирішується питання про: поповнення ДБСТ вихованцями або переведення його в статус ПС.

Поповнення ПС і ДБСТ дітьми може відбуватись також ЗА ЗГОДОЮ сторін договору у випадку, якщо у сім'ї виховується менша кількість дітей, ніж встановлена гранична кількість.

Батьки, у разі бажання прийняти до ПС/ДБСТ нових вихованців, подають ССД за місцем проживання чи перебування:

- довідку про доходи сім'ї за останні 6 місяців (без урахування державної соціальної допомоги на ДС ДПБП);
- або довідку про подану декларацію про майновий стан і доходи (про сплату податку на доходи фізичних осіб та про відсутність податкових зобов'язань з такого податку).

У разі коли середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на 1 особу за попередні 6 місяців є меншим від розміру прожиткового мінімуму для відповідних груп населення, питання функціонування ПС/ДБСТ виноситься на розгляд комісії з питань захисту прав дитини.

ДІЇ ССД:

- отримання висновку ЦСС/ФСР, який здійснює соціальне супроводження сім'ї, про доцільність влаштування дітей на виховання та спільне проживання;
- ознайомлення батьків з інформацією про дітей, направлення на знайомство;
- організація знайомства з дитиною;
- отримання заяви батьків про бажання прийняти дитину/дітей на виховання;
- отримання довідки про встановлення контакту та згоди дитини;
- готує висновок ССД про доцільність влаштування дитини/дітей на виховання та спільне проживання у сім'ю;
- ініціює розгляд на засіданні Комісії із захисту прав дитини питання про влаштування дитини;
- винесення питання на засідання виконкому, підготовка проєкту рішення про влаштування дитини/дітей.

РІШЕННЯ ПРО ПОПОВНЕННЯ ПС/ДБСТ УХВАЛЮЄ ВИКОНКОМ, який створив ПС/ДБСт.

ВИВЕДЕННЯ дитини з ПС/ДБСТ

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ – ООП, який ухвалив рішення про її влаштування.

ПІДСТАВИ:

- передачі дитини батькам, усиновлювачам, опікунам, піклувальникам, прийомним батькам;
- надання неповнолітньому вихованцю повної цивільної дієздатності;
- реєстрації вихованцем шлюбу;
- досягнення вихованцем повноліття (за вибором особи – у разі продовження навчання особа може бути вихованцем або перевестись на повне державне утримання до ВНЗ/ПТНЗ);
- завершення вихованцем, який досяг повноліття, навчання в закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти;
- досягнення вихованцем, якому встановлено інвалідність, 23- річного віку;
- у разі виникнення несприятливих умов для виховання та проживання дитини в сім'ї – за заявою дитини і батьків.

ВАЖЛИВО!

У разі поповнення ДБСТ/ПС дітьми або виведення дитини із сім'ї – до Договору вносяться відповідні зміни шляхом укладення між органом, який ухвалив рішення, та батьками-вихователями/ прийомними батьками ДОДАТКОВОЇ УГОДИ до Договору про влаштування або виведення дітей.

РІШЕННЯ про ПРИПИНЕННЯ функціонування ПС/ДБСТ та ПРИПИНЕННЯ ДІЇ договору

УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ – ООП, ЯКИЙ СТВОРИВ ПС/ДБСт.

ПІДСТАВИ:

- у сім'ї виникають несприятливі умови для виховання та спільного проживання дітей (тяжка хвороба батьків-вихователів, відсутність взаєморозуміння з дітьми, конфліктні стосунки між дітьми, невиконання обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, невиконання індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю);
- вибуття із сім'ї усіх вихованців;
- досягнення молодшим з батьків-вихователів пенсійного віку (в окремих випадках, за згодою сторін – додатково ще 5 років);
- відмови батьків-вихователів від обов'язкової евакуації разом з вихованцями;
- виявлення обставин щодо навмисного виведення дитини із дитячого будинку сімейного типу з метою усиновлення її іноземцями, за винятком ситуацій, коли іноземець є родичем дитини;
- за згодою сторін;
- з інших причин, передбачених договором;
- за рішенням суду;
- у зв'язку з виникненням обставин, зазначених у статті 212 Сімейного кодексу України;
- у разі, коли батькам-вихователям або членам сім'ї, з якими вони проживають на спільній житловій площі, у тому числі малолітнім та неповнолітнім дітям, діагностовано захворювання: глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади;
- у разі, коли щодо батьків-вихователів або членів сім'ї, з якими вони проживають на спільній житловій площі, у тому числі малолітніх та неповнолітніх дітей, офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства *(п. 4 Постанова 564, п. 6 Постанова №565).*

У разі ухвалення рішення про припинення функціонування ПС/ДБСТ, ССД:

- ініціює розгляд питання на засіданні Комісії із захисту прав дитини;
- виносить питання на розгляд виконкому місцевої ради проект рішення виконкому;
- готує пропозиції щодо влаштування дітей (у разі якщо на момент припинення у сім'ї є вихованці).

У РАЗІ ЗМІНИ СІМЕЙНОГО СТАНУ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ / БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ:

У разі зміни сімейного стану **(одруження, розлучення, смерті одного з подружжя)** батьки-вихователі/ прийомні батьки ЗОБОВ'ЯЗАНІ не пізніше, ніж через **10 календарних днів** з дати зміни повідомити про це ССД за місцем створення сім'ї та ФСР, який здійснює соціальне супроводження сім'ї.

ССД РАЗОМ З ФСР ПРОТЯГОМ 5 РОБОЧИХ ДНІВ:

- з'ясовують обставини та подальші наміри батьків щодо подальшого функціонування сім'ї та готовності до виховання дітей;
- проводять обстеження умов проживання дітей, бесіди з батьками, дітьми та їх оточенням;
- ФСР – складає акт про результати відвідування, коригує план соціального супроводу;
- ССД – готує висновок про доцільність (або недоцільність) продовження функціонування ПС/ДБСт.

У РАЗІ РОЗЛУЧЕННЯ, СМЕРТІ ОДНОГО З ПОДРУЖЖЯ:

- вносяться зміни до рішення про створення ПС/ ДБСТ та зміни до договору;
- АБО ухвалюється РІШЕННЯ про припинення функціонування ПС/ ДБСт.

У РАЗІ ОДРУЖЕННЯ прийомних батьків/батьків-вихователів

Якщо новий член сім'ї **виявляє бажання стати** прийомним батьком/батьком-вихователем**:**

- подає до ССД заяву та пакет документів;
- проходить, за направленням ССД, курс навчання у обласному ЦСС;
- ССД готує висновок про можливість бути прийомним батьком/батьком-вихователем;
- ССД ініціює розгляд питання на засіданні Комісії із захисту прав дитини та засідання виконкому місцевої ради;
- ССД готує проєкт рішення про внесення змін до рішення про створення ПС/ДБСТ та проєкт змін до Договору;
- РІШЕННЯМ виконкому вносяться зміни до рішення про створення ПС/ДБСТ;
- сільський/селищний/міський голова підписує Договір з обома батьками/вихователями/ прийомними батьками.

Якщо новий член сім'ї **не виявляє бажання стати** прийомним батьком/батьком-вихователем, протягом місяця подає ССД:

- копію паспорта;
- висновок про стан здоров'я;
- довідку про відсутність судимості;
- лист Нацполіції про відсутність чи наявність фактів вчинення особою домашнього насильства або насильства за ознакою статі, що підтверджує/спростовує застосування до неї адміністративного стягнення за відповідною статтею КупАП.

У разі виникнення несприятливих обставин, або якщо особа не відповідає вимогам, встановленим для батьків-вихователів/прийомних батьків:

- ССД готує подання органу опіки та піклування про припинення функціонування ПС/ДБСТ та проект відповідного рішення;
- ССД ініціює розгляд питання на засіданні комісії із захисту прав дитини;
- **ВИКОНКОМ** місцевої ради за поданням ССД ухвалює РІШЕННЯ про припинення функціонування ПС/ДБСт.

ЗМІНА МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ПС/ДБСТ

(п. 3 Постанови КМУ 564, п. 5 Постанови №565)

КРОКИ:

- батьки подають заяву до ССД за місцем створення ПС/ДБСТ про переїзд із зазначенням адреси;
- ССД за місцем створення інформує ССД за місцем майбутнього проживання;
- ССД за місцем майбутнього проживання обстежує умови проживання та повідомляє про можливість продовження функціонування;
- ССД за місцем створення та ССД за новим місцем функціонування сім'ї узгоджують дату припинення функціонування ПС/ДБСТ в одній адміністративно- територіальній одиниці та дату початку його функціонування в іншій адміністративно-територіальній одиниці;
- орган опіки та піклування, який ухвалив рішення про створення ПС/ДБСТ, за поданням ССД та на підставі заяви батьків про зміну місця проживання ухвалює рішення про припинення функціонування ПС/ДБСТ типу у зв'язку з переміщенням до іншої адміністративно-територіальної одиниці;
- орган опіки та піклування за місцем переміщення сім'ї ухвалює рішення про продовження функціонування ПС/ДБСТ;
- ССД за місцем створення ДБСТ/ПС надсилає копію особової справи ДБСТ/ПС ССД за новим місцем його функціонування.

ВАЖЛИВО!

Узгодити дати ухвалення рішень про припинення функціонування ПС/ДБСТ та про продовження функціонування ПС/ДБСТ за новим місцем проживання, для того щоб не було "розриву між датами", оскільки це може призвести до втрати соціальних виплат та грошового забезпечення батьків.

УВАГА!

Під час дії режиму воєнного стану ПС/ДБСТ, які перемістились у межах України, можуть не подавати заяву про зміну місця проживання. У такому випадку місцем створення ПС/ДБСТ залишається та територія, з якої переїхала родина, а ООП за місцем евакуації ухвалює рішення про забезпечення функціонування ПС/ДБСТ, ССД забезпечує нагляд за станом утримання дітей та складання звітів, а ФСР – супровід.

ПС/ДБСТ, ЯКІ ЕВАКУЮВАЛИСЬ ЗА КОРДОН ПІД ЧАС ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

ССД за місцем створення здійснює контроль за умовами утримання, виховання, навчання вихованців:

- встановлення контакту з батьками та дітьми засобами телефонного/відеозв'язку не рідше 1 разу на місяць.

НАГЛЯД за станом утримання дітей у ПС/ДБСТ

Контроль за умовами утримання, виховання, навчання вихованців/прийомних дітей здійснюють ССД ТГ за місцем проживання сім'ї шляхом її відвідування *(п. 7 Постанова №564, п. 7 Постанова №565).*

Контроль за умовами проживання дітей у ПС/ДБСТ – важлива частина захисту прав дитини.

Відвідання сім'ї допомагає переконатися, що дитина живе у безпечних умовах, її приймають і забезпечують її потреби, чи є ознаки конфліктів, насильства у сім'ї. Під час спілкування спеціаліст/ка ССД може оцінити умови проживання дитини, її розвиток, емоційний стан, стосунки у сім'ї, чи має вона друзів, чи відчуває себе частиною родини. І якщо фахівець/чиня помічає труднощі – можна вчасно надати допомогу, не допустити серйозних проблем.

Контроль – це не про недовіру до прийомних батьків/батьків-вихователів. Це, передусім, про підтримку і допомогу. Адже виховання прийомної дитини – це велика відповідальність і часто непросте завдання. Інколи батьки стикаються з труднощами у поведінці дитини, емоційним вигоранням чи браком ресурсів. Якщо виявляються труднощі у вихованні, спілкуванні чи забезпеченні потреб, завдання спеціаліста/ки ССД полягає у тому, щоб допомогти родині впоратися, підказати, куди можна звернутися по підтримку, або організувати необхідні соціальні послуги.

Головна мета: не знайти недоліки чи покарати батьків, а підтримати сім'ю, забезпечити захист і благополуччя дитини.

Такий підхід дає змогу запобігати кризовим ситуаціям, зміцнює сім'ю, формує довіру між прийомними батьками і службами. Адже контроль, побудований на взаємоповазі та співпраці, стає інструментом допомоги, а не втручання.

Коли цей процес налагоджений і проводиться з повагою, він приносить користь усім: дитина відчуває себе захищеною, батьки не залишаються сам на сам зі своїми труднощами, а ССД виконує свою головну функцію – захищати права дитини.

Періодичність відвідувань сімей установлюється окремим графіком.

ВАЖЛИВО!

Графік відвідування ПС/ДБСТ **ЗАТВЕРДЖУЄТЬСЯ** начальником ССД.

Перше відвідання – через три місяці після влаштування дитини.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ – влаштування дітей до ПС/ДБСТ може відбуватись не одночасно, тому ця норма має застосовувати щодо КОЖНОЇ дитини.

За результатами відвідування сім'ї та вивчення умов проживання дітей складаються АКТИ обстеження умов проживання *(додаток 9 Постанова №866).*

ВАЖЛИВО!

Для того, щоб об'єктивно і неупереджено оцінити ситуацію в сім'ї, працівнику/ці ССД НЕОБХІДНО розмовляти не лише з прийомними батьками, а й з дітьми (за можливості – без присутності батьків).

ПОРАДА: постарайтесь продумати свою розмову з дитиною. Зміст і форма бесіди повинна враховувати вік дитини та рівень її розвитку. Розмовляйте доступною дитині мовою. Поцікавтесь дитиною, її захопленнями та інтересами, поговоріть про друзів, її стосунки з братами/сестрами, батьками, її мрії та бажання. Використовуйте "відкриті" і "закриті" питання. Обдумайте, як правильно сформулювати питання, щоб дитина Вас зрозуміла. Продумайте питання, через які Ви "опосередковано" можете дізнатись інформацію про дитину. Запитайте дитину про її страхи та проблеми.

Встановіть довірливі стосунки з вихованцями ПС/ДБСТ та повідомте дітям, що вони можуть звертатись до вас у будь-який час, якщо їм потрібна буде допомога, у них виникнуть проблеми, чи вони захочуть отримати відповіді на свої питання.

У разі виникнення несприятливих ситуацій, виявлення проблем та конфліктів – частота відвідувань не обмежена**.**

У разі загрози життю та здоров'ю дитини **–** ССД складає Акт оцінювання рівня безпеки дитини, проводить негайне відібрання та забезпечує тимчасове влаштування дитини, готує документи про припинення функціонування ПС/ДБСТ та розірвання Договору.

ВАЖЛИВО: питання про стан утримання дітей у ПС/ДБСТ слухаються на засіданні Комісії із захисту прав дитини виконкому. Тому при плануванні порядків денних засідань комісії необхідно запланувати розгляд цих питань.

УВАГА!

Залучення ФСР для здійснення соціального супроводу сім'ї покладено на ССД.

Згідно з Державним стандартом соціального супроводу сімей, в яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (затверджений наказом Мінсоцполітики від 11.08.2017 №1307), рішення про надання соціальної послуги соціального супроводу ухвалюється суб'єктом, що надає соціальну послугу соціального супроводу, після надходження до нього копій рішення про утворення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, договорів про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомну сім'ю, організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Зазначені копії надсилаються відповідною ССД (п. 1 розділу II).

У триденний строк після ухвалення рішення про влаштування дитини до ПС/ДБСТ ССД за місцем проживання сім'ї передає суб'єкту, що надає соціальну послугу соціального супроводу:

- паперовий дублікат електронної обліково-статистичної картки дитини (витягується з ЄІАС "Діти");
- копію Індивідуального плану соціального захисту дитини; якщо на момент ухвалення рішення ІП не складено, його копія надається у триденний строк після затвердження.

Соціальна послуга соціального супроводження надається ПС/ДБСТ ПОСТІЙНО, до часу припинення функціонування сім'ї**.**

ЗВІТ про стан виховання, утримання і розвитку дітей у ПС/ДБСТ

Раз на рік ССД за місцем проживання сім'ї складає звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей у прийомній сім'ї на основі інформації, що надається:

- центром соціальних служб, іншими установами/закладами надання соціальних послуг або соціальним працівником/цею ФСР, який здійснює соціальне супроводження сім'ї;
- адміністрацією закладу дошкільної освіти або закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, де навчається дитина;
- лікарем загальної практики – сімейним лікарем, лікарем-педіатром;
- дільничним офіцером місцевої поліцейської дільниці.

РЕКОМЕНДАЦІЯ: Щоб отримати вчасну відповідь, ССД має підготувати запити до зазначених установ. Від якості запиту залежить якість отриманої інформації, тому важливо сформулювати у запиті усі питання, які потрібно висвітлити у відповіді.

Відлік річного строку починається з дати створення ПС/ДБСТ, а в разі переїзду на постійне проживання до іншої адміністративно-територіальної одиниці – з дати ухвалення рішення про забезпечення ПС/ДБСТ у відповідній ТГ.

ВАЖЛИВО!

ЗВІТ затверджується начальником ССД.

Прийомні батьки/батьки вихователі обов'язково ознайомлюються із складеним ЗВІТОМ. Необхідно ознайомлення ОБОХ батьків (якщо сім'ю створило подружжя).

Один екземпляр звіту **о**бов'язково надається прийомним батькам, батькам-вихователям.

У ЗВІТІ ОБОВ'ЯЗКОВО зазначається:

- інформація про кожного вихованця окремо;
- які умови створили батьки для проживання, навчання та розвитку дітей;
- забезпечення харчуванням, одягом;
- стан здоров'я дитини, наявність/відсутність хронічних захворювань, забезпечення медичним доглядом (вчасне звернення за медичною допомогою, дотримання рекомендацій лікаря, вікові щеплення тощо);
- чи забезпечені діти необхідними речами та засобами для навчання, гаджетами;
- інформація щодо адаптації дитини у шкільному середовищі, навчальні досягнення та труднощі, як батьки взаємодіють із вчителями, дирекцією закладу, чи надають допомогу дитині у подоланні освітніх труднощів;
- інформація щодо адаптації дитини у громаді, чи є друзі і однолітки для спілкування, чи беруть участь вихованці у заходах для дітей, що проводяться у громаді;
- розвиток здібностей дитини, чи бере вона участь у гуртках або секціях, що їй цікаво, чим вона захоплюється;
- психологічний та емоційний стан дитини, прояви впевненості, самостійності, емоційної стабільності, комунікабельність;
- чи спілкується дитини з біологічними родичами, рідними братами/сестрами (якщо діти виховуються не в одній сім'ї), як батьки забезпечують таке спілкування;
- наявність/відсутність позитивного емоційного клімату у сім'ї, стосунки, атмосфера, взаємовідносини батьків і дітей, взаємини дітей між собою (у тому числі рідних), що склались у сім'ї, традиції, спільне дозвілля, оздоровлення дітей;
- позитивна динаміка змін, що відбулись упродовж року (покращення успішності дитини, виправлення поведінки, налагодження відносин, розвиток здібностей дитини, досягнення та успіхи дітей);
- побутова адаптація дитини: які домашні доручення виконує, чи має навики побутового самообслуговування, чи є у дітей "кишенькові кошти", чи беруть діти участь у закупівлі продуктів/речей для сім'ї, чи беруть участь у обговоренні першочергових витрат;

- якщо у сім'ї є підлітки – підготовка дітей до самостійного життя;
- проблеми та питання, які упродовж року виникали у дітей чи у сім'ї, та шляхи їх вирішення;
- потреби дітей, які потребують забезпечення, слабкі моменти та проблемні питання, на які варто звернути увагу прийомним батькам/батькам вихователям;
- фактори, що можуть заважати розвитку дитини (фізичні, соціальні, матеріальні, психологічні); наявність ситуацій, що потребують втручання фахівців/чинь (медичних, соціальних, психологічних);
- можна використовувати конкретні приклади, щоб показати реальний стан дитини та її життя у сім'ї;
- яка допомога сім'ї була надана протягом року (консультації, матеріальна підтримка, соціальні послуги);
- **У ЗВІТІ ОБОВ'ЯЗКОВО** мають бути **РЕКОМЕНДАЦІЇ** батькам-вихователям/прийомним батькам щодо забезпечення захисту прав, виховання, навчання, утримання та розвитку дитини.

Звіт про стан утримання дитини в ПС/ДБСТ – це не просто формальність, а інструмент захисту дитини та підтримки прийомних родин. Під час написання звіту працівнику/ці ССД важливо бути об'єктивним: зазначати як позитивні моменти, так і труднощі.

Якісне складання звіту про стан утримання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування у ПС/ДБСТ, є надзвичайно важливим оскільки:

- **якісний звіт дає змогу об'єктивно оцінити, чи забезпечуються основні права дитини:**
  - на безпеку,
  - на належні умови проживання,
  - на освіту, медичну допомогу,
  - на психологічний комфорт та розвиток;
- **це допомагає вчасно виявити будь-які порушення або загрози та втрутитися для їх усунення.**

Звіт дає змогу:

- оцінити, як прийомні батьки/батьки-вихователі справляються з вихованням;
- оцінити, як прийомні батьки/батьки-вихователі забезпечують індивідуальні потреби дитини та надають їй допомогу у подоланні труднощів;
- чи потребують вони консультацій, навчання або іншої підтримки;
- встановити рівень взаємодії та взаємовідносин між дитиною та прийомними/батьками.

Щорічні звіти допомагають відстежувати динаміку:

- психоемоційного розвитку дитини;
- її адаптації до нової сім'ї, школи, громади;
- змін у поведінці, успішності, емоційному стані або здоров'ї дитини.

Це дає змогу не пропустити важливих сигналів, що дитині потрібна допомога.

На основі якісно складеного звіту про стан утримання дітей у ПС/ДБСТ можуть бути ухвалені рішення щодо:

- доцільності подальшого перебування дитини в ПС/ДБСТ;
- доцільності подальшого функціонування в ПС/ДБСТ;
- надання додаткової допомоги (соціальної, психологічної, матеріальної);
- можливості повернення дитини в біологічну сім'ю або її усиновлення.

ДЕРЖАВНІ ВИПЛАТИ ТА ГАРАНТІЇ

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА на дітей-вихованців та прийомних дітей:

- 2,5 прожиткові мінімуми на дитину відповідного віку;
- 3,5 прожиткові мінімуми на дитину з інвалідністю.

ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ батькам-вихователям, прийомним батькам – 1 прожитковий мінімум на дитину відповідного віку.

З 1 січня 2026 року підвищується сума грошового забезпечення батьків-вихователів та прийомних батьків.

Базовий розмір становить:

- 2,5 прожиткових мінімуми для працездатних осіб — на першу дитину;
- 1,5 прожиткового мінімуму для працездатних осіб — за кожну наступну дитину;
- 2 прожиткових мінімуми для працездатних осіб — за кожну дитину з інвалідністю;
- 3,5 прожиткового мінімуму для працездатних осіб — за дитину з інвалідністю підгрупи А.

Грошове забезпечення призначається і виплачується щомісяця кожному з батьків-вихователів і одному з прийомних батьків.

У разі зміни прожиткового мінімуму або настання інших обставин, що впливають на розмір державної соціальної допомоги та грошового забезпечення, їх розмір перераховується з дати настання відповідної зміни без додаткового звернення батьків-вихователів і прийомних батьків.

Сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за батьків-вихователів і прийомних батьків за кошти державного бюджету.

ДОДАТКОВІ ГАРАНТІЇ:

- право на пенсійне забезпечення;
- для працюючих батьків:
    - щорічна додаткова соціальна відпустка;
    - лікарняний по догляду за дитиною;
    - у разі виховання дитини до 3 років – право на відпустку по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

4.9. Робота з персональними даними

ВАЖЛИВО!

Практично уся діяльність ССД пов'язана із обробкою персональних даних – дітей, які перебувають на обліку, кандидатів, біологічних батьків, усиновлювачів, опікунів/піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів та інших осіб, які звертаються до ССД. У зв'язку із цим ССД необхідно володіти знаннями щодо особливостей обробки персональних даних, їх зберігання та поширення.

НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини *(ст. 32 Конституції України).*

ст. 11 Закону України "Про інформацію":

ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ (інформація про фізичну особу) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать:

- національність;
- освіта;
- сімейний стан;
- релігійні переконання;
- стан здоров'я;
- адреса;
- дата і місце народження.

Важливо! Інформація, яку поширює ССД (інформація, яка виходить за межі внутрішнього службового користування), у тому числі, відповіді на запити установ та організацій, має бути знеособленою, тобто не може містити конфіденційних даних про особу, за якими вона може бути ідентифікована (крім випадків, передбачених ст. 21 Закону України "Про захист персональних даних"):

НАПРИКЛАД:

- неправильно: "на обліку у ССД перебуває дитина Іванов Петро Іванович 12.01.2015 р.н., що проживає за адресою м. Луцьк, вул. Шевченка 35 кв.2 та навчається у 4 А класі Луцької гімназії №3;
- правильно: "на обліку у ССД перебуває дитина Петро, 10 років, який проживає у м. Луцьк та навчається у одному із загальноосвітніх закладів міста".

Звертаємо Вашу увагу, що поширення персональних даних не допускається без згоди особи, якій ці дані належать, крім випадків, передбачених законом.

У зв'язку із цим, приймаючи будь-які заяви до розгляду, необхідно отримувати також згоду осіб на обробку персональних даних. Варто також отримати згоду на обробку персональних даних дітей від їх законних представників (форма – наказ МСП від 05.03.2012 №122).

ВАЖЛИВО!

Рішення виконкому місцевої ради, інші документи з будь-яких питань, що стосуються захисту прав дитини, надання їй статусу, влаштування, які оприлюднюються на сайтах місцевих рад, мають бути знеособленими(вилучені усі персональні дані і адреси).

ст. 2 Закону України "Про захист персональних даних"

БАЗА персональних даних – іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних.

ЗГОДА суб'єкта персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди.

ЗНЕОСОБЛЕННЯ персональних даних – вилучення відомостей, які дають змогу прямо чи опосередковано ідентифікувати особу

Закон України "Про захист персональних даних"

ОСОБА, про яку збирається та обробляється інформація **(СУБ'ЄКТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ)**, має право знати про джерела збирання, місцеперебування своїх персональних даних, мету їх обробки, місцеперебуванняабо місце проживання власника чи розпорядника персональних даних (ст. 8).

Використання персональних даних передбачає будь-які дії власника щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання часткового або повного права обробки персональних даних іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними, що здійснюються за згодою СУБ'ЄКТА персональних даних чи згідно із законом (ст. 10).

СУБ'ЄКТ персональних даних повідомляється про власникая персональних даних, склад та зміст зібраних персональних даних, свої права, визначені цим Законом, мету збору персональних даних та осіб, яким передаються його персональні дані (ст. 12).

Поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо це необхідно) в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини та для проведення Всеукраїнського перепису населення.

Про передачу персональних даних третій особі власник персональних даних протягом десяти робочих днів ПОВІДОМЛЯЄ суб'єкта персональних даних, якщо цього вимагають умови його згоди, або інше не передбачено законом (ст. 21).

Повідомлення не здійснюються у разі (ст. 21):

1. передачі персональних даних за запитами при виконанні завдань оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом;
2. виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, передбачених законом;
3. здійснення обробки персональних даних в історичних, статистичних чи наукових цілях;
4. повідомлення суб'єкта персональних даних відповідно до вимог частини другої статті 12 цього Закону.

ВАЖЛИВО!

У запиті до ССД від будь-якої організації щодо отримання інформації, яка містить персональні дані, повинні бути зазначені відомості про те, хто і з якою метою буде обробляти таку інформацію.

У разі відсутності цих пояснень, наявні підстави у відмові від надання такої інформації без згоди суб'єкта персональних даних, або надання інформації у знеособленому вигляді.

Перелік законодавчих та нормативних актів з питань захисту прав дитини, які містять положення щодо повноважень органів опіки та піклування і служби у справах дітей.

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ АКТИ:

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ:

1. Декларація прав дитини

2. Конвенція ООН про права дитини

3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000 р.)

4. Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.)

5. Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо процедури повідомлень (2011 р.)

6. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 64/142 «Керівні принципи щодо альтернативного догляду за дітьми»

7. Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми

8. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню

9. Європейська конвенція про здійснення прав дітей

10. Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення (1993 р.)

11. Конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 Міжнародної організації праці (ратифіковано 5 жовтня 2000 р.)

12. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція)

13. Рекомендація CM/Rec(2009)10 про викорінення всіх форм насильства щодо дітей

14. Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (1980 р.)

15. Гаазька конвенція про юрисдикцію, застосовне право, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (1996 р.)

16. Директива (ЄС) 2016/800 про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальному провадженні

17. Директива 2011/93/ЄС про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей

18. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.)

19. Рекомендація CM/Rec(2018)7 «Керівні принципи щодо поваги, захисту та забезпечення

прав дитини в цифровому середовищі»

20. Рекомендація Rec(2006)19 щодо політики підтримки позитивного виховання дітей

21. Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила»)

22. Керівні принципи ООН щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх («Ер-Ріядські принципи»)

23. Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі («Гаванські правила»)

24. Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми (2009 р.)

25. Керівні принципи ООН щодо правосуддя у питаннях за участю дітей-жертв та свідків злочинів.

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ:

- Кодекси і закони України:

1. Сімейний кодекс України;
2. Цивільний кодекс України;
3. Житловий кодекс Української РСР;
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення;
5. Кримінальний кодекс України;
6. Закон України „Про охорону дитинства";
7. Закон України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей;;
8. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству";
9. Закон України "Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей";
10. Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування";
11. Закон України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми";
12. Закон України "Про житловий фонд соціального призначення";
13. Закон України "Про соціальні послуги";
14. Закон України "Про біженців та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту";
15. Закон України "Про відпустки";
16. Закон України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю";

17. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я";

18. Закон України "Про психіатричну допомогу";

19. Закон України "Про освіту";

20. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)";

21. Закон України "Про безоплатну правничу допомогу";

22. Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб";

23. Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин";

24. Закон України "Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні";

25. Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій».

ПОСТАНОВИ КМУ:

• Постанова КМУ від 30.08. 2007 №1068 "Про затвердження типових положень про службу у справах дітей";

• Постанова КМУ від 24.09.2008 №866 "Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини";

• Постанова КМУ від 08.10.2008 №905 "Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей";

• Постанова КМУ від 01.06. 2020 р. №585 "Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах";

• Постанова КМУ від 05.04.1994 №226 "Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування";

• Постанова КМУ від 25.08.2005 №823 "Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення ними 18-річного віку";

• Постанова КМУ від 5 квітня 2017 р. №268 "Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів";

• Постанова КМУ від 26.04.2002 №565 "Про затвердження Положення про прийомну сім'ю";

• Постанова КМУ від 26.04.2002 №564 "Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу";

• Постанова КМУ від 20.08.2021 №893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

• Постанова КМУ від 4 липня 2017 р. №465 "Деякі питання здійснення наставництва над дитиною";

• Постанова КМУ від 09.06.1997 №565 "Про типове положення про притулок для дітей";

• Постанова КМУ від 28.01.2004 №87 "Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей";

• Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 №834 "Про затвердження примірного Положення про Центр соціальної підтримки дітей та сімей";

• Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 №926 "Про затвердження примірного Положення про малий груповий будинок";

• Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі";

• Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. №843 "Деякі питання соціального захисту дітей, влаштованих на цілодобове перебування до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування";

• Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. №1131 "Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти";

• Постанова Ради Міністрів УРСР від 11.12.1984 №470 "Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР";

• Постанова КМУ від 23.07.2008 №682 "Деякі питання реалізації Закону України "Про житловий фонд соціального призначення";

• Постанова КМУ від 27.12.2001 №1751 "Про затвердження порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми";

• Постанова КМУ від 26.06.2019 №552 "Про деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом "гроші ходять за дитиною". Оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків";

• Постанова КМУ від 27.01.1995 №57 "Про затвердження правил перетину державного кордону громадянами України";

• Постанова КМУ від 16 листопада 2016 р. №832 "Про особливості соціального захисту розлучених із сім'єю дітей, які не є громадянами України";

• Постанова КМУ від 26 вересня 2002 р. №1432 "Про затвердження Порядку повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання";

• Постанова КМУ від 7 липня 2022 р. №794 "Деякі питання повернення дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) за межі України з метою отримання тимчасового захисту під час воєнного стану в Україні";

• Постанова КМУ від 1 червня 2023 р. №546 "Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування

на цілодобове перебування, та їх повернення";

• Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. №658 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі";

• Постанова КМУ від 6 березня 2019 р. №221 "Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр";

• Постанова КМУ від 14 травня 2024 р. №551 "Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України";

• Постанова КМУ від 4 червня 2025 р. № 658 «Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми»

• Постанова КМУ від 19 листопада 2025 р. № 1513 «Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми»

• Постанова КМУ від 14 січня 2026 р. № 64 «Деякі питання організації надання соціальних послуг»

• Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі».

НАКАЗИ:

• Наказ Мінсім'ямолодьспорту від 18.11.2008 №4591 "Про затвердження Порядку ведення особової справи дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та форми індивідуального плану соціального захисту дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування";

• Наказ Мінсім'ямолодьспорту від 08.06.2010 №1724 "Про затвердження примірного переліку документів, які зберігаються в особовій справі дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах";

• Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.02.2021 №48 "Про затвердження Примірного порядку передання документації щодо дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, від служб у справах дітей районних державних адміністрацій до служб у справах дітей виконавчих органів міських рад, сільських та селищних рад";

• Наказ Мінсоцполітики від 26.03.2021 №151 "Про затвердження форм документів, необхідних для захисту прав дитини, яка перебуває в складних життєвих обставинах, дитини, яка залишилася без батьківського піклування, дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування";

• Наказ Мінсоцполітики від 05.03.2012 №122 "Про затвердження форм документів з питань усиновлення";

• Наказ Мінсоцполітики України від 28.12.2015 №1256 "Про ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів";

• наказ Мінсоцполітики України від 15.11.2018 №1713 "Про затвердження Порядку здійснення органами опіки та піклування контролю за цільовим витрачанням аліментів на дитину";

• Наказ Мінсоцполітики України від 06.08.2019 №1201 "Про затвердження Інструкції з оформлення посадовими особами органів опіки та піклування матеріалів про адміністративні правопорушення";

• Наказ Мінсім'ямолодьспорту від 25.09.2009 №3385 "Про затвердження Порядку взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і служб у справах дітей у процесі встановлення опіки, піклування, створення та забезпечення діяльності прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу";

• Наказ Мінсоцполітики України 19.09.2017 №1485 "Про затвердження Порядку взаємодобору сім'ї та дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування";

• Наказ МОН, МОЗ та Мінсоцполітики 23.10.2013 №903/1464/711 "Про здійснення обстеження для встановлення віку дитини, яка залишилась без піклування батьків та потребує соціального захисту";

• Наказ Мінсім'ямолодьспорту, МОН, МОЗ від 02.02.2007 №302/80/49 "Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання";

• Наказ МОН від 12.01.2016 №8 "Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти";

• Наказ МВС України від 1 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»

• Наказ МОН України від 2 жовтня 2018 р. № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників/ць з іншими органами та службами»

• Наказ МОЗ України від 1 лютого 2019 р. № 278 «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги»

• Наказ МВС України від 25 лютого 2019 р. № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»

• Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 р. № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства».